

RIIKLIK EKSAMI- JA KVALIFIKATSIOONIKESKUS

ÜHISKONNAÕPETUS

RIIGIEKSAM 2003

RIIGIEKSAM 2004

**TALLINN
2003**

Koostajad: Jelena Hlebova
Huko Laanoja
Mare Räis

Toimetaja: Kaja Kuuseok

Küljendaja: Airi Liiva

REKK trükikoda. 2003.
ISSN 1406-8524

SISUKORD

ÜHISKONNAÕPETUSE RIIGIEKSAM 2002. A/2003. A.....	4
EKSAMI TEEMAD 2002/2003 ÕPPEAASTAL	4
EKSAMI TASE JA VORM.....	5
EKSAMI EESMÄRK	5
KODAKONDSUSEKSAMI JA GÜMNAASIUMI ÜHISKONNAÕPETUSE RIIGIEKSAMITE ÜHITAMISEST	6
ÜLDANDMED	7
I OSA	12
II OSA	21
III OSA ÜLESANDED	30
HINNANG JA NÄGEMUS	44
АНАЛИЗ ЭКЗАМЕНАЦИОННЫХ РАБОТ	48
ÜHISKONNAÕPETUSE RIIGIEKSAM 2003. a/2004. a.....	53
EKSAMI SISU.....	53
EKSAMI EESMÄRGID	53
ÕPPEKIRJANDUS	54
TOIMUMISE AEG	54
ARUTLUSE HINDAMISJUHEND 2004. AASTA RIIGIEKSAMIL	55
ÜHISKONNAÕPETUSE RIIGIEKSAMITÖÖ	536

ÜHISKONNAÕPETUSE RIIGIEKSAM 2002. A/2003. A

Ühiskonnaõpetuse riigieksamit ette valmistanud komisjon 2002/2003. õppeaastal:

Anu Toots TPÜ Sotsiaalteaduskond
Epp Lauk TÜ Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond
Hans Dsiss TÜ Tartu Ülikool Sotsioloogia osakond
Hella Möttus Nõmme Gümnaasium
Huko Laanoja Tartu Ülikooli Õppekava Arenduskeskus
Jelena Hlebova Sillamäe Astangu Kool
Juhan Tamme Lasnamäe Üldgümnaasium
Leili Möldre Järveotsa Keskkool
Maidu Varik Kuressaare Gümnaasium
Malle Hussar Tallinna 32. Keskkool
Mare Räis RIIKLIK Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus
Raul Narits TÜ Õigusteaduskond
Rein Toomla TÜ Tartu Ülikool Politoloogia osakond
Riina Raja Otepää Gümnaasium
Sulev Valdmaa JTI Kodanikuhariduse Keskus

EKSAMI TEEMAD 2002/2003 ÕPPEAASTAL

Ühiskonnaõpetuse riigieksami teemad valiti riikliku õppekava 12. klassi ühiskonnaõpetuse ainekavast.

ÜHISKONNA STRUKTUUR JA VALITSEMINE

Kodanikuühiskond. Sotsiaalsed grupid, huvirühmad. Sotsiaalne staatus ja mobiilsus. Pluralismi olemus ja tähtsus.

Võimu tunnused ja teostamise meetodid: seadused, normid. Võimude lahusus. Demokraatiad ja diktatuurid. Demokraatlikud valitsemispõhimõtted.

Kohalik omavalitsus Eestis Vabariigis.

Rahva osalemine valitsemises. Otsene ja esindusdemokraatia. Huvide esindamine parteide, liikumiste, kutseorganisatsioonide kaudu, ajutiste rühmituste ja isikliku aktsiooni abil.

Riigi vormid: föderatsioon, konföderatsioon; unitaarriik, vabariik, monarhia.

Parlamentarism. Presidentialism.

Peamised poliitilised ideoloogiad ja nende avaldumine erakondade tegevuses.

ÜKSIKISIK JA ÜHISKOND

Inimõigused. Indiviid ja riik.

Kodanikuõigused ja – kohustused.

Sotsiaalne turvalisus, riigi ja indiviidi osa selle tagamisel. Sotsiaalkindlustuse ja – abi põhimõtted.

Riigi – ja kodanikukaitse.

Indiviid ja majandus. Töövõtja, tööandja, ettevõtja, omaniku ja tarbija sotsiaalsete rollidega seonduvad probleemid, õigused, kohustused ja käitumisvalikud.

ÜHISKONNA MAJANDAMINE

Ühiskonna majandusressursid.

Riigi osa majanduse korraldamisel.

Majanduspoliitika: majandustegevusele õigusliku baasi loomine, rahandus, maksusüsteem, kontroll majandustegevuse üle, tööturg, regionaalpoliitika. Välismajandus.

RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ.

Antud teema puhul eeldatakse, et eksaminand oskab iseloomustada kaasaja Euroopa arengutendentse eeskätt majandusliku ühinemise kaudu; teab Euroopa Liidu, Euroopa Nõukogu, Euroopa julgeoleku- ja koostöö (OSCE), Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni (NATO) eesmärgid ja peamisi tegevusvaldkondi ning näeb Eesti osa nendes.

EKSAMI TASE JA VORM

Eksamiküsimuste koostamisel lähtuti õppekavast ja Haridusministeeriumi poolt kinnitatud õppe-materjalist:

L. Möldre, A. Toots. Ühiskonnaõpetus XII klass. Tallinn, 1999.

Peep, V., Kama, P. Ühiskonnaõpetus. Tallinn, 1997.

12. klassi ühiskonnaõpetuse riigieksam toimus 2. juunil 2003 ja järeleksam 11. juunil 2003. Kodanikuõpetuse eksam on kirjalik ja kestab neli astronoomilist tundi.

Eksamitöö koostamisel lähtuti õppekavas gümnaasiumilõpetajatele esitatud õpitulemustest, arvestati õppekava ja õppekirjandust.

EKSAMI EESMÄRK

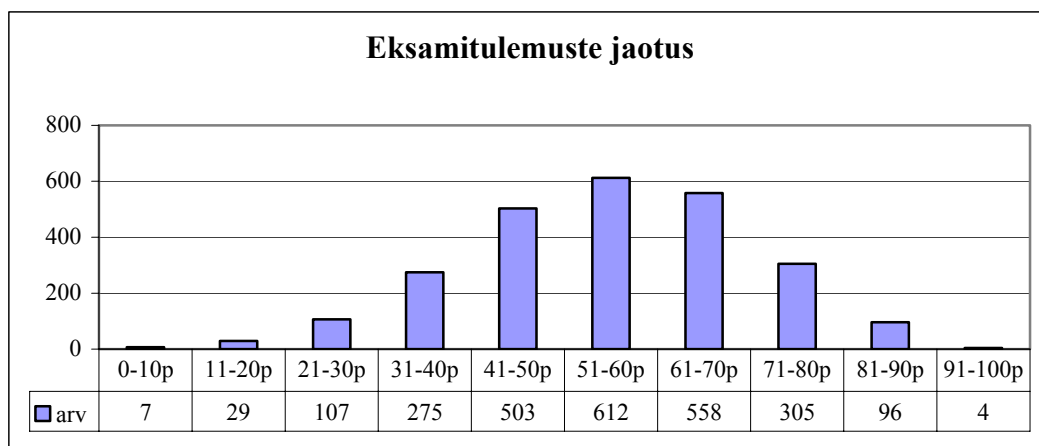
Eksami eesmärk oli selgitada, kas gümnaasiumilõpetajad on saavutanud ainekavas loodetavad õpitulemused ja õppekavas sisalduvad pädevused.

Selgitati, kuivõrd lõpetaja:

- Tunneb kaasaja ühiskonna struktuuri ning korralduspõhimõtteid;
- Omab ülevaadet kaasaegse majanduse toimemehhanismidest;
- Teab olulisi rahvusvahelisi organisatsioone;
- Oskab iseloomustada riikidevahelise poliitilise, majandusliku ja kultuurilise suhtlemise põhimõtteid, nüüdisaegseid sotsiaalpoliitilisi süsteeme, kaasaja maailma põhiprobleeme ja arengutendentse;
- Tunneb demokraatia reegleid, inim- ja kodanikuõigusi, Eesti Vabariigi põhiseadust ja "Kodakondsuse seadust" ning teisi olulisemaid õigusakte;
- Oskab adekvaatselt määratleda oma kohta ja võimalusi kaasaja maailmas, töötada ja elada turumajanduslikus ühiskonnas, osaleda ühiskonnaelus, kaitsta oma huve ja õigusi;
- Oskab koguda massimeediast sotsiaal-poliitilist ja majanduslikku teavet, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada.

Läbivalt jälgiti eksamitöös pädevuste kujunemist. Oli küsimusi, mille kaudu selgitati eksaminandide loodushoidlikku mõtteviisi (III osa 4. ülesande 3. küsimus), refleksiooni – ja interaktsioonipädevust

(I osa, III osa 1. ja 3. ülesanne), kommunikatiivset pädevust arutluse kirjutamisel ja meediatekstide kasutamisel, tehnoloogiapädevust (I osa 4. teema), kultuuripädevus (I osa 2. teema), matemaatikapädevus (statistilise teabe kasutamisel ja III osa 2. ja 3. ülesanne).

Õppekava kohustuslikud läbivad teemad olid eksamitöös kõik esindatud. Eksaminandil oli võimalus oma teadmisi, väärtushinnanguid, seisukohti tööalasest karjäärast ja selle kujundamisest avaldada, kirjutades teemal “Noorte võimalusi eneseteostuseks tänases Eestis” (enim valitud arutlusteema). Ühiskonnaõpetuse riigieksam oli üles ehitatud eelnevate aastate eksamitele sarnaselt, ülesannete lahendamiseks oli vaja kasutada teadmisi erinevatest õppeainetest (geograafia, ajalugu, matemaatika). Üha suuremaks takistuseks on õpilastele saamas emakeele kasutamine nii lugemisel kui kirjutamisel. Ei mõisteta, mida tähendab sõna argument ega eristata fakti, demagoogiat jne. Kirjandi kirjutamisel vajalikud struktuurielemente (sissejuhatus, teemaarendus, lõppsõna) osatakse arutluse kirjutamisel kasutada. Sageli takerdutakse teema avamisel liigsesse heietusse, ollakse liiga üldsõnalised, sisutühjad. Oma mõtte selge väljendamine lühidalt ja argumenteeritult tekitab aga raskusi. Tihti on hindajal raske mõtet tabada, kuna lause- ehitus on väga segane. Siit lähtuvalt on eksami hindamiskomisjon leidnud, et toetame neid, kes leiavad, et on vaja üle minna emakeeles osaoskuste eksamile, mis kontrolliks kõigi õpioskuste saavutatust emakeeles. Küllaltki palju esineb ühiskonnaõpetuses koolis analoogselt teemal varem kirjutatud arutluste päheõppimist ja eksamiteema alla sobitamist. Lubamatult palju oli selliseid juhtumeid sügisel järeleksamil, millest võtsid osa alla 20 punkti saanud.

KODAKONDSUSEKSAMI JA GÜMNAASIUMI ÜHISKONNAÕPETUSE RIIGIEKSAMITE ÜHITAMISEST

Sellest õppeaastast alates oli võimalik gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse riigieksamiga üheaegselt sooritada ka kodakondsuseksam. Vastavalt kodakondsuse taotleja Eesti Vabariigi põhiseaduse ja «Kodakondsuse seaduse» tundmise eksami läbiviimise korrale, mis kinnitati Vabariigi Valitsuse 14. jaanuari 2002. a määrusega nr 14, sätestati Eesti Vabariigi põhiseaduse ja «Kodakondsuse seaduse» tundmise eksami sooritamine gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse riigieksami osana.

Gümnaasiumide ja kutseõppeasutuste õpilased ning eksternid pidid oma soovist teatama kooli juhtkonnale kirjalikult samaaegselt ühiskonnaõpetuse riigieksamile registreerimisega.

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse riigieksam sisaldas vastavalt määruse iga § 2 lõikes 2 sätestatud valdkonna kohta vähemalt kaks küsimust. Neile vastamine toimus eesti keeles.

Antud osas kontrolliti testi vormis Eesti Vabariigi põhiseaduse ja «Kodakondsuse seaduse» tundmist järgmistes valdkondades:

- 1) Eesti riigikorra põhialused, mis on sätestatud Eesti Vabariigi põhiseaduse I ja III peatükis;
- 2) igapäevase elu põhiõigused, vabadused ja kohustused, mis on sätestatud Eesti Vabariigi põhiseaduse II peatükis;
- 3) Riigikogu, Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse ja kohtu pädevus vastavalt Eesti Vabariigi põhiseadusele;
- 4) Eesti kodakondsuse omandamise, saamise, taastamise ja kaotamise tingimused ning kord vastavalt «Kodakondsuse seadusele».

Valdkondade küsimused on ära toodud eelpoolmainitud määruses ja seega eelnevalt kõigile kättesaadavad.

Õpilastel on kasutada eestikeelne põhiseadus. Kui õpilane või ekstern sooritab kodakondsuseksami vähemalt 75 protsendi ulatuses, loetakse Eesti Vabariigi põhiseaduse ja «Kodakondsuse seaduse» tundmise eksam sooritatuks ning antakse vastav tunnistus.

ÜLDANDMED

Eksami sooritas 2496 inimest (2002. a oli 995 eksaminandi).

Eksamitöö keskmiseks kujunes 55.40 punkti (2002. aastal oli keskmine tulemus 65,04).

Eksami sooritas 983 meest ja 1513 naist.

Eksaminandide arv on eelmise aastaga võrreldes tõusnud märgatavalt.

Alla 20-punktilise tulemusega jäi 28 eksaminandi (1,12 %).

81 – 90 punkti sai 96 eksaminandi ja 91 kõrgema tulemuse 4 eksaminandi.

Minimaalseim tulemus oli 0 punkti ja maksimaalseim 93 punkti.

Eesti Vabariigi põhiseaduse ja «Kodakondsuse seaduse» tundmise eksami ühitanuid oli kokku 23. Vastav osa eksamist ei õnnestunud kellelgi nõuetekohaselt sooritada. Osa registreerunudest valis antud eksami ekslikult, kuna olid juba kodanikud, kuid registreerimisel koolis olid selgitused ebapiisavad. Ükski neist ei saanud vajalikul arvul punkte. Peamine viga oli poliitiliste õiguste ja seaduste algtamise mittetundmine.

2496 eksaminandist 19 (0,76%) ei olnud tulemusega rahul ja esitasid vaide. Üheksa eksamitöö puhul (47% apellatsioonidest) vaie rahuldati eksaminandi kasuks. Ülejäänud 10 eksamitöö tulemused otustas apellatsioonikomisjon jätta muutmata. Tõstetud tulemustest 8 juhul muudeti hinnet 1 p võrra; ühe eksamitöö puhul tõsteti hinnet 5 p.

Lisaeksami 11.06. sooritas 11 eksamiandi. Sügisel järelksamil oli võimalus osaleda kõigil läbikukkunutel.

AASTAHINDE SEOS EKSAMITULEMUSEGA

Aastahinde ja eksamitulemuse seost näitav eksaminandide %

Hinne	Eksamil saadud punktide vahemik									
	0-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100
2	0	7,14	7,14	28,57	35,71	17,86	3,57	0	0	0
3	0,46	2,60	8,85	19,39	30,99	24,58	11,60	1,22	0,31	0
4	0,09	0,94	3,76	9,50	20,04	27,28	27,00	9,41	1,98	0
5	0	0	0,63	3,91	8,76	19,87	27,39	28,01	10,80	0,63

Aastahinne oli märkimata 112 eksaminandil. Nende tulemused olid 21 pallist kõrgemad.

Hindele “2” oli koolis õppinud 28 eksaminandi, aastahinne “3” oli 655-l, hinne “4” 1063-l ja viielisi oli 639.

Aastahinde ja eksamitulemuse korrelatsioon oli 0,49. Neil, kel aastahinne oli viis, õnnestus ka eksam. Viieliste tulemused olid valdavalt 60 punktist kõrgemad. Aastahindega neli lõpetanute eksamitulemused jäid enamasti 40 ja 60 punkti vahemikku. Kolmeka lõpetanute tulemustest suurem osa jäi 30 ja 60 palli vahele. Neil, kellel ei õnnestunud eksamil saada 20 punkti, olid kooli aastahinded olnud kahed või kolmed, üksikutel ka neli.

OSADE STATISTIKA

Arutluse eesmärgiks on selgitada, kuivõrd eksaminand:

- Oskab näha, seostada ja analüüsida ühiskonnas toimuvaid protsesse ja nähtusi;
- Mõistab tänapäeva Eesti ühiskonna probleeme, tunneb end vastutavana nende lahendamisel;
- Mõistab Eestis ja rahvusvahelises elus toimuvaid protsesse ning oskab näha seoseid;
- Oskab end määratleda, suhestades end Eesti, Euroopa ja maailmaga;
- On suuteline osalema diskussioonis ning oskab kaitsta oma seisukohta.

Arutluse pikkus on 1 – 2 A4 lehekülge (200 – 400) sõna. Eksaminandidele oli teemade lahkamiseks pakutud statistilist allikmaterjali. Valida sai nelja erineva teema hulgast. Hea arutlus eeldab igapäevases nn tavaarutlusest konkreetsemat ja loogilisemat käsitlust, mis avaks probleemi või nähtuse olemuse, omadused, arengud, põhjused ja tagajärjed ning mille kaudu avatakse autori isiklik suhtumine käsitletavasse. Oluline on tugineda faktidele, tuua näiteid, võrrelda nähtusi ja arenguid eri riikides või regioonides. Arutluse puhul hinnatakse 20 punktiga erinevaid osaoskusi.

Eksamitöö teine osa sisaldas kolme ülesannet erinevate allikmaterjalidega: ajakirjanduses esitatud seiskohavõttude (kolumn), peaministri kõneteksti ning statistikaameti andmetega. Ülesehitus sarnanes eelmise aasta eksamitööle.

Eesmärgiks on selgitada, kuivõrd eksaminand:

- Kasutab teabe hankimisel eesmärgipäraselt erinevaid allikaid;
- Oskab leida, tõlgendada, üldistada ja hinnata ühiskonda puudutavat teavet;
- Mõistab Eestis ja rahvusvahelises elus toimuvaid protsesse ning oskab näha seoseid;
- On suuteline osalema diskussioonis, oskab oma seisukohta kaitsta, väidelda.

Kolmanda osa ülesanded olid jaotatud suurematesse teemablokkidesse, mille kaudu püüti haarata õppeaine sisu terviklikult. Silmas peeti vajadust diferentseerida ülesande sees küsimuste raskusastet nii, et igalühel oleks võimalik oma teadmiste, oskuste taset võimalikult paremini ja jõukohasemalt näidata.

Eesmärgiks on selgitada, kuivõrd eksaminand:

- Tunneb ühiskonna – ja poliitikateaduste terminoloogiat;
- Oskab ühiskonnas toimuvaid protsesse ja nähtusi seostada, tunnetab süsteemi;
- Oskab leida, üldistada ja edastada ühiskonda puudutavat teavet;
- Oskab oma seisukohta kaitsta;
- Tunneb Eesti vabariigi põhiseadust ja “Kodakondsusseadust” ning teisi olulisi õigusakte.

Osade tulemused

Osa	Punkte kokku	Keskmine (punkte)	Standardhälve	Min (punkte)	Max (punkte)	Osa lahendatus (%)
1. arutlus	20	9,64	4,50	0,00	20	48,18
2. töö allikatega	30	16,50	6,76	0,00	30	55,00
3. ülesanded	50	29,10	6,98	4,00	46	58,21

* Eksaminandide arv 2482

Eksaminandide hulgas on igal aastal neid, kes ei ole huvitatud oma teadmiste maksimaalsest näitamisest eksamil. Hindajana on kurb lugeda töid, kus on täidetud vaid üksikud ülesanded ilmse kindla veendumusega, et sellest piisab 20 punkti saamiseks. Kahe esimese eksami osa minimaalseim punktisumma tuleneski sellest, et antud osas olid mõnel eksaminandil kõik ülesanded jäetud lahendamata. 20 punkti prooviti saada just kolmanda osa lahendamisel. Kolmanda osa puhul ei saanud keegi maksimumtulemust ja see mõjutas ka kogu eksami kõrgeimat tulemust, mis sellel aastal oli 96 (100 palli said sellel õppeaastal 99 kirjandikirjutajat, 28 matemaatikas, inglise keeles aga vaid 1 eksaminand). Eksaminandide jaoks oli kõige raskemaks põhiseaduse tundmisel baseeruv ülesanne, kus mitte keegi ei saanud maksimaalset tulemust. Eksamit ettevalmistanud töögrupil on vajalik analüüsida, kas tulemus oli halb selle tõttu, et see oli eksami viimane ülesanne ja eksaminandid väsinud või ei osata põhiseadust kasutada või olid küsimused halvasti sõnastatud. Vastused olid kõik põhiseaduse tekstist leitavad. Sellel õppeaastal saadeti koolidesse nii eestikeelsed kui ka venekeelsed dokumentide kogumikud “Eesti omariikluse arengust”, mille koostamise initsiaatorid olid just eksamit ettevalmistava komisjoni liikmed ja kus oli sees ka tänane põhiseadus. Seega ei saa vabandavaks asjaoluks lugeda seda, et põhiseaduse tekstid pole koolides kättesaadavad. Eelmisel aastal eksamil olnud valikvastustega testivormis põhiseaduse tundmise kontrollimist peeti liiga lihtsaks ja oli ka hoiatatud, et valikvastustega küsimusi vähendatakse.

OSADE TULEMUSTE VÕRDLUS

Võrdlus eksaminandide gruppide kaupa

Osa	Punkte	Keskmine (punkte)	Eesti (punkte)	Vene (punkte)	Mehed (punkte)	Naised (punkte)
1. arutlus	20	9,64	9,80	7,77	9,12	9,97
2. töö allikatega	30	16,50	16,78	13,35	16,39	16,57
3. ülesanded	50	29,10	29,34	26,43	29,00	29,17

Arutluse keskmine tulemus on võrreldes eelmise aastaga tõusnud 1,88 punkti võrra. Teise osa tulemus on langenud 6,17 punkti ja kolmanda osa tulemus 4,38 punkti võrra. II osa tulemus langes kõigil kolmel ülesandel (vastavalt 1, 2 ja 3 punkti), kuigi ülesande tüübid olid eelmise aasta eksamile võrdlemisi sarnased. Kolme punkti võrra madalamalt lahendati kolmas ülesanne, mis eelmisel aastal põhines kahe Eesti põhiseaduse võrdlusel ja presidentialismiga seonduval. Sellel aastal tuli vaagida EL tulevase põhiseaduse põhimõtteid ja kodanikkonna võimalusi nn suures poliitikas kaasa rääkida. Kolmanda ülesande viimane küsimuse sõnastus ei olnud kõige õnnestunud. Kui eelmisel aastal olid

eksaminandid väga selge positsiooniga presidendi võimupiiride laiendamise või otsevalimise suhtes, siis sellel aastal ei osatud antud küsimuses tihtipeale seisukohta võtta ega seda põhjendada. Eelmisel aastal oli küsimus sõnastatud selliselt, et sai olla kas poolt või vastu. Sellel aastal jäeti ka vahepealne võimalus. Ometigi oli arutelu presidendi rolli üle veelgi päevakajalisemaks muutunud.

Eksamitöid kontrollides jäi valdavaks mulje, et ühiskonna aktuaalsete probleemide kohta ei suuda õpilased tihtipeale põhjendatud seisukohta võtta. Milline on meedia mõju õpilaste seisukohtade kujunemisele, mida suudab koolitund, mis sõltub kodust? Uuritud on vaid põhikooli raames õpiku ja kooli osa õpilaste ühiskonnaõpetust puudutavate teadmiste ja hoiakute kujundamisel. Uurimistulemused näitavad, et kooli roll suhtumise mõjutajana põhikooli lõpetanute hulgas on väga väike.

Kolmanda osa tulemus langes põhiseaduse tundmisega seonduva baasilt, eelmisel aastal oli selle ülesande keskmine 8,3 punkti kümnest, sellel aastal 4,54 punkti.

Ühiskonnaõpetuse riigieksamit on ülesehituse poolest kõige parem võrrelda ajaloo riigieksamiga. Üldine osade jaotus on mõlemal eksamil sarnane, kuid punktikaal on erinev.

Ajaloo ja ühiskonnaõpetuse 2003. a riigieksamite tulemuste võrdlus

	Punkte		Osa keskmine lahendatus %	
	Ajalugu	Ühiskonnaõpetus	Ajalugu	Ühiskonnaõpetus
Arutlus	25	20	47,71	48,18
Töö allikatega	30	30	51,73	55,00
Ülesanded	45	50	61,05	58,21

Ajaloo riigieksamil on viimase nelja aasta osade keskmine lahendatus muutunud arutlusel 7 % piires. Seda valdavalt paremuse suunas ja kahel viimasel aastal püsinud 47-48 % juures. Seega ühiskonnaõpetuse eksamil arutluse lahendatus on tänaseks suhteliselt optimaalne. Allikate abil lahendatavate ülesannete keskmine lahendatus on ajaloo riigieksamil langenud u 10 % (nelja viimase aasta keskmine lahendatus 55,66 %), kolmanda osa ülesannete lahendatus tõusnud 14,46 % (viimase kahe aasta keskmine, kus muutused on suhteliselt väiksemad 57,44 %, nelja viimase aasta lõikes 51,79%). Seega on kahe eksami raskusaste eksamiosade kaupa vaadelduna võrreldav.

Ajaloo ja ühiskonnaõpetuse 2003. a riigieksamite tulemuste võrdlus

	Pallida arv		Osa keskmine lahendatus %	
	Ajalugu	Ühiskonnaõpetus	Ajalugu	Ühiskonnaõpetus
Arutlus	25	20	47,71	48,18
Töö allikatega	30	30	51,73	55,00
Ülesanded	45	50	61,05	58,21

Lähemalt saab võrrelda omavahel ka erinevate õpitulemuste saavutatust kahes aines näiteks arutluse osaoskuste alusel.

Ajaloo osaoskuste keskmine saavutatus (%) 2003. aastal:

2 p struktuur	67%
1 p ajaline määratlus	79%
1 p ajalooline taust	59 %
5 p teema avamine	53 %
6 p analüüs	35 %
4 p näited	42 %
4 p isiklik suhtumine, järeldused	42 %
2 p õigekiri, stiil	65 %

Ühiskonnaõpetuse arutluste osaoskuste keskmine saavutus 2003. õppeaastal:

Töö struktuur 3 p	Teadmised ja näited 4 p	Probleemi analüüs 5 p	Isiklik arvamus 3 p	Järeldused 3 p	Stiil ja õigekiri 2 p
60%	44%	43%	58%	40%	73%

Kui ühiskonnaõpetuse riigieksamil ühe olulise oskusena määratleti ka arutlus, siis peeti oluliseks, et põhiohk arutlusi hinnates peaks olema teema tundmise kõrval analüüsil ja isiklikul suhtumisel. Stiili ja õigekirja osas on ühiskonnaõpetuse arutluse hindamisjuhend vabam riiginimede kasutuse suhtes. Sellest tulenevalt on üks-ühene saavutatuse võrdlemine võimatu, kuid üldpilt on siiski olemas. Analüüsi, isikliku suhtumise, stiili ning õigekirja punktid on ühiskonnaõpetuse arutlustel kõrgemad.

Osade omavaheline korrelatsioon ja korrelatsioon terviktööga

Osa	1. arutlus	2. töö allikatega	3. ülesanded	Osa korrelatsioon terviktööga	
				2003. a	2002. a
1. arutlus	1,00	0,41	0,39	0,67	0,68
2. töö allikatega	0,41	1,00	0,65	0,87	0,83
3. ülesanded	0,39	0,65	1,00	0,87	0,93

Kõige tugevam korrelatsioon on teise ja kolmanda osa vahel. See on mõistetav, sest ka kolmanda osa ülesannete lahendamisel oli vaja kasutada erinevaid allikaid, neid tõlgendada või analüüsida. Kuna ühiskonnaõpetuses on erinevaid protsesse puudutav informatsioon kiiresti muutuv, siis ei saa eeldada, et eksaminandidel oleks faktid peas. Siit tuleneb praktiliselt kõigi ülesannete puhul lisamaterjali (tabelid, diagrammid, tekstid jms) lisamise vajadus, ka otsustas eksamikomisjoni liita teise ja kolmanda osa järgnevatel eksamitel omavahel kokku. Ülesanded jäävad üldjoontes küll samaks, kuid näiteks kirjalike allikatega tehtavad ülesannete puhul ei ole enam mitmest pikast allikast koosnevat ülesannet.

TULEMUSTE VÕRDLUS

Eksami sooritas 2488 abiturienti, kelle keskmiseks tulemuseks kujunes 55,3 punkti ja 8 varem kooli lõpetanut, kelle keskmine oli 61 punkti. Eksaminandidest 983 olid mehed keskmise tulemusega 54,6 punktija 1513 naise tulemuseks kujunes 55,9 punkti. Mida vanem oli eksami sooritaja, seda madalam oli tema punktisumma.

Vanus aastates	18	19	20	21
Tulemus punktides	60	57	51	43

Võrdlus eksaminandide gruppide kaupa

	Mehed	Naised	Eestlased	Venelased
Eksaminandide arv	983	1513	2294	202
Keskmine tulemus (%)	54,63	55,91	56,10	47,54
Minimaalseim tulemus (punkti)	0	0	0	0
Maksimaalseim tulemus (punkti)	92	93	93	87
Standardhälve	14,37	15,6	14,83	16,49

Venekeelsete tööde tulemus oli eestikeelsetest 8,56 punkti madalam. 1,28 punkti võrra sooritasid naised meestest eksamitöö paremini.

Eestlaste hulgas oli alla 20 punkti saajaid 1.13 %, venekeelsete tööde autorite seas aga 12,38%. Selline läbikukkujate protsent oli üks kõrgemaid teiste eksamitega võrreldes.

Vene keeles eksami sooritanute arv kolmekordistus eelmise aastaga võrreldes. Eelmisel aastal oli vene tööde keskmine 11,9 punkti madalam eestikeelsetest töödest. Vene koolide õpetajate sõnul valisid paljud nõrgad õpilased just selle eksami, kuna eelmise aasta riigieksam oli teiste eksamitega võrreldes olnud suhteliselt kergem. Eksamil on kasutada põhiseadus, mille alusel on võimalik vastata vähemalt 10 punkti ulatuses. Selline eksami ülesehitus julgustas nõrgemaid eksamit valima.

Maksimumtulemuse saavutamine osutus kõigi eksaminandide jaoks üsna keeruliseks. Eeskätt kaotasid tugevadki punkte just III osa kuuendas ülesandes, mis eeldas põhiseadusest õigete vastuste leidmist. Eelmisel aastal küsiti põhiseaduse tundmist valikvastustega küsimustes ning see osutus liiga lihtsaks. Keerukamaks variandiks, kus vastust tuleb otsida mitme seadusesätte abil, ei olnud ilmselt lihtsalt valmis.

TULEMUSTE VÕRDLUS KOOLIDE ALUSEL

Maakonniti võrreldes oli kõrgeim tulemus ühe eksaminandiga esindatud Hiiumaal (84 punkti). Teisele kohale jäi Järvamaa, kus eksami sooritajaid oli 62 ja nende keskmine 64 ning madalaim tulemus oli 19 eksaminandiga Narval (43 punkti).

Võrdlus kooli tüüptide, omanike ja asukoha järgi

	Koolitüüp			Kooli omanik		Kooli asukoht			
	Gümnaasium	Kutseõppeasutus	Õhtukool	Erakool	Munitsipaal-kool	Suurlinn	Teeninduspiirkonnata	Valla- ja väikelinna	Maakonnakeskus
Eksaminandide arv	2021	23	446	42	2401	798	219	554	456
Punkte keskmiselt	58,10	35,87	44,02	56,64	55,47	57,34	66,84	55,18	58,92

Kõigi koolitüüpide lõikes on eksaminandide arv kasvanud. Kolmekordne on kasv teeninduspiirkonnata koolide, õhtukoolide ja kutseõppeasutuste osas. Kahe ja poole kordne on kasv maakonnakeskuste ja valla- ning väikelinna koolide osas. Kuna kutseõppeasutuste ja õhtukoolide tulemused on teiste koolitüüpidega võrreldes madalamad, siis mõjutas see veidi ka eksami keskmist tulemust.

I OSA

Arutluste teemad olid:

1. USA poliitika rahvusvahelisel areenil – kas jõudemonstratsioon või demokraatia kaitsmine kogu maailmas?
2. Vastuolud ühiskonnas ja nende ületamise võimalusi.
3. Noorte võimalusi eneseteostuseks tänases Eestis.
4. Linnastumise head ja vead.

Tulemuste võrdlus teemade lõikes

Teema nr	Arv	Keskmine tulemus	Osalahendatus %	Osatul %	S	As	Ekstsess	R
1.	517	10,84	54,19	-8,27	4,15	-0,32	0,22	0,64
2.	134	9,29	46,44	-11,29	5,52	-0,11	-0,82	0,70
3.	1003	9,94	49,71	-4,01	3,59	-0,26	0,63	0,61
4.	687	10,33	51,66	-4,73	3,85	-0,12	0	0,64

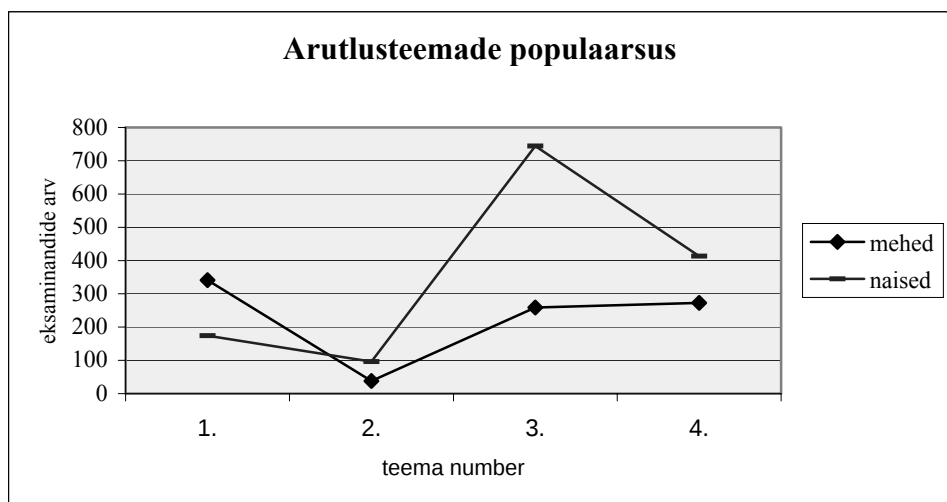
S – standardhälve

As – asümmeetriategur iseloomustab osa tulemustnormaaljaotuse suhtes horisontaalteljel. Kui As on negatiivne, siis on nihkunud paremale.

Ekstsess – iseloomustab osa tulemuste jaotust normaaljaotuse suhtes vertikaalteljel.

R – osatulemuse ja eksamitulemuse vaheline korrelatsioon.

Populaarseimaks teemaks osutus “Noorte võimalusi eneseteostuseks tänases Eestis”. Antud teema kohta oli allikatena kõige rohkem lisamaterjali. Tulemused osutusid oodatust siiski madalamaks. Ei osatud oma seisukohti faktidega ilmutada. Käsitlused hariduse omandamise võimalustest olid valdavalt ühekülgseid. Osa kirjutajatest leidis, et eneseteostus algab siis, kui gümnaasium on lõpetatud.

USA rolli käsitlev teema oli populaarseim meessoost eksaminandide seas. Eelmisel aastal erinesid naissoost eksaminandide teemavalikud meessoost eksaminandide omadega võrreldes tunduvalt enam.

Vähe valiti teemat ”Vastuolud ühiskonnas ja nende ületamise võimalusi.” Pole usutav, et ühiskonnaõpetuse tundides ühtegi vastuolu kas Eesti või mõne muu ühiskonna näitel käsitletud ei olnud. Eksamitöödest selgus, et eksaminandid ei teinud vahet ühiskonna vastuolul ja lihtsalt probleemidel. Kirjutati kuritegevusest ja narkomaaniast kui hetkel päevakajalistest probleemidest, kirjeldati olukorda, kuid ei süüvitud põhjustesse.

Ühiskonnaõpetuse ainekava eeldab rahvusvaheliste suhete käsitlemist. Kuna USA rolli üle maailmas on eriti viimasel aastal palju kõneldud, siis esimesel teemal “USA poliitika rahvusvahelisel areenil – kas jõudemonstratsioon või demokraatia kaitsmine kogu maailmas?” kirjutajatel oli ka piisavalt näiteid, et oma seisukohti kaitsta. Teema käsitlemist abistas hea ajalootundmine, kuid kahjuks esines siinkohal jämedaid vigu.

Linnastumist käsitledes kiputi sageli maaelu idealiseerima, paljudes eksamitöös kurdeti maaelu väheste võimaluste üle. Ühe teema all kirjutati sisuliselt kahe erineva teema materjal - nii noorte valikuvõimalustest kui ka linnastumisest. Ilmselt ei osatud otsustada, kummal teemal arutlust siiski kirjutada, või siis ei suudetud allikatest leitavat infot piisavalt sünteesida.

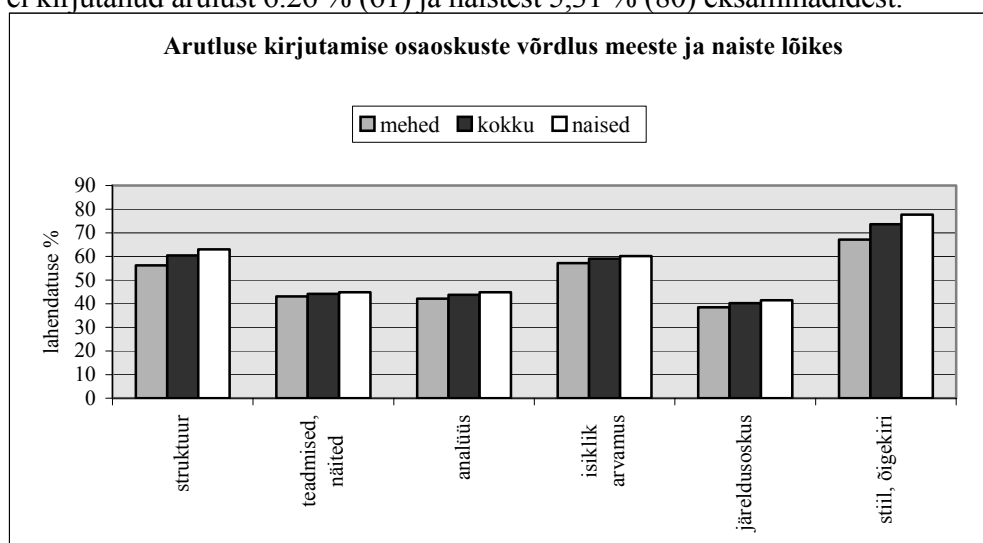
Oli üksikuid töid, kus pakutavat abimaterjali näidete leidmiseks suurepäraselt ära kasutada osati.

Eksaminandide gruppide tulemuste võrdlus teemade kaupa

Teema nr	Mehed		Naised		Eestlased		Venelased	
	Valikute arv (%)	Keskmine tulemus	Valikute arv (%)	Keskmine tulemus	Valikute arv (%)	Keskmine tulemus	Valikute arv (%)	Keskmine tulemus
1.	341 (35,22%)	10,43	174 (11,54%)	11,65	480 (21,04%)	10,82	37 (18,41%)	11,03
2.	38 (3,9%)	8,50	96 (6,37%)	9,60	127 (5,57%)	9,33	7 (3,48 %)	8,50
3.	259 (26,5%)	9,23	744 (49,34%)	10,19	908 (39,81%)	10,01	95 (47,26%)	9,26
4.	273 (28,03%)	9,51	414 (27,45%)	10,87	666 (29,20%)	10,34	21 (10,45%)	10,21

Arutlust ei kirjutanud 141 eksaminandi, ehk 5.68 % eksami sooritajatest. Arutlus ei kirjutanud 100 eestlast so 4.38 % eksaminandidest. Venelastest ei kirjutanud arutlust 41 eksaminandi (20,40 %). Sellega kaotati 20 punkti, millest tuleneb vene keeles kirjutatud eksamitööde kehvem lõpptulemus.

Meestest ei kirjutanud arutlust 6.26 % (61) ja naistest 5,31 % (80) eksaminadidest.

Arutluse hindamisel lähtuti samadest kriteeriumitest, mis kehtisid eelmisel õppeaastal. Meeste ja naiste tulemused on osaoskuste kaupa võrreldes peaaegu samad, erinevus on stiili ja õigekirja hindamise osas. Stiili puhul kaotati punkte just sellega, et kirjutisel puudus arutlev laad, pigem pandi kirja koduse sõõgilaua taga räägitavaid jutte, ei kasutatud oma ainealaseid teadmisi, ega toodud näiteid ka siis, kui need olid eksamitöö allikatest leitavad. Ainealastes terminite kasutamises ja õigekirjas eksiti suhteliselt vähe, kuid silma torkas võõrsõnade ebaõige kasutamine.

Teema: USA poliitika rahvusvahelisel areenil – kas jõudemonstratsioon või demokraatia kaitsmine kogu maailmas?

NÄIDE ARUTLUSEST

Olukord maailmas on muutumas üha pingelisemaks. Hiljutine sõda Iraakis jagas maailma laias laastus kaheks: sõjapooldajateks ja vastasteks. Peamine roll selles sõjas oli ameerika Ühendriikidel, kes tänase päevani pole veel päris maha rahunenud. Mis on USA poliitika eesmärk rahvusvahelisel areenil – jõudemonstratsioon või demokraatia kaitsmine?

Iraaki rünnates tõi USA põhjuseks massihävitussrelvade olemasolu ning diktaator Hussein kukutamise vajaduse. Relvainspektorid massihävitussrelvi ei leidnud, aga USA ründas siiski. Järelikult võib järeldada, et põhjuseks oli Hussein kukutamine ja demokraatliku korra kehtestamine Iraakis. Demokraatia on teiste sõnadega rahva võim, aga kas iraaklaste käest küsiti, kas nemad tahavad sõda, kas neile meeldib ühendriiklaste ja nende liitlaste poolt toodav demokraatia? Iraak on riik, kus puudub demokraatlik traditsioon ning paraku vägivallaga seda juurutada ei saa. Arvan, et iga rahvas peab demokraatiani jõudma läbi oma sisemise ning ajaloolise arengu. Vägivaldselt peale surutud demokraatia pole demokraatia, sest see eiraks rahva võimu põhimõtteid, millest peamiseks on rahva ülimuslikkus näiteks sõjaväe ees. Pole võimalik kaitsta demokraatiat, mis varem pole üldse eksisteerinudki. Järeldus – Iraakis ei tegele USA demokraatia kaitsmisega.

Kas oli siis USA hiljutine ja praegunegi käitumine pelgalt jõudemonstratsioon? 11.09.2001 oli must päev USA ajaloo. Tuhanded inimesed kukusid terroristide käe läbi. Kättemaksuks rünnati Afganistani. Nüüd rünnati Iraaki. "Kurjuse teljeks" on G. W. Bushi poolt tembeldatud ka näiteks Põhja – Korea. Seniseid USA vaenlasi on iseloomustanud ühendriikidest erinev riigikord, kuid nüüd hakkab tunduma, et vaenlaste leeri on sattunud ka Prantsusmaa, mis sarnaselt USA-le on demokraatlik riik. USA süüdistab Prantsusmaad Iraagi abistamises sõjas, spionaažis ning kes teab milles veel. Kõik sellepärast, et Prantsusmaa julges vastu seista kõikvõimsale USA-le. Tundus, et USA soovib olla juhtiv riik maailmas ning tahaks, et ka teised seda tunnistaksid. Kes pole USA poolt on tema vastu. Raske on näha siin seoseid demokraatia kaitsmisega, pigem on tegu ühendriikide püüdega näidata, kes on peremees. Teadupärast "õigetele peremeestele" ei meeldi, kui neile vastu vaieldakse...

USA poliitika rahvusvahelisel areenil on peaaegu puhas jõudemonstratsioon. Ajalukku on jäänud Briand-Kellogi pakt, Trumani doktriin ning Marshalli plaan. Kui USA kunagi oligi demokraatia kaitsja maailmas, siis tänaseks on see muutunud pelgalt oma üleoleku demonstreerimiseks.

Kuidas hinnati:

- **Töö struktuuri puhul jälgitakse** sissejuhatuse ja lõppsõna olemasolu, teksti terviklikku ülesehitust, mis näitaks selgelt autori mõtte arengut, tooks välja peamised ideed ning tõestused ja põhjendused.

Näidiseks toodud arutlusel on sissejuhatuses viidatud maailmas valitsevale üldisele olukorrale ja vihjatud USA-le, kelle käitumist Iraakis arutluses vaagima asutakse. Teema arenduses on vaadeldud USA-d nii jõupositsiooni kasutajana kui ka demokraatia arendajana. Kokkuvõttes tuuakse sisse võrdlusemoment USA varasema välispoliitilise käitumisega ning autor kaitseb oma seisukohta, mis tuleneb eelnevast käsitlesest.

- **Teadmised ja näited.** Sellel riigieksamil oli arutluse kirjutamiseks statistilist abimaterjali pakutud kolme eksamiteema kohta. Eelnimetud teema puhul abimaterjali polnud pakutud. Vas-

tava teema valinu pidi abiks võtma teadmised ajaloost ja kursis olema rahvusvahelise elu üldiste probleemidega. Riigieksamite kogemus ühiskonnaõpetuses näitab, et eksaminandid ei oska argumenteerida oma mõtteid, leida faktide kaudu põhjendusi. Esitatakse üks mõte, tees, väide, probleem, kuid seda ei toestata. Antud arutluses näitas eksaminand teema tundmist piisavalt. Selgitati, mida mõeldakse demokraatia kaitsmise, mida jõudemonstratsiooni all, loodi seosed varasemate sündmustega: Briand'i-Kellogi pakt, Trumani doktriin. Näidati lugemust ja kursisolekut päevapoliitikaga, kuid avamata jäi, kuidas Prantsusmaa USA poliitikale vastu seisab. Mis on sellise poliitika eesmärk, kas pigem demokraatia kaitsmine? Hindajal- lugejal tuleb siinkohal ise vastus välja mõelda ja lõplik järeldus teha. Seetõttu ei saa eksaminand ühte punkti, sest me ei tea autori seisukohta, mille väljendamine on ju arutluse üks eesmärk.

- **Probleemi väljaarendamine, arutlus, analüüsi.** Teemat lahkama hakates oleks arutluses otstarbekas kasutada kõiki neid võtteid, mida on õpetatud nii ühiskonnaõpetuse tunnis, ajaloos kui ka arutleva kirjandi puhul: ajaline järgnevus, terviku või selle osade kirjeldamine, väite esitamine ja selle analüüsimine, analoogia kasutamine, võrdluse ja vastanduse väljatoomine, defineerimine, klassifitseerimine, põhjuse tagajärje seose näitamine, väite tõestamine näite kaudu ning probleemile lahenduse otsimine. Antud arutluse käigus jõuti kasutada mitmeid võtteid: arutleti USA deklareeritud eesmärkide üle; näidati põhjus- tagajärg seost 11. sept ja Iraagi sündmuste vahel; defineeriti demokraatia olemus ning vaeti USA-d selle kaitsja rollis. Eksaminand esitas julgelt oma seisukohti ja arvamusi läbi arutluse käigu ja kõigi tõstatatud valdkondade osas. Puudu jäi viimasest lihvist ja lugejale seetõttu arusaamatuks, mida tähendab siis Põhja – Korea tembeldamine “Kurjuse teljeks”, milline on hinnang USA käitumisele selle riigi suhtes?! Arutluse käigus ei looda selget seost või võrdlust USA käitumise kohta kahe vaenlase osas. Eksaminandil jäi seetõttu üks punkt saamata.
- **Isikliku arvamuse olemasolu ja selle põhjendamine.** See eeldab, et arutluse põhiideele on antud hinnang. Hinnang peab tulenema arutluse käigust, peab olema argumenteeritud. Isiklik arvamuse kujunemine vastavalt olukorra analüüsile (USA käitumisele) on antud arutluses selgelt välja toodud.
- **Järeldusoskus.** Iga teema eeldab, et arutlus lõppeb järeldustega, mille käigus autor võib polemiseerida või nõustuda tavaarusaamade või teiste käsitlustega. Järeldustes tuuakse põhiidee veel kord teravdatud tähelepanu alla, võetakse kirjutatu kokku. Järeldused võivad esineda nii teksti sees, kui ka kokkuvõttes. Järeldused ei saa olla arutluse põhiarenduse suhtes vastupidised.

Töös ei esinenud vasturääkivusi. Kui sissejuhatuses oli teema käsitlus jäetud lahtiseks, siis kokkuvõttes oli jõutud teemakohase lõppjärelduseni.

- **Stiil ja õigekiri.** Stiili juures arvestatakse, et sõnavalik, lausestus on asjakohane, korrektne. Arutluse ülesehitus on loogiline, sõnakasutus täpne. Arutluse käigus võib kirjeldada, jutustada, argumenteerida ja veenda, kuid tekst peab laadilt olema eeskätt asjalik. Arutluses tuleb eelistada kirjakeelt ja loobuda slängist, kui see just pole arutluse eesmärgi teenistuses (näiteks illustreeritakse keelekasutuse kaudu mõnd ühiskonnagruppi). Hea arutluse stiil on lihtne (üldmõistetav), täpne (kasutatakse sõnu, mille tähendust teatakse, välditakse liigset asesõnalisust ja üldise tähendusega sõnu), tihe (lugejani kantakse minimaalsete vahenditega maksimumset informatsiooni). Ühiskonnaõpetuse arutluste puhul tuleks eeskätt vältida ülespuhutud, ilutsevat stiili ning labast ja lohakat väljenduslaadi.

Stiili ja õigekirja osas pole arutlusele etteheiteid. Näha on, et mustandit ei ole eksaminand jõudnud teha, kirjutatud on ühe hooga. Hiljem on lisatud mõned parandused ka stiili ühtlustamiseks. Kõnekeelsete või ka massimeedias levinud väljendite kasutamine antud kontekstis on täiesti mõeldav.

Eksaminandi punktid:

Töö struktuur 3 p	Teadmised ja näited 4 p	Probleemi väljaarendamine, arutlus, analüüs 5 p	Isiklik arvamus, selle põhjendatus 3 p	Järeldused 3 p	Stiil ja õigekiri 2 p
3 p Ülesehitus on arutluse üldnõuetele vastav. Teema on sisse juhutatud, käsitlus struktureeritud ning esitatud on üldistav kokkuvõte.	3 p Näiteid või fakte on teema terviklikuks analüüsiks piisavalt, 3 p nende valik on käsitlusest lähtuvalt põhjendatud ja toetavad kirjutaja arutluskäiku.	4 p Probleem on käsitletud mõlemast küljest ja välja on toodud võrdlused ja seosed;	3 p Oma arvamus on kinnitatud näidetega; põhjendatud ja eksaminand oskab kaitsta oma seisukohta.	3 p Järeldused tulenevad arutluse käigust, on põhjendatud, üldistavad ja argumenteeritud.	2p Töö on arutlev ja üldistav; sõnastus ja kirjaviis on korrektsed. Terminid on kasutatud õigesti.

Suurel enamusel antud teemal kirjutatud arutlustes nappis analüüsi oskust. Domineeris must-valge probleemi mõistmine. Väljendati kas täielikku ja tingimusteta poolehoidu kõigele, mida USA iganes ette võtab, või siis tema välispoliitilise kursi ühemõttelist hukkamõistu. Mõni arutlus kirjeldas vaid 11. septembri sündmusi, millest probleemi olemuse lahkamiseks ilmselgelt väheseks jäi. Arutlustes oli tunda ajakirjanduse suurt mõju õpilaste arvamuste kujundajana. Õpilaste käsitlustes esitati enamlevinud seisukohti, hinnanguid, harva rõhutati isiklikke seisukohti ning näidati, milliste allikate kaudu nendeni oli jõutud.

Üksikud arutlejad esitasid ka otse välismaiste infokanalite abil saadud fakte, ülevaateid, hinnanguid (CNN, BBC jt).

USA tegevust võrreldi kõige sagedasemalt NSV Liidu, Hitleri – Saksamaaga (Teine maailmasõda ja sellele järgnev aeg). Võrreldi USA suhtumist Iraaki ja Lõuna – Koreasse. Mõni arutlus jäi rõhutatult neutraalseks ja seetõttu ei saanud hinnata oma arvamuse põhjendatust. Näiliselt võis teema tunduda kergena, kuna ajakirjandus sündmusi pidevalt kajastas, kuid andis tunda, et kirjutajatel ei piisanud teadmisi.

II NÄIDIS

USA on tunnustatud kui üks tugevamaid demokraalikke riike maailmas. Tema konstitutsioon on püsinud juba väga pikki aastais ning selle efektiivsuse kadumine oleks väga suurte ning raskete tagajärgedega. Selle tõttu on USA olnud väga ettevaatlik, hoidmaks oma riigi ülesehitust. Ajaloos on ka esinenud juhtumeid mis võinuks nende põhiseaduse kaotada. USA on nõus kõike tegema seda vältimaks.

Selleks on ta teostanud erinevaid ettevõtmisi ka mujal maailmas, et teostada demokraatiat kõikjal. Väga oluline oli külmasõja aegne Marshalli plaan, millega toetati täbaras olukorras olevaid riike.

Marshalli plaan teostus kui demokraatia kindlustaja ning vähendas ka sotsialismi populaarsust nendes Euroopa riikides.

Samas ei saa öelda, et hiljutised USA poolt algatatud sõjalised tegevused oleksid demokraatiat kaitsjana mõjunud. Isegi USA oma rahvas ei olnud nõus oma presidendi otsuste ja ettevõtmistega.

USA on väga kuulunud oma sõjatööstuse poolest. Nii sõjavägi kui käibel olev tehnika on väga heal tasemel ning pidevalt uuenev. Loomulik on, et aina uuenevat tehnikat on vaja katsetada ning selleks ei piisa oma territooriumil selleks määratud piirkonnad. Oluline on panna tehnika proovile just otse lahinguväljal. See tundub julm, kuid usutavasti oli ka see üks põhjustest, miks USA oli nii aldis ründama.

Sellega üritas USA panna paika oma võimu ning näidata oma jõudu tervele maailmale.

Viimasega sai ta loomulikult hakkama.

- Sissejuhatus pole teemakohane. Tuuakse väide – „USA võinuks põhiseaduse kaotada“, kuid ei tooda näidet, millega seoses kaotada. Väidet ei tõestata ega seostata seda teemaga.
- Eksaminand teab Marshalli plaani, kuid ei oska ajaloos õpitut seostada tänapäevaga. Ei näidata, kuidas nimetatud plaan aitas demokraatiat hoida omas ajas. Autor jääb deklaratiivseks. Välja käidud mõtteid ei saa võtta autori seisukohana, kuna esitatakse siit sealt kuuldut-loetut. Toodud väited on argumenteerimata.
- Kokkuvõtet pole, antakse kokkuvõttev hinnang, mis on küll teemakohane, kuid mis arutluse käiku oluliselt ei toeta, kuna väited on tõestamata.
- Stiili puhul võib ette heita põhjendamatu kõnekeeke kasutatust. Õigekiri lonkab – külm sõda kokku kirjutatuna, „hiljutised USA poolt algatatud sõjalised tegevused oleksid demokraatia kaitsjana mõjunud“.
- Hindaja on tööle andnud viis punkti:
 - 1 p struktuuri osas, kuna esitatud on ainult teemaarendus.
 - 1 p teadmiste eest, kuna esitatud on vaid mõni juhuslik teemakohane fakt, näide.
 - 0 p analüüsi osas, kuna probleem pole avatud. Teine hindaja on andnud 1 punkti, leides, et eitatud käibetõdede kaudu on siiski püütud teemat algelisel moel avada.
 - 1 p isikliku arvamuse eest, sest see on näidete kaudu kinnitamata, esitatakse tõestamata väiteid.
 - 1 p järelduste eest, sest teemakohase järeldusena saab käsitleda vaid lõpulauset.
- Stiili ja õigekirja eest on antud 1 p, kuna ebakorrektsust esineb nii sõnastuses kui ka terminite kasutuses.

VASTUOLUD ÜHISKONNAS JA NENDE ÜLETAMISE VÕIMALUSI.

Arutluse käik eeldab ühiskonnas eksisteerivate vastuolude kirjeldamist. Vastuolud, mida eksaminand tunnetab, ei pruugi olla üldtunnustatud skaalas, kuid oluline on, et eksaminand eristaks üksikisiku ja ühiskonna tasandi.

Huvide vastuolud on ühiskonna arengu üks mootoritest.

Abimaterjal pakub võimaluse, kuidas eestlased ja mitte-eestlased tunnetavad ühiskonna valupunkte erinevalt või ühtmoodi. Käsitluse aluseks võib olla ka kahe Eesti teema jmt.

Arutluse käigus eeldatakse, et eksaminand pakub välja omapoolse lahendustee.

NOORTE VÕIMALUSI ENESETEOSTUSEKS TÄNASES EESTIS.

Arutluse puhul eeldatakse, et eksaminand teab põhiseaduslikku õigust vabale eneseteostusele. Abimaterjal pakub võimalust vaagida teemat gümnaasiumiastme lõpetanute erinevate valikute alusel. Eeldatakse, et eksaminand annab hinnangu, kuivõrd vabad on aga tänased noored tegelikkuses; toob välja mõjutajatena päritolu, rahalised vahendid, sõbrad, kasvumiljöo vmt eneseteostuse võimalike piirajatena.

LINNASTUMISE HEAD JA VEAD.

Arutluse puhul eeldatakse, et õpilased teavad linnastumisega kaasnevaid probleeme (uimastid, kuritegevus, müra, keskkonna kahjulikkus, stress), teaksid Eesti regionaalarengust tulenevaid probleeme (vt vastav abimaterjal suurlinna eelistest). Oodatakse, et õpilane annaks hinnangu, kuivõrd hea/halb on iseenesest linnastumine, milline roll on inimesel – üksikindiviidil ja riiklikul või kohalikul poliitikal selles.

HINDAJATE TÄHELEPANEKUD

Juhan Tamme, Riina Raja ja Mare Räisi hinnangute põhjal

Esseede teemad olid ajakohased ja igati tänapäevased. Eriti positiivne oli sisse tuua noorsoo eneseteostusega seonduv probleem. Pole kaugeltki juhuslik, et vähemalt iga kolmas õpilane kirjutas arutluse just sellel teemal. Kindlalt “viimasel” kohal õpilaste silmis oli teema “Vastuolud ühiskonnas ja nende ületamise võimalusi” ning tulemused võrreldes teiste teemadega nõrgad. Suurenenud on heade arutluste osakaal. Paljude gümnaasiumilõpetajate maailmapilt on väga naiivne ja ühekülgne. Häiris töödes esinenud üheülbaline virisev alatoon. Enamus eksaminandidest järgis arutluse ülesehitust - sissejuhatus, teemaarendus, lõppsõna oli olemas. Silma jääb, et teatud koolides pole ilmselt arutlusoskuse arendamisele piisavalt tähelepanu pööratud, sest just teatud koodiga ümbrikud sisaldavad eriti nõrku töid.

Tüüpilised vajakajäämised:

- Lauseehitus on paljudel üsnagi konarlik, õigekiri nõrk. (Eksitakse massiliselt elementaarsetes reeglites (k, p, t vead).
- Puudub oskus vältida kõnekeelseid väljendeid, kasutada korrektset kirjakeelt.
- Suutmatus analüüsi kaudu jõuda teemakohaste üldistusteni, oskamatus kinnitada järeldusi elukesksete faktidega. Paljud eksaminandid ei osanud kasutada arutluste juurde lisatud abimaterjali, piirduti selle lihtsa “ümberjutustamisega”;
- Oskamatus näha üksikfaktide taga põhimõttelisi probleeme ja üldisi arenguid. Arutlustel puudus terviklikkus ja mõttesügavus. Oli arutlusi, mis seisnesid mõnda fakti korrutavas ümberjutustuses, seda üsna kehvast stiilis ja nappis sõnastuses
- Suutmatus teemat mõista ja jõuda üldistusteni. Seda eriti ühiskonna vastuolusid puudutavate arutluste puhul. Mitte iga probleem ega kitsaskoht ühiskonnas pole vastuolu. Vähe pakuti võimalikke vastuolude ületamise teid ja võimalusi. Teema valinute hulgas oli küllaltki palju teemast mööda kirjutanud. Kirjutati kooli lõpetaja raskustest elus; silma torkas virisemine, miks kõrgkooli võetakse ainult targemaid eksamitulemuste alusel. Valdavalt kajastati varanduslikku eba võrdsust, raskusi maaelanike elus. Üks töö kirjeldas CV Onlinega seotud probleeme.
- Noortega seotud teema puhul mitmedki lausa klammerdusid sõna “eneseteostus” külge selle ühetähenduslikus mõttes – *a la* “töötada või õppida on elus vaja selleks, et ennast elus teostada.” Noorte eneseteostamisega seonduva puhul ilmneb arusaam, et kõik inimesed (noored) peavad ilmtingimata püüdma astuda kõrgkooli ja seejuures eelkõige ülikooli. Ülikooliharidus tagab ise enesest kõrge palga ja kõik muu. Paljude õpilaste arvates peab riik kindlustama kõigile võimaluse tasuta ülikoolis õppida, kusjuures nõudmiste taset oleks vaja alandada. Muidu ei tulevat paljud noored õppetööga toime. Palju oli virisemist, et vaid targemad saavad ülikooli. Levinud on naiivne lootus, et kõik muutub paremaks, kui saame Euroopa Liitu, kuid näiteid tuua ei osatud. Välismaal ootavat kõiki noori nende unistuste täitumine („taevamanna“). Paljude õpilaste arvates on ainult kahju kodust lahkuda. Levinud on seisukoht, et rahakal linnanoorel on suuremad võimalused. Esines teatud määral ka klassiviha (rikaste lapsed on laisad ja rumalad, neile ostetakse diplom jne.). Teemast mööda kirjutamist esines vähe. Mõned tööd olid kirjutatud väga hästi, kus avati teemat mitmekülgsest, nähti võimalusi huvitegevuses, projektitöös, poliitikas. Paljudes töödes rõhutati, et eneseteostus sõltub endast, kuid ei suudetud seda näidetega kinnitada. Edukuse etalonina esitati Erki Noolt ja Jaagup Kreemi. Riigi rolli eneseteostuse avardamises nähti vaid haridusvõimaluste avarajana. Üksikutes töödes esines mõningast võrdlust Eesti vabariik – ENSV aeg või võrreldi võimalusi Eestis ja välisriikides.
- Välispoliitilise teema puhul napib analüüsi. Domineeris must-valge probleemi mõistmine – kas täielik ja tingimusteta kiidulaul kõigele, mida USA iganes ette võtab või siis tema välispoliitilise kursi ühemõtteline hukkamõist. Mõni arutlus jäi kirjeldama 11. septembriga seonduvat. Oli tunda ajakirjanduse suurt mõju. Esitati enamlevinud seisukohti, hinnanguid, harva rõhutatult isiklikke seisukohti. Üksikud esitasid ka välismaistelt infokanalitelt saadud fakte. USA tegevust võrreldi

NSV Liidu, Hitleri – Saksamaaga pärast Teist maailmasõda ja kaasajal. Võrreldi suhtumist Iraaki ja Lõuna – Koreasse. Mõni arutlus jäi rõhutatult neutraalseks ja seetõttu ei saanud hinnata oma arvamuse põhjendatust. Näiliselt võis teema tunduda kergena, kuna ajakirjandus sündmusi pidevalt kajastas, kuid tunda oli, et kirjutajatel ei piisanud üldistamisoskust.

- Linnastumise teema puhul torkab silma linna ja maa- asulate primitiivne vastandamine. Arutlused olid valdavalt rahuldavalt kirjutatud. Teatakse, mida tähendab linnastumine. Käsitleti linnastumisega kaasnevaid enamlevinud aspekte: suuremad võimalused, keskkonnaprobleemid, maaelu hääbumine ja selle mõju põllumajandusele jne. Valdavalt olid tööd Eesti- kesksed, üksikutes toodi näiteid mujalt (New York vms). Tööd olid peamiselt kirjeldavad. Esines ka teemast mööda kirjutamist, kui käsitleti vaid maa ja linnaelu erinevusi, kuid ei seotud seda linnastumisega. Palju oli käsitlustest ühekülsust – miks autor tahab linna elama minna, miks autor ei taha linna minna. Levinud on seisukoht, et linnainimesed on halvad, ihaldavad raha – maainimesed on seevastu romantilised, head ja südamlikud, ei väärtusta materiaalseid väärtusi. Riigi rolli linnastumise protsessis ei nähta. Samuti ei analüüsita indiviidi rolli ja võimalusi selles protsessis.

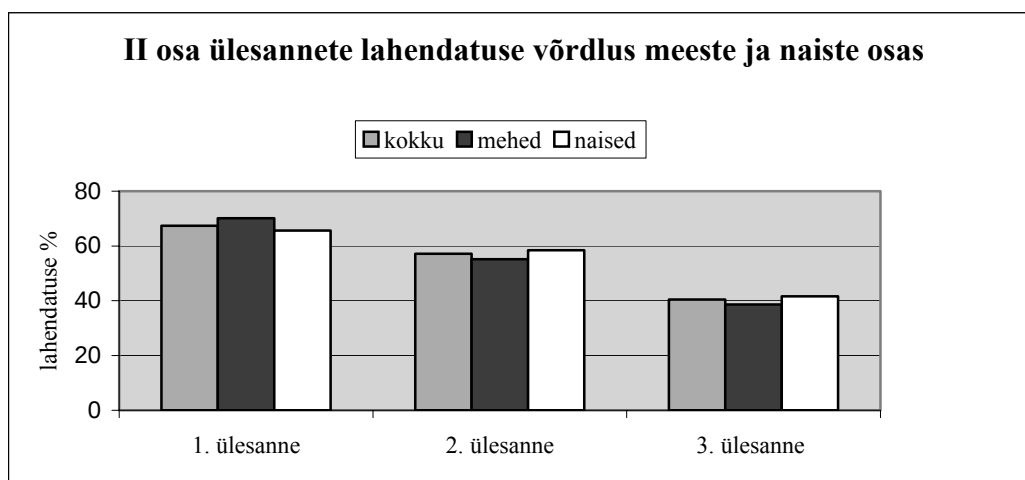
Väljavõtteid õpilaste kirjutistest:

- Inimesed on läinud Ameerikasse elama just pluralismi tõttu.
- Kogu terroristide sugu langes USA viha alla.
- NSV Liidu lagunemise järel algas Eestis linnastumine.
- Linnas on hõre õhk.
- Linnaminejad on nagu metsikud hobused, kes otsivad paremaid karjamaid.
- Ilma linnastumiseta elaksime kõik väikestes külates ja lüpsaksime lehmi.
- Enamus suuri ülikoole asub linnades.
- Linnades elavad peale inimeste ka nende koduloomad ja parasiidid.
- Kui inimene lahkub maalt linna, siis jääb tema kohale maal auk.
- Linnas on maksud palju kõrgemad kui maal.
- Käepidemed, kujud jne on suurepärased kasvulavad erinevatele epideemiatele.
- Mis elu oleks riigis, kui puuduks noortest kubisev ühiskond.
- Kui noorel pole arvutit, siis ta läheb tänavale ja varastab käekotte.
- Miks olla alluv, kui võib ise käskude jagajaks saada.
- Selleks, et noored saaks ennast teostada, tuleb nad lasta võimule.
- Rikkad ei taha vaestega suhelda.
- Nõukogude ühiskonnas puudus noortel igasugune võimalus õppida.

II OSA

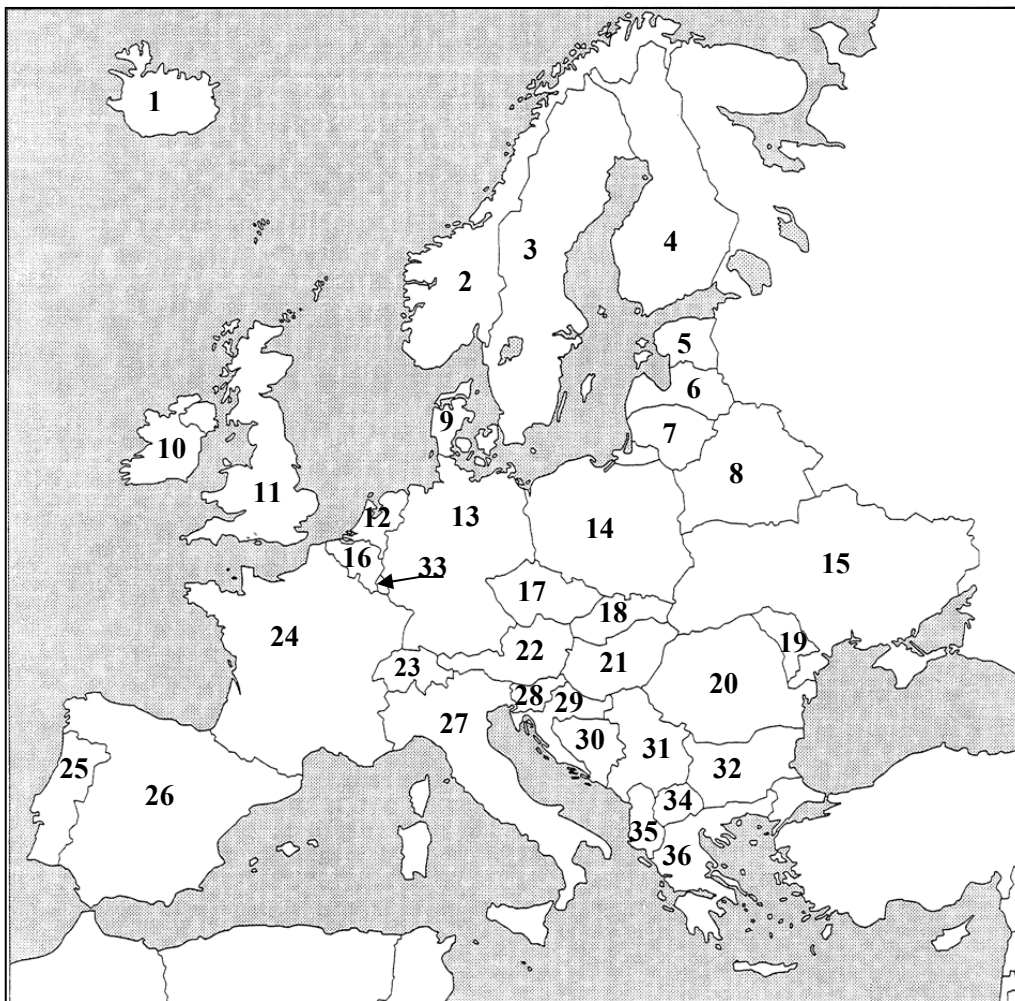
Teine osa koosnes kolmest 10punktilisest ülesandest.

1. ülesanne “Eesti ja Euroopa Liit” oli seotud EL kandidaatriikide ja eurole üleläänud riikide tundmisega. Ülesanne eeldas, et gümnaasiumi lõpetanu tunneb Euroopa kaarti. Teine osa küsimusi oli seotud Eesti ja Euroopa Liidu riikide kaubandussuhete käsitlemisega ja kolmas osa andis võimaluse eksaminandidel väljendada oma suhtumist seoses Eesti sooviga saada EL liikmeks. Neljanda osana paluti eksaminandil vaagida Euroopa julgeolekuga seonduvat. Seega kontrolliti ülesande käigus ühiskonnaõpetuse teadmiste (majanduspoliitika, välissuhtlemine, sotsiaal- ja globaalprobleemid) lisaks geograafia ja ajaloo tundmist. Eksaminand võis näidata oma teadmisi keskkonnapoliitika vallas jne. Ülesande keskmiseks kujunes 6,74 punkti.
2. ülesanne “Parlamentaarne või presidentaalne vabariik” eeldas, et õpilasel on ühiskonnaõpetuse tundides demokraatiat käsitledes kujunenud piisavalt selge arusaam parlamentaarsest ja presidentaalsest valitsemisviisist, et ta on suuteline diskuteerima õppeaasta vältel ühiskonnas aruteluks olnud teemal, millist valitsemiskorda vajab tänane Eesti Vabariik. Eksaminandile oli pakutud kolm erinevat vaatenurka S. Kallase, E. Soosaare ja R. Toomla sulest. Tekste oli vaja analüüsida, leida presidentaalse korra pooldajate ja vastaste argumentid ning eksaminandil endal paluti poleemikasse sekkuda. Ülesande keskmiseks kujunes 5,72 punkti.
3. ülesanne keskendus taas Euroopa Liidu temaatikale, kuid seekord oli vaatluse all tulevane Euroopa Liidu põhiseaduse kujunemine. Eksaminandidele oli analüüsimiseks esitatud põhiseaduse projekti säte, mis puudutas EL oluliste põhiväärtuste käsitlust. Eksaminandilt eeldati, et nad teavad seniseid EL olulisemaid leppeid ja nende peamist sisu õppekirjanduses esitatu põhjal ja suudavad põhjendada, miks põhiseaduse projektis tahetakse jätta EL ainupädevusse isikute, kaupade, teenuste ja kapitali vaba liikumise tagamise ning kehtestama konkurentsireeglid siseturul. Kuna antud teema oli aktuaalne õppeaasta ringselt, siis eeldati, et õpilastel on kujunenud oma seisukoht EL tuleviku suhtes. EL olemuse selgitamisel on viimasel ajal suurt tööd teinud just kolmanda sektori esindajad. Õpilaste jaoks jäi see seos aga küllaltki raskelt märgatavaks ja seetõttu oli vastav küsimus teistega võrreldes suhteliselt kehvalt vastatud. Väga halvasti teati ka EL lepinguid. Ülesande keskmiseks kujunes 4.04 punkti.

Erinevate eksaminandide gruppide tulemusi võrreldes võib märkida, et mehed tegid naistega võrreldes paremini teise osa esimese ülesande. Vene keeles sooritati teine ülesanne eestikeelsete töödega võrreldes kahe punkti võrra madalamalt. Ilmselt pole Eesti sisepoliitika tundmine venekeelsete koolide tugevaim külg.

1. EUROOPA LIIT JA EESTI (10 p)

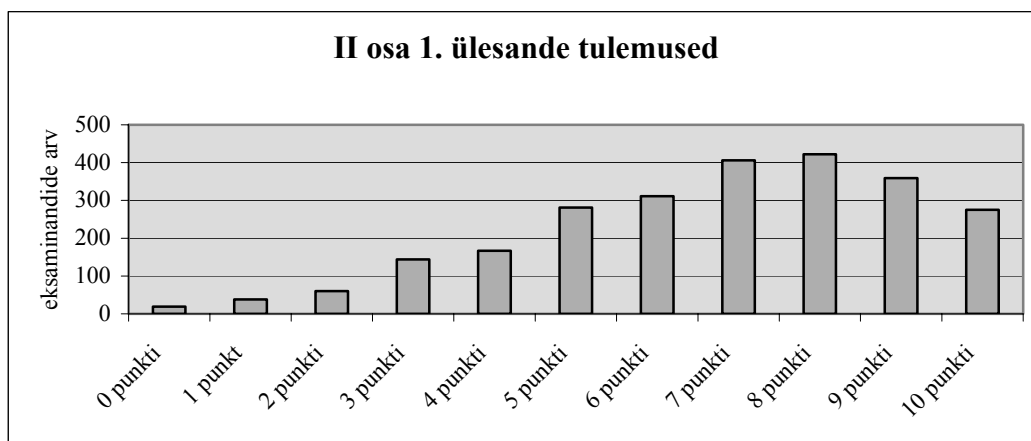

RIIKIDE OSATÄHTSUS EESTI VÄLISKAUBANDUSES 2001. a

Eksport %		Import %	
1. Soome	33,9	1. Soome	18,1
2. Rootsi	14,0	2. Saksamaa	11,0
3. Läti	6,9	3. Rootsi	9,2
4. Saksamaa	6,9	4. Hiina	8,7
5. Suurbritannia	4,2	5. Venemaa	8,1
6. Taani	3,5	6. Jaapan	4,5
7. Leedu	3,0	7. Itaalia	3,3
8. Norra	2,8	8. Leedu	2,6
9. Holland	2,8	9. Taani	2,5
10. Venemaa	2,8	10. Holland	2,5

Allikas: [Statistikaamet](#)

1. EUROOPA LIIT JA EESTI (10 p)

Ülesande tulemus võrdlevalt

	Ülesanne tervikuna	Mehed	Naised	Eestlased	Venelased	Abituriendid	Kooli lõpetanud
Eksaminandide arv	2482	974	1508	2281	201	2474	8
Punkte	5,64	7,01	6,56	6,81	5,95	6,73	8,50

Ülesanne oli pigem kergete killast. Null punkti saajaid oli 19. Kõige edukamalt sooritasid ülesande meessoost eksaminandid. Kõige halvema keskmise tulemuse said venekeelsete tööde autorid.

Hindajate arvates oleks ülesanne ehk rohkem punkte toonud, kui esimese küsimuse kujunduses oleks kasutatud selgemat varianti. Näiteks võinuks vastajale jätta vaid neli tühja kastikest. Sageli kaotati punkte just siis, kui vastati rohkem riike kui neli ja mõni toodetest oli vale. Hindaja ei saa otsustada, kas vale vastus lisandus viiendana nii igaks juhuks või oligi see eksaminandi väär teadmine. Esimene küsimus ei võimaldanud teada saada seda, kas õpilasel jäi punkt saamata ehk hoopis seetõttu, et ta ei tundnud Euroopa kaarti. Eeldati, et Euroopa kaart on õpilasel geograafia tunnis omandatud. Vastav nõue sisaldub geograafia ainekavas. Euro omaks võtnud riikide hulgast peaks õpilane suutma teha adekvaatse valiku.

Geograafia riigieksamil kontrolliti Euroopa kaardi tundmist. Eeldati 8 riigi asukoha tundmist kaardil. Ülesande lahendus oli 71,5%, kusjuures meessoost eksaminandid sooritasid ülesande veidi halvemini, kui naissoost eksaminandid. Null punkti sai antud ülesande eest 56 eksaminandi.

1. Leidke kontuurkaardilt neli Euroopa Liidu liikmesriiki nendest, mis läksid üle eurole.

Tõmmake tabelis neid riike tähistavatele numbritele ring ümber. (1 p)

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.
19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	35.	36.

Küsimuse lahendus 40,53 %.

2. Leidke kontuurkaardilt neli riiki nendest, kellele Euroopa Komisjon on tänaseks esitanud kutse liitumiseks. Tõmmake tabelis neid riike tähistavatele numbritele ring ümber. (1 p)

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.
19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	35.	36.

Küsimuse lahendus 52,22 %

3. Milline roll on Euroopa Liidu riikidel Eesti väliskaubanduses? Esitage oma seiskoht tabeli andmete alusel. (2 p)

Punkti saamiseks piisas sellest, kui eksaminand vastas, et suurem osa ekspordist läheb EL riikidesse. Impordipartneritest on pingerea esimesed kolm EL liikmed.

Eksaminand pidi tabelist välja lugema selle, et tegemist ei olnud riikide täieliku loeteluga, sest 2002. aastal oli kõigi EL riikide osatähtsus ekspordis 68 %, impordis 58 %, kuid selliseid üldistusi kahjuks siiski tehti. Küsimuse lahendatus oli 68,65 %.

4. Mida Eestile annaks üleminek eurole? Põhjendage oma seisukohta kahe näitega. (2 p)

Positiivsena märgiti, et ühine raha teeb lihtsamaks reisimise; aitab kaasa majanduslikule integratsioonile; lihtsustub väliskaubandus, kuna tänasesse europiirkonda kuulub oluline osa Eesti väliskaubanduse sihtriikidest. Paljud leidsid, et see toob kaasa hinnatõusu, toodi näiteid naaberriikidest.

Küsimuse lahendatus 72,50 %.

5. Mis on teie peamine lootus või kartus Euroopa Liiduga liitumisel? (2 p)

Küsimuse lahendatus 94,20 %. Siinkohal oli raske punkti mitte saada. Õpilaste ootused ja kartused läksid üldjoontes kokku EL referendumi eel uuritud arvamustabelitega.

Peamiste lootustena toodi välja avarduvad õppimisvõimalused, ühtlustuvad sissetulekud, suurenevad rahalised toetused; paraneb julgeolek, kergeneb reisimine, suureneb töökohtade arv.

Kartustena toodi välja: võõrtööjõu sissetoomine ja hinnatõus, küsimuste otsusutamisel tuleb arvestada teiste riikide arvamusega, senisest enam tuleb kohaneda uute oludega, maksumäärade ettekirjutamine näiteks tubakatoodete aktsiisi alammäär, kohanemisvõimetute ettevõtete pankrott, tarbijakaitse nõuded tugevnevad, EL keskkonnanõuded on karmimad ja mõjutavad toodete hinda.

Põhjendusi oskas esitada 77,51 % vastanutest.

6. Millist julgeolekut vajab teie arvates tänane Euroopa? Valige loendist üks valdkond, tähistage see ristikesega. Selgitage oma seiskohta kahe näite abil. (2 p)

Julgeolekupoliitikat võib vaadelda kui:

☐	oma riigi(piiride) kaitset teiste riikide kallaletungi eest;
☐	riigi sisemist julgeolekut (võitlus organiseeritud kuritegevusega jne);
☐	heanaaberlikku läbikäimist teiste riikidega, pineva olukorra leevendamist;
☐	kaitset reostuse, inimeste elu ja heaolu ning inimõigusi ohustavate asjaolude eest jne.

Õige vastusena eeldati näiteks, et viimasel aastal on suurt ohtu endast kujutanud ühepõhjalised naftatankerid, mis on reostanud suuri kaldaalasid (Lõuna-Prantsusmaal uppunud tankeri “Prestige” trümmidest pärit masuudireostus).

Küsimuse lahendatus oli 63.62 %. Valiti kõiki võimalusi, kuigi enamasti leiti, et Euroopa julgeoleku peaprobleemiks täna on riigi sisemine julgeolek, mida ohustab kuritegevus. Vastus oli poolenisti küsimuses ettegi öeldud, kuid kahjuks ei osatud seda hinnangut näidete kaudu põhjendada. Õpilasteni oli jõudnud mure kalavarude vähenemisest ja ühepõhjaliste tankerite reostusohust.

2. PARLAMENTAARNE VÕI PRESIDENTAALNE VABARIIK (10 p)

ALLIKAS A. VALITSUSJUHI ÜLESANDED PRESIDENTILE

Siim Kallas, endine peaminister. Ametnike foorumil peetud kõne.

/---/ Täna on parlamendi kontroll valitsuse üle ebamäärane, see õigupoolest väljendub vaid eelkõige Riigikogu liikmete küsimustes ministritele arupärimiste ja infotunni käigus. Seda on vähe.

Minu ettepanek tulenevalt eelöeldust on: riigikontroll peab minema Riigikogu alluvusse, muutuma parlamendi järelevalveaparaadiks valitsuse tegevuse üle. Ülesanded annab parlament, kes ka kontrollib nende täitmist. Parlamentaarse järelevalvenõukogu ees toimub ka kontrolliaktide arutelu.

Riigikontroll kui iseseisev põhiseaduslik institutsioon kaob, tema tegevus saab selge mõtte parlamentaarse riigikorra, seadusandliku võimu tugevdajana.

Riigi juhtimise seisukohalt on ebaselge ka õiguskantsleri olemus. Põhiseadus ütleb, et õiguskantsler on ametiisik, kes teostab järelevalvet õigustloovate aktide põhiseadusele ja seadustele vastavuse üle.

/---/ Minu arvates tuleb õiguskantsler viia üle kohtusüsteemi, allutada Riigikohtule. See annab kohtuvõimule ka ühe täiendava võimaluse tagada kohtuvõimu tõhusus ja töötada läbi küsimusi, milleks kohtuvõimul täna võimalusi pole.

/---/ Põhiseaduse loojad on lugematu arv kordi seletanud, et presidendil pole mingit täitevvõimu, ta on vaid tseremoniaalne kuju, kes võtab teiste riikide saadikutelt vastu volikirjad, kinnitab ametisse valitsuse, millesse tal pole õigust sekkuda, ja ka ordineid, muide, annab ainult teenetemärkide komitee esildise alusel, mitte omapead. See komitee aga on valitsuse tööorgan.

/---/ Ja mis saab siis, kui me hakkame valima presidenti otse, valima ametimeest, kes saab otsevalimise kaudu jõulise mandaadi, kes aga tegelikult on vaid tempel? /---/

Selles mudelis kujuneb peaküsimuseks seadusandliku võimu (Riigikogu) ja täitevvõimu (president) suhte korraldamine. Kuigi täitevvõimu juht valitakse otse rahva poolt, peab tema valitsus ikkagi saama parlamendi heakskiidu.

Seega saab valitsus ametisse astuda vaid pärast seda, kui Riigikogu on heaks kiitnud valitsusprogrammi ja valitsuse koosseisu. Ka peab olema võimalus umbusaldada valitsuse liikmeid ja teatud tingimustel tagandada ka presidenti. /---/

Postimees, 04.10.2002

Allikas B. INTELEKTUAALSELT HUVITAV ETTEPANEK

Enn Soosaar, tõlkija.

/---/ Soovitades presidenti peaministriks, tegi ta ettepaneku, et riigikontroll läheks Riigikogu alla ja õiguskantsler muutuks kohtusüsteemi osaks.

Riigikontrollilt ja õiguskantslerilt nende põhiseadusliku sõltumatuse äravõtmine oleks ilmne tagasikäik. Riigikogu on muutumas järjest isemeelsemaks ning talitsematumaks. Kui presidendi praegune piiratud, s.t vetoõigusega kohustus teostada põhiseaduslikku järelevalvet Riigikogu otsuste üle (neid kahtluse korral motiveeritult vaidlustades) ja osaleda mitme kõrge riigiametniku nimetamise või kinnitamise protsessis kaob (minnes mõne amorfse organi pädevusse), oleme vihma käest räästa alla sattunud.

Postimees, 05.10.2002

ALLIKAS C. PRESIDENDI OTSEVALIMISE PLUSSID JA MIINUSED

Rein Toomla, politoloog, Tartu Ülikooli õppejõud.

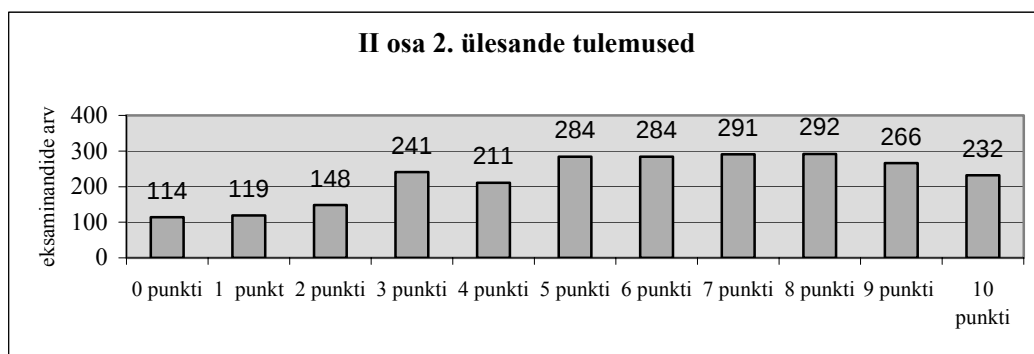
/---/ Praeguse põhiseaduse järgi presidendil võim praktiliselt puudub. Tema roll on olla tasakaalustaja, valupunktidele osutaja ja vähemtähtsates asjades – näiteks ordenite jagamisel – ka otsustaja. Kui nüüd kunagi otsustatakse otsevalimiste kasuks, siis tuleks riigipea ka võimuga varustada – kui vähe või palju, see on juba iseasi.

Kui me talle võimu juurde anda ei taha, siis ei ole mingit põhjust korraldada otsevalimisi. Mõõnan, et põhimõtte “leiba ja vaatemänge” on aeg-ajalt vägagi mõjuv, kuid ma ei näe teravat vajadust seda riigipea peal katsetada. Ma arvan, et presidendi otsevalimised ei anna riigipeale automaatselt võimu juurde. See tuleb ikka seadustega paika panna.

Mulle tundub, et me kipume olema liialt läbematud. Kaudseid presidendivalimisi on meil toimunud alles üks kord. Vaatame ehk veel mõned korrad ja alles siis otsustagem, kas uut või vana moodi edasi minna. Ärgem unustagem, et demokraatia seisukohalt ei ole vahet, kas riigipea valitakse otse või kaude. /---/

Äripäev, 21.09.2001

2. PARLAMENTAARNE VÕI PRESIDENTAALNE VABARIIK (10 p)

	2. ülesanne	Mehed	Naised	Eestlased	Venelased	Abituriendid	Kooli lõpetanud
Eksaminandide arv	2482	974	1508	2281	201	2474	8
Punkte keskmiselt	5,72	5,52	5,85	5,87	3,98	5,71	7,75

Antud ülesandes oli rida küsimusi, mis kontrollisid teksti mõistmist. Eesmärk oli selgitada, kuivõrd suudavad tänased lõpetajad eristada ja märgata lugeja / kuulajaga manipuleerimist, eristada fakte, argumente. Eksaminandidelt oodati aktiivset sekkumist arutellu ja oma seisukohtade kaitsmist ning põhjendamist.

Antud tekstides olid autorid esitanud erinevaid väiteid ning püüdnud tõestada oma väidete õigsust. Allikmaterjalidega töötades tuleb kõigepealt selgeks teha, kes on autorid ja mis on nende eesmärgiks, mida väidetakse, millega oma väiteid tõestatakse. Iga autor esitab oma väite, mida kaitseb argumentide kaudu ning mida autor käsitleb tõestena ilma, et neid oleks vaja eraldi tõestada. Lugeja ülesanne on anda hinnang, kas öeldu on veenmisel või manipuleerimisel põhinev. Demagoogiaga tegeldakse peamiselt emakeeletundides, kuid ühiskonnaõpetuse eesmärgiks on aidata õpilasel kujundada kriitilise lugemise ja kuulamise oskusi. Ühiskonnas osalev inimene peab oskama koguda massimeediast sotsiaal-poliitilist teavet, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada, kaitsta oma huve ja õigusi.

1. Milliste institutsioonide ülesannete muutmist eeldab Siim Kallas (allikas A)? Nimetage need. (1 p)

Institutsioone, mille ülesanded muutuvad, kui muuta presidendi rolli, oli mitu (riigikontrolli, õiguskantsleri, presidendi, valitsusjuhi). Eksaminandidele osutus selle seose nägemine raskeks.

Küsimumuse lahendatus 57,61 %.

2. Milliste institutsioonide ülesannete muutmist artiklite autorid ei poolda? (2 p)

Küsimumuse lahendatus 72,54 %.

3. Milliseid poolt- ja vastuargumente on artiklites esitatud erinevate institutsioonide rolli muutmise kohta? (4 p)

Pooltargumente Siim Kallase tekstist suutis leida 44,52 %. Kallas leiab, et täna on parlamendi kontroll valitsuse üle vähenenud, mistõttu riigikontrolli ülesandeks peaks olema just parlamendi alluvuses teostada järelevalvet valitsuse üle. Teiseks leiab ta, et õiguskantsleri viimisega Riigikohtu alluvusse saab laiendada kohtuvõimu volipiire asjade läbitöötlemisel ja kohtuvõimu tagamisel, sellega lõppeks õiguskantsleri ebaselge staatus õigussüsteemis.

Vastuargumente oli lihtsam leida ja nii sai palle 55,82 % vastanutest.

Enn Soosaar leiab, et riigikontrolli ja õiguskantsleri sõltumatuse äravõtmine muudab riigikogu isemeelsemaks ja talitsetumaks.

Rein Toomla nendib, et presidendi otsevalimised ei anna riigipeale automaatselt võimu juurde, mil määral seda teha – sellise otsuse jaoks on senine süsteem liiga vähe toiminud. Demokraatia toimib nii riigipea otse kui kaude valimisel.

4. Sekkuge arutellu ja polemiseerige autoritega. Milline peaks teie arvates olema presidendi roll meie riigis? Joonige sobiv seisukoht alla. Kaitske oma seisukohta, toetades või ümber lükates tekstides esinevaid argumente. (2 p)

võimu tuleks kitsendada	võimupiir jääks samaks	võimu tuleks laiendada
-------------------------	------------------------	------------------------

Hindamine sõltus õpilase valikust ja vastavalt valikule peab ta oma argumentatsioonis oma seisukohta kaitsma. Kui seisukoht ja argumendid olid vastukäivad, siis punkte ei saadud. Eksaminand võis argumenteerimisel kasutada nn arvamusiidrite argumente ka tekstidest, kuid pidi seejuures oskama neid oma vaatenurgast toetada.

Sageli ei suutnud eksaminandid oma valitud seisukohta kaitsta. Leides esialgu, et võimupiiri ei tuleks muuta, jõuti põhjenduste käigus vastupidisele järeldusele. Seega tuleks õpilastel ikka enne mõelda, kui oma otsustus teha. Küsimuse lahendatus: 60,25.

5. Selgitage võimude tasakaalustatuse põhimõtet (allikas C). (1 p)

Õige vastusena oodati põhimõtet, et võimude tasakaalustatud lahusus on tööjaotus, mille puhul iga võim üksikult oleks võrdselt tugev. Võimude lahusus ja tasakaalustatus on põhimõte, mille kohaselt riigi valitsemise kolm haru (seadusandlik, täidesaatev ja kohtuvõim) on üksteisest selgelt eristatud.

Vastanud takerdusid siinkohal R. Toomla mõttesse ega suutnud enam võimude lahusust oma sõnades selgitada. Ilmselt on segav ka asjaolu, et võimude lahusust on koolis käsitletud käsikäes võimude tasakaalustamisega. Küsimuse lahendatus: 47,90 %.

3. ARUTELU EUROOPA LIIDU PÕHISEADUSE PROJEKTI ÜMBER (10 p)

Väljavõte Euroopa Liidu Tulevikukonvendis arutatava Euroopa Liidu põhiseaduslepingu eel-
nõust (seisuga 6. veebruar 2003). Euroopa Liidu Tulevikukonvendi Eesti kodanikuühenduste
kontakt-grupi koduleheküljelt.

Artikkel 11. Ainupädevus*

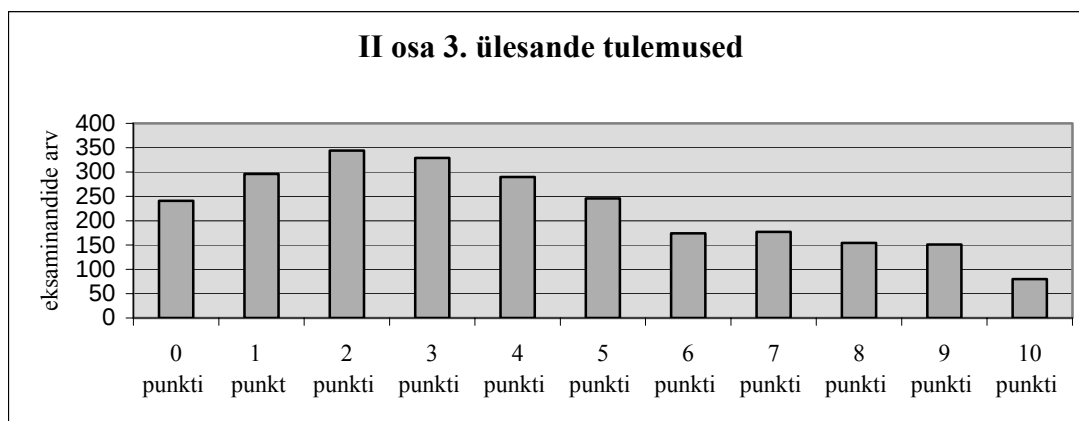
1. Liit on ainupädev tagama isikute, kaupade, teenuste ja kapitali vaba liikumise ning kehtes-
tama konkurentsireeglid siseturul ja järgmistes valdkondades:

- tolliliit,
- ühine kaubanduspoliitika,
- rahanduspoliitika nende liikmesriikide jaoks, kes on kasutusele võtnud euro,
- mere bioloogiliste ressursside kaitse ühise kalanduspoliitika alusel.

* *Ainupädevus* – kui põhiseadusega antakse liidule mõnes valdkonnas ainupädevus, võib ainult liit anda seadusi ja võtta vastu õiguslikult siduvaid akte, liikmesriigid ise võivad seda teha ainult siis, kui liit on neile selleks volitused andnud.

<http://www.kontaktgrupp.ee>

3. ARUTELU EUROOPA LIIDU PÕHISEADUSE PROJEKTI ÜMBER (10 p)

2. ülesanne	Mehed	Naised	Eestlased	Venelased	Abituriendid	Kooli lõpetanud
Eksaminande 2482	974	1508	2281	201	2474	8
Punkte keskmiselt 4,04	3,86	4,16	4,10	3,42	4,04	6,00

**1. Millega põhjendada projekti autorite soovi sätestada Euroopa Liidu ainupädevus teatud vald-
kondades? Valige põhiseaduse projekti artiklist nr 11 kaks valdkonda ja põhjendage. (2 p)**

Vastamisel eeldati, et eksaminand on omandanud arusaama neljast peamisest vabadusest: isikute, kaupade, teenuste ja kapitali vaba liikumise ning Euroopa Liidud kehtivatest siseturu reguleerimise üldistest põhimõtetest. Küsimuse lahendatus 46,60 %.

2. Selgitage Euroopa Liidu põhimõtet – kaupade vaba liikumine. (1 p)

Vastamise võimalusi oli palju: üksteisega kauplemisel on loobutud tollimaksudest ja on kehtestatud ühi-
sed tollimäärad kolmandatele riikidele; on kaotatud diskrimineerivad maksud, mis panid välismaised
kaubad ja ettevõtted ebasoodsamasse olukorda kodumaistega võrreldes; vastastikkuse tunnustamise põ-

himõttest ning tehniliste ja kvaliteedinõuete standardiseerimisest tulenevalt on kaotatud kauplemispiirangud, mis tulenevad riikide erinevatest nõuetest kaupade tehnilistele ja /või kvaliteedinõuetele või kaubad, mis on ühes kohas toodetud ja millega seadus lubab kaubelda, jõuavad siseturu kõigisse osadesse, kui tootja seda soovib. Tegemist oli vaid teadmiste kontrolliga. Küsimuse lahendatus 70,35 %.

3. Milliste kokkulepetega on praegu reguleeritud Euroopa Liidu toimimine? Tähistage õiged vastused ristikesega. (1 p)

☐	Maastrichti leping
☐	Marshalli plaan
☐	Amsterdami leping
☐	Agenda 2000
☐	Vastastikuse abistamise leping

Küsimuse lahendatus 22,44 % näitab, et ei tunta, millised lepped praegu EL reguleerivad, siit võib järeldada, et ei teata ka nende sisu ja et arutelu, milline paeks olema organisatsioon, kuhu Eesti ka- vatseb astuda, on tänasest lõpetajast kauge kaarega mööda käinud. Kurvastavalt paljud olid leidnud, et täna Euroopa Liitu juhitakse vastavalt Marshalli plaanile ja vastastikkuse abistamise lepingule.

4. Kas Euroopa Liit vajab üldse põhiseadust? Selgitage oma seiskohta kahe näitega. (2 p)

Otsustada suudetakse, kuid vajadust või vajaduse puudumist põhjendada suudavad vaid pooled. Küsimuse lahendatus 55,42 %.

Õpilaste vastuste hindamisel lähtuti tulevikukonvendi ette seatud ülesannetest ja eesmärkidest, et ees on Euroopa ida ja lääneosa taasühendamine ning valikud ühistegevuse uue taseme arendamiseks ning vajadusest muuta liit avatumaks ja arusaadavamaks tavakodanikele, et nad tunneksid, et liit tegeleb neile oluliste asjadega, et vajatakse konstitutsioonilist lepingut; töötatakse välja üks sidus tekst; kaotatakse liidu sambastruktuur; liidule antakse selgesõnaline õigussubjektsus; põhiõiguste harta tuleb inkorporeerida uude aluslepingusse; määratletakse täpsemalt pädevuse jaotus liidu ja liikmesriikide vahel; tugevdatakse rahvusparlamentide rolli, eriti subsidiaarsuse kontrolli.

Eeldati, et teemat on tunnis vähemalt ühest eelpooltoodud aspektist käsitletud, sest suur osa õpilastest sai sügisel kaasa rääkida Eesti ühinemist puudutaval referendumil. Konvendi tööd kajastati meedias pidevalt. Teema üldisest aktuaalsusest lähtuvalt oli ka õpilaste huvi EL tuleviku vastu eeldatavasti suurem.

5. Euroopa Liidu Tulevikukonvendi Eesti kodanikuühenduste kontaktgrupp on seadnud enda ülesandeks kaasata rahvast interneti vahendusel Euroopa Liidu põhiseaduse projekti aruteludesse. Kuivõrd toimiv on teie arvates tänase Eesti kodanikuühiskond? Tooge iseloomulik joon koos näitega. (4 p)

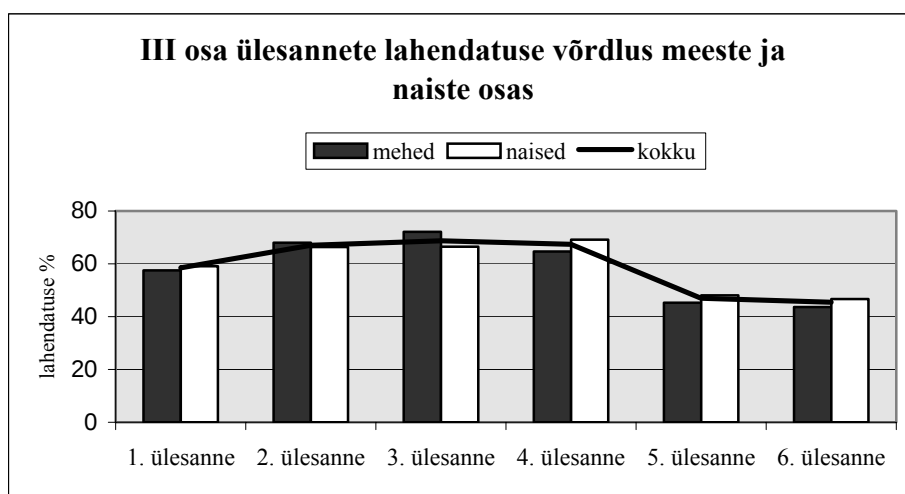
Küsimusele vastates takerduti liiga pikka selgitusse, mis pidi olema vaid üks näide sellest, kuidas grupp aktiviste püüab üldsust kursis hoida ühe olulise sündmuse arenguga. Õpik pakub kodanikuühiskonna hindamiseks mitmeid võimalusi, nii iseloomikke jooni kui ka näiteid esitades. Iseloomulikud jooned: organisatsioonide suur arv; väikeste maaseltside suur osatähtsus; killustatus ja samalaadsete organisatsioonide koostöö puudumine; rahva kodanikuaktiivsuse motivatsiooni osaline nõrkus; mittetulundusorganisatsioonide vähene oskus oma huve formuleerida ja ettepanekuid läbi suruda; MTÜ-de ümarlaud on ühendavaks lüliks ja seisab nende huvide ees jne. Küsimuse lahendatus osutus äärmiselt madalaks (26,85 %). Kodanikuühiskonna olemuse mõistmine ei olnud hea ka eelmise aasta vastavat teemat puudutavate küsimuste osas.

* *Ainupädevus* – kui põhiseadusega antakse liidule mõnes valdkonnas ainupädevus, võib ainult liit anda seadusi ja võtta vastu õiguslikult siduvaid akte, liikmesriigid ise võivad seda teha ainult siis, kui liit on neile selleks volitused andnud.

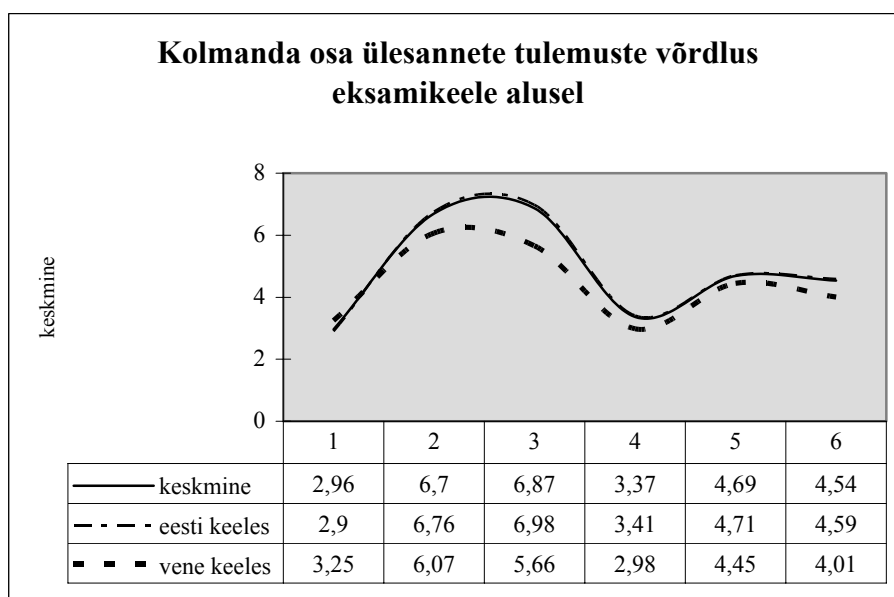
III OSA ÜLESANDED

Nr	Max punkte	Keskmine	Naised		Mehed		Eestikeelsed		Venekeelsed	
			Keskmiselt punkte	Lahendatus %	Keskmiselt punkte	Lahendatus %	Keskmiselt punkte	Lahendatus %	Keskmiselt punkte	Lahendatus %
1.	5	2,96	2,96	59,11	2,88	57,52	2,90	57,91	3,25	64,98
2.	10	6,70	6,64	66,39	6,80	67,99	6,76	67,57	6,07	60,70
3.	10	6,87	6,65	66,51	7,21	72,13	6,98	69,78	5,66	56,62
4.	5	3,37	3,46	69,19	3,23	64,68	3,41	68,11	2,98	59,60
5.	10	4,69	4,80	48,02	4,52	45,22	4,71	47,13	4,45	44,53
6.	10	4,54	4,66	46,62	4,36	43,61	4,59	45,91	4,01	40,15

Eesti keeles sooritas kolmanda osa 2281, vene keeles 201 eksaminandi. Meessoost eksaminande oli 913 ja naissoost eksaminande 1508.

Mehed olid naistest tulemuslikumad teise ja kolmanda ülesande lahendamisel.

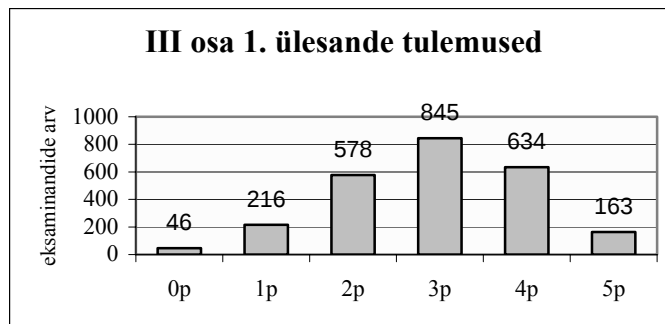

Vene keeles eksamitöö sooritanud ületasid eestikeelsete tööde keskmise tulemuse esimese ülesande puhul (pommiahvarded koolidele). Suurimat raskust valmistas neile aga majanduselu tundmisega seonduv kolmas ülesanne. See ülesanne eeldas Eesti majanduspotentsiaali ning väliskaubanduse tundmist.

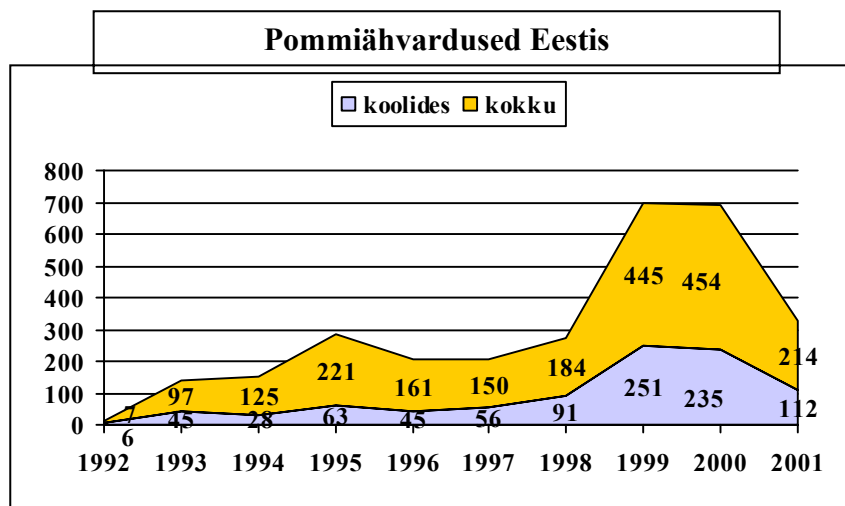
KÜSIMUSTE-VASTUSTE ANALÜÜS

Õpilaste vastuseid käsitledes on kasutatud Hella Möttöse poolt tehtud väljakirjutusi eksamitöödest (Hinnates üle 500 töö, on tema poolt välja kirjutatud valede vastuste, väära sõnakasutuse näited täpsemat uurimust väärt materjal) ja TÜ Sotsiaalteaduskonna õppejõu Hans Dsissi kokkuvõtet üldhinnangutega.

1. ÕIGUSRUUM (5 p)

1. Võrrelge pommiähvarduste arvu riigis tervikuna ja koolides. Milliseid suundumusi märkate? (2 p)

Küsimus võimaldas erinevate trendide toomist vastusena. Oluline oli vaadelda ja kirjeldada pommiähvarduste arvu muutust samaaegselt koolides toimuvaga. Küsimuse keskmine tulemus osutus aga kergust arvestades suhteliselt madalaks – 1,35 punkti (lahendatus 67,57%). Umbes pooled oskasid välja tuua kaks erinevat trendi. Enam-vähem pooled kirjeldasid ühte trendi kahe näite varal (riigis ähvarduste arv tõusis ja teisena märgiti, et koolis tõusis). Analoogiline ülesanne oli esitatud ka geograafia riigieksamil, kus tuli selgitada graafiku abil 20. sajandi kalapüüki kirjeldavat trendi kahe näitaja osas. Lahendatus oli küllaltki kõrge 81,5%.

2. Milline õigusharu reguleerib neid õigusrikkumisi? (1 p)

Vastusena oodati – avalik õigus. Õigeks loeti ka vastuseid: kriminaal- või karistusõigus.

Küsimusele vastasid õigesti üksikud. Keskmiselt saadi 0,19 punkti.

Vastustena pakuti: riigikaitse, sisekaitse, eraõigus, kriminalistika, julgeoleku – ja kaitsepolitsei, põhiseadus, politsei, seadusandlik võim, seadused, kohus, riigikohus, siseministeerium, kriminaalko-

misjon, kaitsepolitsei, päästeamet (pommirühm), kaitsepoliitika ja politseitöö, justiitsministeerium, inimõigused, ühiskond. Kohati tundub, et eksaminand ei saa üldse aru, mida tähendab õigusharu, sest vastusena toodi ka “Õigus elule ja õigus haridusele.” Või “Kedagi ei tohi käsitada kuriteos süüdi olevana, kui on jõus kohtuotsus.”

Ajaloo riigieksamil oli eksaminandidel sellel aastal raskusi mõistmaks, mis vahe on seadusel ja seaduse sättel. Tundub, et meie õpilaste õiguslaste teadmiste edendamisel on veel palju tööd.

3. 9. klassi õpilasel Juhani (16 a) on kontrolltööks õppimata. Ta meelitab 1. klassi õpilase Toomase (8 a) koolile pommiähvardust tegema. Toomas helistab Juhani pealekäimisel direktorile ja teatab, et keemia klassis on pomm. Koolitöö seiskub. Välja kutsutakse pommirühm. Õhtuks on politseil teada, kes on juhtunu taga.

Keda saab kohus antud juhtumi puhul süüdi mõista? Põhjendage oma seisukohta. (1 p)

Vastamisel pidi eksaminand lähtuma vanusepiirist, millal isik saab teovõimeliseks. Juhani saab süüdi mõista kuriteole meelitamise eest, kuid Toomas on alaealine. Juhani kippusid paljud tähelepanemata tõttu käsitlema alaealisena.

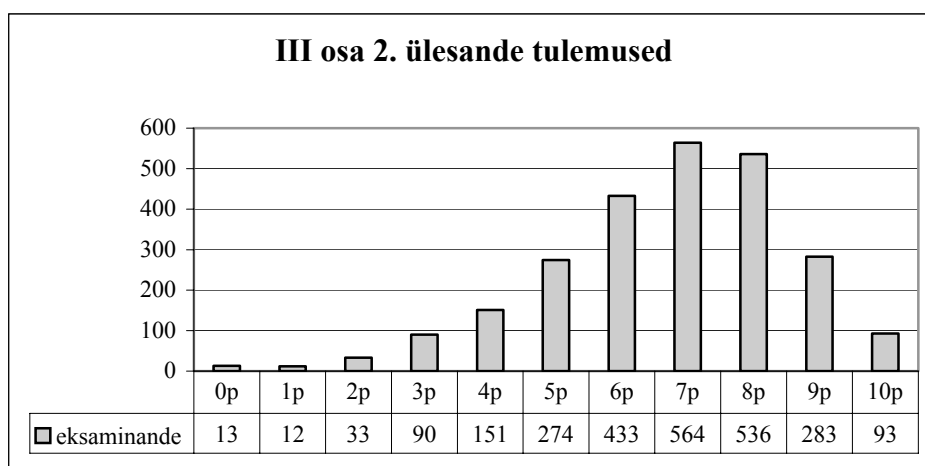
Enamasti oli õpilaste vastused õiged (lahendatus 72%).

4. Ühes koolis oli elu korduvate pommiähvardustega häiritud. Direktor kaalus otsust, et iga lühialäinud koolipäev tuleks tasa teha puhkepäevade arvelt.

Kuidas hinnata direktori ettepanekut? Põhjendage oma seisukohta¹. (1 p)

Juhtum on võetud elust enesest. Eksaminand pidi oskama vastuse koostamisel kasutada “Põhikooli ja gümnaasiumi seaduse” sätet, mis annab selged raamid direktori otsustele. Kui direktor tahab kasutada laupäeva õppetöoks, siis õppenädalas on viis õppepäeva ja direktoril selleks õigust pole. Küllalt palju eksaminande leidis, et tunde ei saa ära jätta, sest selle tõttu kannatab õppetöö ja õigustas direktori tegevust. Vähe oli neid, kes oma arutelu viisid seaduste pinnale. Enamus hakkas emotsionaalselt moraaltsema ja „pedagooge mängima“ pommiähvarduste tegijate ümberkasvatamise vajadusest. Lahendatus 66,16%.

2. ARUTELU PENSIONIEA TÕSTMISEST (10 P)

¹ Põhikooli ja gümnaasiumi seadus sätestab

§ 24. (4) Õppeperioodis on vähemalt 175 õppepäeva (35 nädalat). Koolivaheajad määrab haridus- ja teadusminister määrusega.

(5) Ühes õppenädalas on viis õppepäeva. Õpilaste nädalakooormus õppetundides määratakse kooli õppekavaga.

1. Mis aastal oli pensioni ja brutopalgas suhe pensionäride jaoks kõige soodsam? (1 p)

Õige vastus: 1999. aastal. Lahendatus 65%.

2. Miks pensionide osa keskmisest brutopalgast on viimastel aastatel vähenenud? (1 p)

Eeldati, et õpilased on kursis ühiskonnas toimuvaga ja teavad, et pensionide alammäära pole juba tükk aega tõstetud, kuid õpilased ei osanud põhjendust leida. Juba eelmise aasta eksam näitas, et õpilaste hulgas teatakse küll üsna hästi pensionikindlustusse puutuvat, kuid ei teata, millised maksud Eesti Vabariigis kehtivad, milleks maksudest saadavat raha kulutatakse ega ilmselt ka seda, millised on toetuste ja pensioni kujunemise mehhanism. Vastust ei osata graafiku abil tuletada. (lahendatus 32%).

3. Eesti rahvaarv oli 2002. a 1, 36 miljonit. Kui palju oli 2002. a üle 60-aastaseid inimesi? (1 p)

Üle 60-aastaseid inimesi oli umbes 22%, mis tegi nende üldarvuks 299200, kuid õigeks loeti kõik vastused, mis jäid 299000-300000 vahele. Kõige arvukam osa loobus vastamast.

Küsimus oli hämmastavalt halvasti vastatud. Paljud jätsid selle üldse vastamata. Ka eelmise aasta eksam näitas, et protsentülesanne on üle jõu käiv. Siis tuli leida etteantud andmete abil brutopalgast netopalk. Vastustena pakuti: üle 5 tuhande, 900 000, üle 36 miljoni, 2992, 0,02992 jne. Keskmiselt saadi 0,41 punkti.

4. Milline oli pensioniiga Eestis 2002. aastal? (1 p)

Pensioniiga oli tabelist leitav. Eksitav võis olla see, et tabel näitas ka oodatavat tõusu (lahendatus 66%).

5. Milliste argumentidega põhjendatakse artiklis vajadust pensioniiga tõsta? (2 p)

Ametnike põhjendused olid:

- 1) pensioniea tõus aitaks suurendada riiklikke pensione, kuna väheneb pensionisaajate arv
- 2) tööea pikenemine aitaks hoida maksumaksjate arvu.

Riigieksamid on näidanud, et õpilastel on raskusi tekstist olulise leidmisega. Tundub, et ei teata, mida tähendab “argument”, sest samasisuline ülesanne tekitas raskusi ka teise osa teises ülesandes. Õpilaste funktsionaalse lugemise halb oskus muutub takistuseks otsustuste tegemisel, kui on vaja fakte, demagoogiat, vms eristada. Kes artiklit vähegi vaevus lugema, sai kaks punkti kergelt kätte.

Küsimuse eest saadi keskmiselt 1,67 punkti.

6. Millised on tööealiste üldised töötamise motiivid? (2 p)

Vastusena oodati õpikuteadmisi. Vähemalt ühte õiget vastust enamasti teati. Õpilaste sagedasim vastus oli pensioniea kindlustamine ja endale elatise teenimine. Keskmiselt saadi punkte 1,47.

Näiteid õpilaste vastustest:

- Töötada oma aeg ära, et saaks pensionile minna.
- Tasuda vähem makse palgast saadud raha eest.
- Võtta osa aktiivsest rahvastikust.
- Pidev kodusistumine muutub tüütuks.
- Et koguda endale pension, et ei peaks vanast peast piinlema.

7. Kas hilisem pensionile jäämine või rohkem töötavaid pensionäre? Kumb põhimõte arvestab enam ühiskonna vajadusi? (2 p)

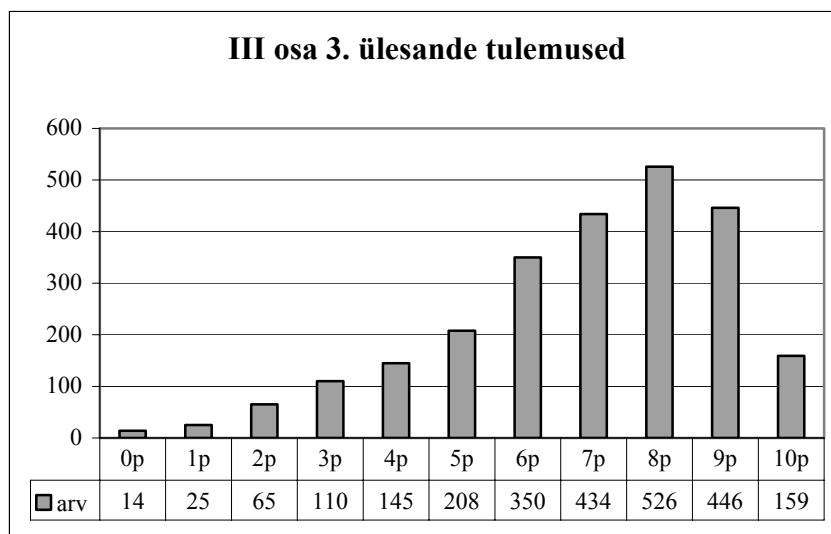
Eksaminandilt oodati seisukohavõttu, kuidas lahendada ühiskonnas aktuaalset küsimust, mis hakkab tulevikus puudutama ka neid endid. Sedapuhku pidi ta eelistuse kujundama ühiskonna vajadusi arvestades. Sageli ei suutnud õpilane poolt valida ja seetõttu jäi ka punkt saamata (vastatavus oli u 55 %). Mõne vastuse sisust oli võimatu aru saada, sest mõtte ebamäärasus oli rüütatud segasesse sõnastusse. Võib-olla tulnuks küsimuses täpsemalt selgitada, et kui valitakse üks aspekt, siis tuleks seda tõestada kahe väite kaudu. Eksamil püüdis suur osa tõestada kahte teineteisele vastukäivat olukorra lahendusmudelit ja sattus omadega rappa. Nutikamad valisid võimaliku lahendusteena hilisema pensionile jäämise võimaluse ja suutsid seda ka piisavalt oma sisukohana argumenteerida.

Küsimust hinnati just õpilase seisukoha argumenteeritust arvestades.

Näited õpilaste seisukohtadest:

- Hilisem pensionile jäämine tagab ka meditsiiniliste arvete maksmist tööandja poolt, mitte aga riigihaigekassast nagu seda pensionäride poolt.
- Kindlasti rohkem töötavaid pensionäre. Ühiskonna vajadus on töö. Vanad inimesed istuvad kodus, kuid paljud neist on elujõudu täis ja valmis töötama.
- Töötavad pensionärid on ühiskonnale vajalikum. Nendele võiks ju anda kergemad tööülesanded. Selle pealt hoiame natuke kokku, kuna siis ei peaks neile pensionimaksu kõrvalt palga maksma. N: hakkavad kuduma ja saavad selle eest pensionimakse.
- Pensionile jäädes arvavad vanad inimesed, et nad on kasutud. Jäävad haigeks, kui midagi ei tee ja on kõigil ees. Kõiki inimesi on vaja, et parandada ühiskonda. Ka pensionäre.
- Ma arvan, et töötavaid pensionäre, sest siis tehakse ära ka sellised tööd, mida keskealine ei taha teha.
- Nii saaksid pensioniealised inimesed endale ise elatist teenida, mitte ei ela selle raha kulul, mis võiks hoopis nooremate inimeste taskusse minna.
- Pensionärid jääksid koju ja hakkaksid vinguma, et pension on liiga väike ja sellest ei ela ära.

3. TOOTMINE, VÄLISKAUBANDUS (10 p)

EKSPORT JA IMPORT KAUBARÜHMITI 2002. a

Kaubajaotus	Eksport (miljardit krooni)	Import (miljardit krooni)	Bilanss 2002. aastal (+,-)
Põllumajandussaadused ja toidukaubad (A)	4,7	7,7	-3,0
Mineraalsed tooted (B)	1,5	4,9	-3,4
Keemiatööstuse tooraine ja tooted (C)	2,5	5,8	-3,3
Plastid ja plasttooted ning kummi ja kummitooted (D)	1,5	4,0	-2,5
Puit ja puittooted (E)	8,6	1,9	6,7
Tekstiil ja tekstiiltooted (F)	6,9	6,5	0,4
Metall ja metalltooted (G)	4,4	7,1	-2,7
Masinaid ja seadmed (I)	14,1	23,6	-9,5
Transpordivahendid (K)	2,3	8,6	-6,3
Muud	10,4	9,4	1,0
KOKKU	56,9	79,5	-22,6

Allikas: <http://www.stat.ee>

1. Milliseks võib ligilähedaselt hinnata puidu ja puittoodete impordi ja ekspordi omavahelist suhet? Tõmmake õigele vastusele ring ümber. (1 p)

Suhte määramine valmistas raskusi ka eelmise aasta eksamil. Küsimus jäeti paljudel juhtudel vastamata. Keskmise vastatavus oli 61 %. Eelmisel aastal samasisulise ülesande vastatavus oli vaid 35 %. Võib siiski väita, et abiturient pole ilma kalkulaatorita suuteline sooritama tehet 8:2.

2. Mida tähendab, et Eesti väliskaubanduse bilanss on negatiivne? (1 p)

Eksaminandile oli vastus tabelis ettegi antud. Oodatava vastuse, et impordi- takse rohkem, suutis valdav enamus tuua, kuid vastatavus jäi siiski oodatust madalamaks (77 %).

3. Leidke tabelist neli kaubagruppi, mida Eesti ettevõtjad riigist kõige enam välja veavad. Kirjutage vastusena vastavad tähed. (1 p)

I, E, F, A. Kummalisel kombel valmistas seegi tabeli lugemise oskus mõnele eksaminandile raskusi. Sageli toodi vastusena: "Muu." Antud kaubagruppidest väljapoole jäävaid kaupu on Eesti tõepoolest suhteliselt palju välja vedanud, kuid küsitud oli kaubagruppi. Tundub, et küsimust ei loetud väga täpselt. Positiivse tulemuse sai 80 % vastanuist.

4. Kas Eesti Vabariigis on eeldusi asendada mõningate kaupade sissevedu vastava omamaise toodanguga? Põhjendage oma seisukohta vabalt valitud kahe kaubagrupi lõikes. (2 p)

Kummastav, et Eesti majanduslikke eeldusi ei tunta. Siinkohal segasid puudulikud majandusgeograafia alased teadmised või siis soov originaalitseda, mistõttu oli piisavalt palju ka neid, kes hakkasid kohalikke metalle sulatama, plastmassi keevitama ja transpordivahendeid tootma..

Vastuse hindamisel arvestati õpilase argumente. Ka siis, kui näiteks eksaminandi arvates on Eestil tohutud võimalused metallitoodete väljavedu suurendada, pidi põhjenduses olema eeldusena ära toodud toormaterjali sisseveo vajadus. Keskmiselt saadi 1,14 punkti kahest.

Näited:

- Mineraalseid tooteid saaks ehk asendada omamaistega. Eesti on ilusa loodusega ning ei ole kõrgelt saastatud.
- Eestis on väga palju metsi, seega ka puude osakaal on suur, siin saab ja on eeldusi, et asendada sissevedu omamaise toodanguga.

5. Kas Eesti on avatud või suletud majandusega riik? Põhjendage oma seisukohta. (1 p)

Valdavalt osati siinkohal tuua õige vastus ja seda ka põhjendada (lahendus 80,6%).

Näited õpilaste vastustest:

- Suletud, sest iga maa kaupasi ja toodangut ei lasta importida ega ka eksportida kõikjale.
- Eesti on avatud majandusega, sest kõik saavad sellest osa võtta mingil määral, kellel vajadus see saab seda teha ka rohkem.
- Eesti riik on avatud majandusega riik, kuna paljud riigid teavad meie majanduslikust tegevusest ja olukorrast suhteliselt palju.
- Eesti on suletud majandusega riik. Suletud majandusega riigil on majandus miinustes.

Sageli püütakse oma teadmatust varjutada sõnarohkuse taha. Tulevastele eksaminandidele tasub küll südamele panna, et liiga üldiste vastuste andmine pole otstarbekas, sest punkti see ei too, raiskab vaid vastaja aega. Näiteks: Arvan, et avatud. Leidub igasuguseid asju, millega eestlased tegelevad. Arengu ruumi on küll ja küll.

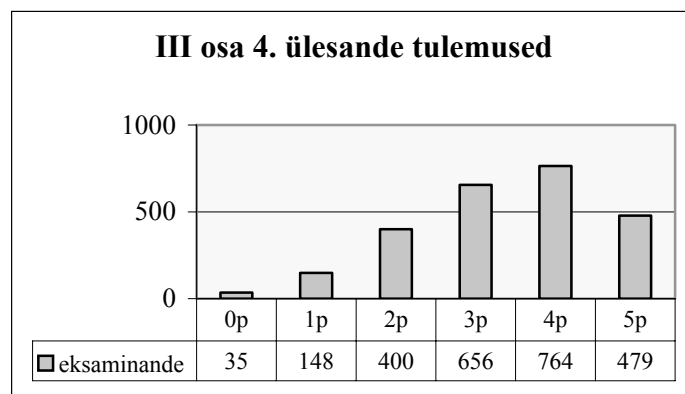
6. Milliste abinõudega saavad riigid mõjutada väliskaubandust? Tooge kaks näidet. (2 p)

Õpilaste vastustest võis aga välja lugeda ka sulaselget rumalust. Nii näiteks eksaminandi arvates saab väliskaubandust mõjutada tsensuuri kehtestamisega. Samas oli H. Dsissi hinnangul neidki, kes oma originaalsete ideedega võiksid hiljem leiba teenima hakata majandus – ja kommunikatsiooni-ministeeriumis (lahendatus 56%).

7. Tarbijate käitumise mõjutamiseks korraldatakse Eestis mitmeid kampaaniaid, sh "Aus kaup", "Eelista Eestimaist", "Eesti toode", "Tunnustatud Eesti maitse". Milline on kampaaniate taotlus? (2 p)

Hinnata tuli ühe kampaania mõju tarbimisharjumustele tuttavate ringis. Kampaaniate mõju hinnates toodi väga erinevaid näiteid. Eeldati, et mõju hinnatakse reaalsele tarbimiskäitumisele ja mõju võis olla mõlemapoolne. Üksikud vastajad leidsid, et kampaaniaid pigem naeruvääristatakse ja mingit mõju nad ostude sooritamisele ei oma. Selline vastus oli punkti väärt, sest ühiskonnaõpetuses pole tihtipeale mitte õigeid ja valesid vastuseid, vaid on seisukohad ja suhtumised, mille põhjendatus on oluline. Konkreetsed näited kampaaniate kohta võimaldasid fantaasial kasutada ja oli neid, kes konstrueerisid vastuse just eksami tarbeks, kuidas nad sõpradega hullunult Eesti tooteid ostma tõttavad. Need, kelle vastusest oli selge, et nad tõepoolest reaalselt kampaaniamärki oma ostude käigus jälgivad/järgivad ja sellest lähtuvalt otsuseid teevad – need said ka teenitult oma punkti.

4. ÜKSIKISIK JA ÜHISKOND (5 p)

Tarbijakaitse viis põhimõtet: tarbijate tervise ja turvalisuse kaitse;
majanduslike huvide kaitse;
kahju hüvitamise tagamine;
õigus saada vastavat koolitust ja teavet;
tarbija huvide esindamine või esindatuse tagamine.

1. Selgitage näidete abil, kuidas neid põhimõtteid Eestis järgitakse. (2 p)

Kahe näite toomiseni enamik vastajaist ei jõudnud. Tarbijakaitse põhimõtetele pöörab õpik piisavalt tähelepanu, vaja oli hoolikalt jälgida Eesti elu ja õpikuteadmisi rakendada. Eksaminandid vähemalt püüdsid midagi kirja panna. Nii selle kui ka järgmiste küsimuste puhul on ilmne, et ei teata uusi suundi tarbijakaitstes. Vastustest jäi mulje, et kogu kaubandus ja toitlustus seisabki püsti tänu tarbija ja tervisekaitsele, kes aina kontrollib, trahvib, kõrvaldab müügilt ning kes aina tulevad ja päästavad õnnetu tarbija.

2. Nimetage ostja ja müüja õigused ning kohustused alljärgnevates olukordades. Milliseid nõudeid peavad mõlemad osapooled oma õiguste tagamiseks järgima? (2 p)

Situatsioone oli esitatud kaks:

- 1) Nooruk ostis kauplusest teksad, kuid neil läks esimesel kandmiskorral lukk katki. Milliseid nõudeid täites saab ostja nõuda müüjalt kauba ümbervahetamist?
- 2) Ostsite kauplusest kodukino aparatuuri. Seda kodus üles pannes ei järginud te aga eriti täpselt kaubaga kaasas olnud eestikeelset juhendit. Seade läks rikki. Kas saate nõuda hüvitust? Põhjendage oma seisukohta.

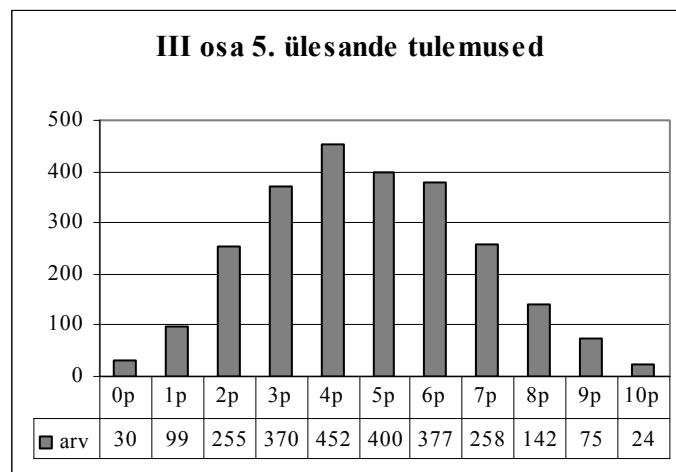
Valdavalt oli hästi vastatud. Teati, et ümbervahetamist nõudes peab suutma ostu tõestada ja teati, et juhendi mittejärgimisel tekkinud kahjusid ei korvata.

3. Kas teie hinnangul on Eesti inimesed mõistnud säästva tarbimise vajalikkust?

Põhjendage oma seisukohta. (1 p)

Säästvat tarbimist mõisteti siinkohal kahel tasandil: säästvat arengut toetav tarbimine ja tarbimise optimeerimine raha säästvalt. Mõlemal juhul sai eksaminand punkti. Küsimus võimaldas ka väheste teadmistega punkti teenida. Õpilasel tuli pigem selgitada oma suhtumist säästvasse tarbimisse, näidata, kuivõrd hästi ta mõistab antud mõiste sisu. 64 % vastanuist suutis esitada põhjendatud vastuse.

5. KOHALIK VÕIM JA VALIMISED (10 p)

Eksamitulemustest järeldub, et valimistesse puutuvat teatakse halvasti. Tänane eksaminand ei tunne, millised poliitilised õigused on 18- või 21-aastasel, ei tea, milline oli valijaskond omavalitsuste ja parlamendi valimisel. Ei tea, mida tähendab, et meie valimised on salajased, üldised, jne. Kui kohalike omavalitsuste rolli osatakse siiski näha, siis vastust küsimusele, millist rolli Eesti riigis peavad täitma maavanemad ja kellest sõltub maavanema isik, ei teata. Kevadel ühiskonnas toimunud arutelu haldusreformi ja maavalitsuste rolli osas ei ole aidanud õpilastel seda valdkonda mõista. Poliitilist teadlikkust pole tõstnud see, et oli valimiste aasta – toimusid nii kohalike omavalitsuste kui ka Riigikogu valimised.

1. Mille poolest erineb valijaskond Riigikogu valimistel ja kohalike omavalitsuste valimistel?

(1 p)

Eksaminandide teadmised Eesti Vabariigi poliitilisest korraldusest on väga halvad. Antud küsimusele vastas õigesti vaid 29 % vastanuist. Eksaminandid olid küsimust kaksipidi mõistnud. Massiliselt iseloomustati vaid ühe organi valijaskonda ja peeti sellega vastust ammendatust, jättes ülejäänu hindaja teha. Eeldati kahe valijaskonna võrdlust ning erinevuse väljatoomist. Siinkohal pole vähetähtis, et antud õppeaastal toimusid nii kohalike omavalitsuste kui ka Riigikogu valimised. Paljud gümnaasistid olid ise valimisealised. Paljud vastanud oskasid välja tuua vaid selle, et valijaskond on Riigikogu valimistel suurem, mis on õige, kuid teada taheti, miks see nii on.

Ühiskonnas toimuvate diskussioonide kajastamine meedias tekitab õpilastes teatud kõverpeegli, sest midagi ju poole kõrvaga kuuldi, mingi idee oli, kuid milline täpselt ei fikseerita. Nii jäi ähmaselt meelde, et midagi arutati, mingi vaidlus käis õiguskantsleri ja riigikogu vahel. Siit tuleb teatavaid järeldusi teha ka õpetajatel. Enne eksamit on eksaminandi abistav, kui aasta jooksul toimunud olulisemad arutelud ühiskonna valupunktide osas või poliitika muutmiseks veel kord läbi vaagitakse, selgitamaks, kas õpilastel on selge, millised olid probleemi põhjused ja milliste tulemuste või lahendite või järeldusteni jõuti.

Riigikogul valimiseelne soov muuta kohalike omavalitsuste valimised erakondlikuks ja selle ümber käinud arutelust meenus eksaminandil midagi, kuid mitte täpselt. “Riigikogu valimistel valitakse erakonda, omavalitsuste valimistel kindlaid inimesi.” Või siis “Riigikogu valimistel valib rahvas oma piirkonnas olevaid erakondi, KOV valimistel aga vallas volikokku pääsevad inimesi.” Eksamil oli võimalik kasutada põhiseadust (paragrahv 156), sealt on vastus leitav. Tundub, et osaliselt on seda abi kasutatud, kuid mitte õiget kohta leitud. Ka eelmise aasta eksamil valmistas õpilastele raskusi presidendi valimise printsiipide võrdlemine. Ei teata, mida tähendab, et valimised on salajased, ühetaolised jne, ei tunta terminit valijaskond jmt.

Kohati oli küsimust valesti mõistetud, sest mitmed vastasid, et “Riigikogus on valijaskond Riigikogu liikmed” või et “tavainimene Riigikogu valmiste osa võtta ei saa”. Ilmselt on silmas peetud parlamendis toimuvaid hääletusi.

Näiteid vastustest:

- Kohalike omavalitsuste valimised toimuvad iga aasta, aga Riigikogu valimised ei toimu.
- Koosseisu poolest.
- Ei erine. Valijad on samad.
- Riigikogu valimistel peab valijaskond olema vähemalt 21 aastat vana. Omavalitsuste valimistel vähemalt 18. aastane.
- Riigikogu valib presidendi.
- Riigikogu pannakse kokku võimuletulnud erakondade poolt. Kohalike omavalitsuste valimistel valib kohalik elanikkond.
- Riigikogu valimistel on hääletamine salajane. Valimised on üldised, ühetaolised ja otsesed. Kohaliku omavalitsuse valimistel on valijaskonnaks Riigikogu.
- Riigikogu valimised toimuvad rahvahääletuse kaudu.
- Riigikogu valijateks on Tallinna valijad, kohaliku omavalitsuse valimisel on oma küla või valla valijad.
- Riigikogu kokkupanemisest võtavad osa tegelikult president ja erakonnad – isekeski jagatakse kohti.
- Riigikogu valimistel viibib president juures aga kohalikel omavalitsuste valimisel ei ole presidenti.
- Riigikogu valijaskond on poliitikutud. Kohalike omavalitsuste valimiste valijaskond on rahvas.

- Kohaliku omavalitsuse valib rahvas aga riigikogu valib omavalitsused.
- Riigikogu valimistel saab rahvas osaleda. Omavalitsust moodustab linn.
- Riigikogu valib endale minister aga omavalitsuse valib rahvas.
- Riigikogu valib president.

2. Selgitage valimiste põhiprintsiipe: (2 p)

Mida tähendab, et valimised on üldised, seda teadis 38 % vastanuist. Valimiste salajasuse põhimõtet tundis 53 % eksaminandidest. Äärmiselt ebakompetentsete vastuste hulk oli siinkohal hämmastav. Ometigi on koolides õpilaste omavalitsused ja valimiste protseduur peaks sealt tuttav olema. Taas tuleb tõdeda, et triviaalsena tundunud küsimus, mille puhul eeldati, et edukus on 100 %, osutub suureks komistuskiviks.

Õpilaste arvates on valimised üldised, kui:

- inimese hääle annab ühe hääle olenemata tema seisusest ja vanusest; hääletatakse ja arutatakse omavahel läbi;
- rahvas saab ka valida;
- valimised toimuvad rahvahääletusel ja hääled loetakse kokku;
- rahvas saab valida riiki esindava valitsuse, näiteks Riigikogu valimine; näiteks Riigikogu, kus on arvuti ekraanidel näha, kes vajutas ei, kes jah, kes erapooletu.

Variante, mida pakuti selgitamaks valimiste salajasust, oli lausa hämmastavaid. Näiteks:

- saadik ei saa teada hääle tulemust;
- kuhu ei lasta väljastpoolt vaatajaid;
- toimuvad ainult kitsas ringkonnas ja tulemus öeldakse pärast;
- majoritaarne valimine, kus valimised on lihtsad.

Sageli teatakse, millistel puhkudel salajast valmist kasutatakse (linnapea, president), kuid protseduuri olemust avada ei suudeta. Paljud vastanud elavad neljandale klassile omases naiivse semantismi maailmas, kus põrandaalune ongi inimene, kes elab põranda all, mis abiturientide mõttemaailma ülekantuna tähendab siis seda, et valimised on siis salajased, kui keegi ei tea, keda valitakse ja kes valivad, sest nad on täiesti salajases kinnises ruumis.

3. Kohalike omavalitsuste valimistel osales Põhja-Euroopa riikides varem tavaliselt u 80% ja enam kõigist valijatest. Tänapäevaks on neis riikides valijate arv langenud. Eestis on vastav näitaja olnud 1996. a 52,5%, 1999. a 49,8% ja 2002. a 52,5%.

Milliseks hindate eestimaalaste valimisaktiivsust kohalikel valimistel? Tehke sobivasse laht-risse ristike. Põhjendage oma seisukohta. (1 p)

Kasvav	Stabiilne	Kahanev

Valdava osa eksaminande tuli ülesandega toime. Üksikud ei suutnud protsente võrrelda.

Maavalitsuste ülesandeid tuntakse halvasti. Näiteks arvati, et maavalitsus annab laenu; tegeleb maa-ga, kui keegi tahab seda müüa või erastada, esindab valda kohtus või siis korraldavad maavalitsuse ekspordi ja importi.

5. Kes määrab maavanema ametisse? (1 p)

Õigesti vastanuid oli 22 %.

Valed vastused ulatusid rahvahääletusest presidendi poolt ametisse määramiseni.

6. Millised väited loetelust on tõesed Eesti Vabariigi omavalitsuste kohta? Tähistage tõene väide ristikesega, vale väide miinusega. (2 p)

5–6 õiget otsustust 1 p; 7–8 õiget otsustust 2 p.

Omavalitsustüksusi nimetatakse valdadeks ja linnadeks.	
Omavalitsustel on kohalike maksude kehtestamise õigus.	
Omavalitsusel puudub toetuste kehtestamise õigus.	
Omavalitsus saab raha otse riigieelarvest ja oma eelarve puudub.	
Omavalitsus tegutseb parlamendi otsealluvuses.	
Kohalikul omavalitsusel ei ole täidesaatvat võimuorganit.	
Omavalitsus on kõigi lasteasutuste, koolide omanik.	
Omavalitsuse juhi määrab ametisse Vabariigi Valitsus.	

7. Milline roll on kohalikel omavalitsustel noorte elu korraldamisel? Tooge konkreetne näide. (1 p)

Vastust küsimusele kohalike elu kontekstis teadis või vaevus (ei tahaks küll uskuda, et kohaliku omavalitsuse tegemistega noorsoovallass ei olda kursis) seda kirja panema vaid 84 % vastanuist. Siinkohal olid maalapsed konkreetsemad vastajad. Küsimus oli kerge, vajas vaid intelligentsi, mitte spetsiaalset ettevalmistust ja sellega saavutati tasakaal antud ülesande küsimuste raskusastmes.

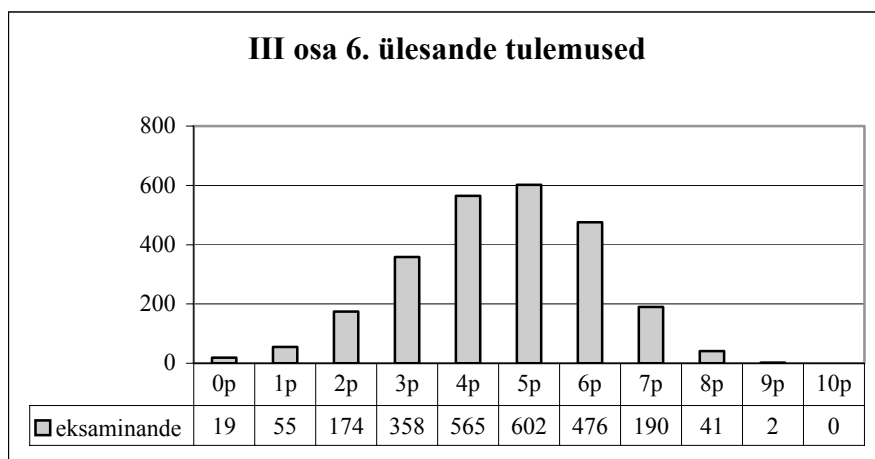
6. EESTI VABARIIGI PÕHISEADUSE TUNDMINE (10 p)

Sellest õppeaastast alates oli võimalik gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse riigieksamiga üheaegselt sooritada ka kodakondsuseksam (Vabariigi Valitsuse 14. jaanuari 2002. a määrusega nr 14.). Seetõttu oli vaja ülesande koostamisel arvestada mitme erineva teguriga. Lisaks ainekava nõuetele pidi riigieksami töö sisaldama vastavalt määruse iga § 2 lõikes 2 sätestatud valdkonna kohta vähemalt kaks küsimust. Neile vastamine toimus eesti keeles.

Seega asetus põhirõhk järgmistele valdkondadele:

- 1) Eesti riigikorra põhialused,
- 2) igaühe põhiõigused, vabadused ja kohustused,
- 3) Riigikogu, Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse ja kohtu pädevus;
- 4) Eesti kodakondsuse omandamise, saamise, taastamise ja kaotamise tingimused ning kord vastavalt «Kodakondsuse seadusele».

Valdkondade küsimused on ära toodud eelpoolmainitud määruses ja seega eelnevalt kõigile kättesaadavad. Ministri määruses ette nähtud neljanda valdkonna küsimustest sai siiski kasutada vaid neid, mille puhul oli vastamine võimalik põhiseadust kasutades. Gümnaasiumi lõpetajale on kodakondsusseaduse tundmine ainekava järgselt kohustuslik. Seadusetekstid on kättesaadavad interneti vahendusel ja koolidesse saadetud allikakogumikus. Kuna kodakondsusseadust on muudetud, siis on kogumikus Eesti omariikluse arengust tänaseks juba vananenud tekst.

Ülesannete hindamistingimused olid hindajate hinnangul karmimad kui mujal, mis tulenes sellest, et vastused peegeldavad pigem algallika kasutamise oskust kui teadmisi.

Iga küsimuse juures on viited põhiseaduse vastavale paragrahvile ära toodud antud analüüsis, et vajadusel oleks lugejal kergem vastust põhiseadusest üles leida. Põhiseadusest õigete kohtade ülesleidmine võtab piisavalt kaua aega, kui seadust ei tunne: Presidendiks kandideerimise õigus on teksti üsna ära peidetud, 18- ja 21-aastaste õigused on paigutatud kolme paragrahvi ja nende leidmine ilma eelneva õppeta on eksami käigus üsna keerukas.

Ülesande eest maksimumpunktide saamine osutus keerukaks. Tulemuste üldine jaotus on aga suhteliselt ühtlane.

Miks maksimumpunkte ei saadud? Küsimusele pole kerge vastata, kuid võib oletada, et siinkohal oli tegureid palju:

- Eksaminand oli juba piisavalt väsinud ja viimase ülesande puhul enam eriti pingutada ei tahtud.
- Probleeme tekitas viimase küsimuse mõistmine (sõna rühmita, kas sellega mõeldi, et moodusta kaks rühma või et jaga ülesanded vastavalt põhiseaduses sätestatud).
- Esimese küsimuse puhul ei loetud teksti hoolikalt ega märgatud sõna ainult.
- Põhiseadust lihtsalt ei tunta ega teata, kust võiks vastuse üles leida.

Eelmise aasta eksamitöös olnud valikvastustega variant põhiseaduse kohta oli liiga kerge. Sisuliselt oli toonane raskusaste põhikooli tasemetööga võrreldav. Nii 2002. aasta analüüsis kui ka õpetajate koolitustel ning ajakirjanduseski oli hoiatatud, et ülesanne Põhiseaduse tundmisest muutub keerukamaks ja pakutakse rohkem mõtlemist, situatsioonide lahendamist nõudvaid ülesandeid (näiteks 6.7.) või siis mitme paragrahvi tundmist nõudvaid küsimusi (nt 1.1.; 1.3.; 1.8.). Kuna antud eksami-osa annab soovijatele võimaluse sooritada kodakondsuse saamiseks vajalik Eesti Vabariigi põhiseaduse ja Kodakondsusseaduse tundmise eksam, siis ülesande tüübid palju varieeruda ei saa. Loota jääb, et tulevased eksaminandid oskavad end selleks ülesandeks paremini ette valmistada.

1. Millised põhiõigused on Eesti Vabariigi põhiseadusega tagatud igähele, kodanikele? (2 p)

- 1) õigus vabale eneseteostusele § 19 ja 29
- 2) õigus asuda elama Eesti Vabariiki § 36
- 3) õigus tasuta gümnaasiumiharidusele §37
- 4) õigus tervise kaitsesele § 28
- 5) õigus töökohale kõrgemas riigiaparaadis §30
- 6) õigus kandideerida Riigikokku §60
- 7) õigus kandideerida presidendiks § 79
- 8) õigus autorikaitsele § 39
- 9) õigus tegeleda ettevõtlusega, kui seadus ei sätesta teisiti § 32
- 10) õigus riigi kaitsesele välismaal § 36

Leidke ülal toodud loendist õigus/õigused, mis on põhiseadusega tagatud kõigile inimestele, kes elavad seaduslikult Eesti Vabariigis. Tähistage sobiv vastus/vastused ristikesega.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----

Üldiste inimõiguste eristamine kodanike õigustest oli eksaminandidele isegi põhiseaduse abil raske.

Leidke ülal toodud loendist õigus/õigused, mis on põhiseadusega tagatud ainult kõigile täisealistele ja teovõimelistele sünnijärgsetele Eesti Vabariigi kodanikele. Tähistage sobiv vastus/vastused ristikesega.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----

Küsimusele oleks olnud lihtsam vastata siis, kui oleks küsitud, keda saab Eesti vabariigis valida presidendiks või siis alla kriipsutades, et küsitakse ainult ühe tunnuse põhjal (ainult kõigile täisealistele ja teovõimelistele sünnijärgsetele Eesti Vabariigi kodanikele), nagu tehti eelmise aasta eksamitöös. Õigesti vastas vaid 2 % eksaminandidest.

2. Nimetage kaks moodust, kuidas saab Eesti Vabariigi kodanikkond teostada kõrgeimat riigivõimu? (1 p) § 56

Õigesti vastanud oli vaid 40 % vastanutest.

Eksaminandide ilmest püüdest midagi kirjutada võis tulemus olla ka selline: muuta seadusi ja kehtestada suuremad võimupiirid teatud inimestele; pöörduda presidendi poole; asendada kaudsed valimised otseste valimistega; tal peab ilmtingimata olema kõrgharidus; avaldada soove avalikult (demokraatlik võim), kodanikkond võib koostada erakonna jne.

3. Millised poliitilised õigused saab Eesti Vabariigi kodanik: (1 p) § 57, 60, 156

Teati, et 18-aastaselt saab valimisõiguse, kuid unustati ära, et ka kandideerimise õiguse. Küllalt oli vastanud, kes ka selles eksis, et 21-aastaselt saab kandideerida Riigikokku. Eksaminandid said keskmiselt 0,58 punkti. Saatuslikuks said 18- aastate õigused, kus toodi valdavalt ära vaid üks neist.

Näiteid valedest vastustest, mis käsitlevad küll õigusi, kuid paljud neist pole seotud poliitikaga.

- a) 18-aastane saab kandideerida riigikokku, taotleda juhilube, suitsetada, pruukida alkoholi, kandideerida valitsusse jne.
- b) Võib kandideerida Vabariigi presidendiks; võib tegeleda hasartmängudega; saab astuda Riigikogusse; saab Eesti Vabariigi täieõiguslik kodanik jne.

4. Millal võib kedagi käsitada kuriteos süüdi olevana? (1 p) § 22

Õige vastuse leidis üles 78 % eksaminandidest.

5. Kas veendumuste pärast võib Eesti Vabariigi kodakondsuse ära võtta? (1 p) § 8,41

Seda, et veendumuste pärast kodakondsust ära võtta ei saa, üldiselt teati. Peamine viga seisnes selle, et vastati küll "ei", kuid järgneva selgitusega pöörati vastus jaatavaks.

6. Kellel on õigus Eesti kodakondsusele sünni järgi? (1 p) § 8

Õigesti vastas 81 % eksaminandidest. Sagedasim vale vastus seisnes küsimuse ümbersõnastamises – et kodakondsus saadakse sünniga või et antud õigus on Eestis sündinul.

Näiteid eesti keeles sooritatud töödest: igal inimesel, kelle üks vanematest on eestlane; kui ta on võimeline seda tõestama, esitades vastavad dokumendid; kes on eestlasega abielus; Eesti Vabariigil.

7. Kaarel on Eesti Vabariigi kodanik. Ta kuulub kodanike rühmitusse, mille liikmed on töötanud hoiduda eemale igasugusest sõjalisest tegevusest, pidades seda kõlbeliselt vastuvõetamatuks. Kaarel sai kutse tulla kaitsevähke. Millised võimalused on Kaarlil põhiseaduse järgi oma töotusest kinni pidada? Tähistage õige vastus ristikesega. (1 p) § 29

☐	tal puuduvad selleks võimalused
☐	ta peab ikkagi läbi tegema 30-päevase relvakäsitsemise kursuse, pärast seda on tal võimalus saada reservväelase staatus
☐	ta on kohustatud läbi tegema asendusteenistuse seaduses ettenähtud korras
☐	kaitseväeteenistus on Eesti Vabariigis vabatahtlik ning Kaarlil ei teki mitte mingisuguseid probleeme oma elu korraldamisel

Vale valikuna sagedasim oli teine.

8. Rühmita Eesti Vabariigi võimuorganite kohustused. Tähistage vastavad lahtrid ristikesega. (2 p) § 65, 87, 103.

Ainult Riigikogu või ainult valitsuse kohustused õiged 1 p; kõik õiged 2 p.

Riigikogu	Ülesanded	Valitsus
☐	koostab riigieelarve	☐
☐	kinnitab riigieelarve täitmise aruande	☐
☐	ratifitseerib välislepingud	☐
☐	juhib valitsusasutuste tegevust	☐
☐	korraldab seaduste täitmist ja annab selleks määrusi ja korraldusi	☐
☐	menetleb seaduseelnõusid	☐
☐	otsustab rahvahääletuse korraldamise	☐
☐	kinnitab ametisse riigikontrolöri	☐
☐	kehtestab makse	☐
☐	esitab seaduseelnõusid	☐

Vastamine eeldas kolme paragrahvi lugemist põhiseadusest ja osutus üheks kõige halvemini vastatud küsimuseks. Kahest punktist saadi 0,21 punkti. Eksiti sellega, et seaduse eelnõusid saab esitada nii Riigikogu ise oma liikmete ja fraktsioonide kaudu kui ka valitsus. Ilmselt mõisteti ülesannet koostajatest erinevalt. Rühmita – jaga kahte rühma nii, et kui Riigikogu ülesanded on täidetud, siis järelikult ülejäänud on valitsuse omad. Ilmselt oleks ülesanne vastatud edukamalt, kui eksamitöö koostajad oleks täpselt öelnud, et leida tuleb näiteks kolm valitsuse ja kuus riigikogu ülesannet.

HINNANG JA NÄGEMUS

Huko Laanoja

VORMISTUSLIK KÜLG

II osa ülesanded ja allikad paiknesid kumbki eraldi lehtedel ning olid liigendatud vastavalt teemadele. Teemad olid koostatud küllaltki kompaktsetena sisu poolest, samas on küsitav kasutatud vorm. Ühe teema ülesannete asetus küsimustelehel võiks olla vormistatud ühele ja samale leheküljele, kusjuures teema võiks olla selgemalt välja toodud (fondi suurus, eraldatus tekstist). Vahetult pärast tööde kontrollimist tehtud kiire analüüsi käigus sai välja pakutud idee, et teemale võiks eksamitöö sees järgneda umbes kolmerealine juhend ülesannete täitmiseks. Juhendis oleks vajalik toonitada, et kõik sellel leheküljel asuvad ülesanded on mingil määral omavahel seotud ning tutvustada punktide saamise süsteemi. Muidugi võiks hindamisjuhend olla eksamitöö alguses, kus tuuakse ära teiste seas arutluse hindamiskriteeriumid.

Ettepanekud:

- esitada iga teema ühel leheküljel;
- lisada eksamitööle tätmisjuhend koos hindamiskriteeriumitega (kas terve töö alguses või iga teema kohta eraldi).

ALLIKAD

Euroopa poliitilise kaardi toomine üheks allikaks oli igati õigustatud. Kui eelmisel aastal esines sama koha peal Eesti maakondade kaart, siis oleks huvitav teada, millist maa-ala õpilased rohkem tundsid – Eestit või Euroopat. Teise teema kohta oli 3 teksti, mis mõjusid kuidagi igavatena ning võibolla liiga spetsiifilistena. Kolmanda teema juures pakutud allikas oli väljavõtte seaduseelnõust.

Sarnaselt eelmisele aastale varieerusid sellel aastal allikad oma vormi suhtes. Mõlemal aastal kasutati väljavõtteid ajakirjandusest, tabelit ja kaarti. Kahjuks puudus sellel aastal allikana foto. Eelmisel aastal sama osa hinnanuna arvan, et allikates võiks foto ikkagi sees olla, mäletatavasti töötas mullu vastav ülesanne väga hästi. Mis puudutab ajakirjanduses ilmunud teksti, siis võrreldes eelmise aastaga, mil puudutati USA tegevust vangide kohtlemisel, oli seekord tegemist kohaliku elu kajastava allikaga. Materjal oli küllaltki mahukas ja küllap nõudis tähelepanelik lugemine õpilastelt palju energiat ja aega. Seda enam tekkis probleeme teksti (eriti Siim Kallase oma) lahtimõtestamisega. Kolmanda teema allikas oli sarnaselt eelmisele aastale seadusetekst, millele tuginemine ja mille interpreteerimine riigieksamitöös on ennast õigustanud mõlemal korral.

Ettepanekud:

- kasutada ühe allikana fotot;
- jätkata maakaartide, tabelite ja seadusetekstide kasutamist allikatena.

ÜLESANDED

1. Euroopa Liit ja Eesti

1.1. Ülesande lahendamiseks tuli eksaminandil tunda Euroopa poliitilist kaarti ning teada 4 riiki, mis on juba eurole üle läinud. Ülesanne oli väga hästi koostatud, baseerudes nii õpilaste igapäevateadmistel kui kaarditundmisel. Kuigi koostajate poolt nõuti vaid nelja riigi märkimist, otsustasid mitmed ära näidata rohkem riike. Ehk peaks ülalmainitud juhendis ära tooma selle tööga, et selle ülesande puhul tõesti piisab neljast riigist ja õigeaks vastuseks ei loeta nt. viie õige ja ühe vale riigi äramärkimist. Natukene tekitas hindajates küsimusi selle ülesande eest antav punktide arv (1). Tegemist oli nelja-osalise vastusega ja loogiliselt võttes peaks olema ju nt. 75% - line

vastus (3 õiget) nn. positiivset hinnet väärt. Antud juhul tähendas 75% - line ülesande lahendus negatiivset hinnet. Ehk oleks mõttekam edaspidi analoogiliste ülesannete vastuste eest jagada vastavalt 0 (0-2 õiget vastust), 1 (3 õiget vastust) ja 2 punkti (4 õiget vastust). Ühe vastulausena antud ettepanekule võiks arvesse võtta ülesande raskusastet, mis ei olnud eriti kõrge.

- 1.2. Ülesanne sarnanes ülesehituselt ja probleemidelt eelmise ülesandega. Huvitava üksikasjana võiks välja tuua seda, et korduvalt esines vastust, kus liitumiskutse saanud riikidena märgiti ära Eesti, Läti, Leedu ja Valgevene. Küllap oli põhjuseks see, et Valgevene all mõisteti enamasti Poolat ning õpilased on ülevalt alla riike lugedes harjunud reastama peale Leedut Poolat.
- 1.3. Ekspordi ja impordi mõiste oli selge pea kõikidel eksaminandidel (võib-olla mängis siin rolli nende mõistete kasutamine eelmise aasta eksamil). Tegemist oli minu meelest kõige kergema ülesandega terve II osa kohta. Mõne eksaminandi puhul tekitas segadust ülesande küsimusepüstitus (*Milline roll on Euroopa Liidu riikidel Eesti väliskaubanduses?*). Jäeti lugemata püstituse teine osa, kus paluti oma seisukoht kujundada antud tabeli andmete alusel. Tabelis oli märgitud erinevate riikide protsentuaalne osa nii Eesti impordis kui ekspordis. Seetõttu esines ka selliseid vastuseid, nt.: *üle kõige tuuakse meile välisriikidest autosid. See olekski vast põhiline roll.* Ilmselt tähelepanematu lugemise tõttu siginesid paljudel vastajatel Euroopa Liidu riikide nimekirja ka Läti, Venemaa ja Hiina. Igal juhul tekkis küsimus, kuidas vormistada ülesande tekst nii, et kõik sellest ühte moodi aru saaksid ja õpilased eksamiärevuses olulisi nüansse küsimustes tähele paneksid. Ehk oleks siin oma osa mängida juhendil, kuhu võiks kirjutada trafaretse lause: **loe küsimuse tekst kõigepealt läbi.** Juhendi lugemiseks juhul, kui see kaasneksksamiga, võiks enne tööd varuda aega nt. 5 minutit. Võib-olla võtaks see pingeidki veidi maha.
- 1.4. Küsimuse ülesehitus eeldas eksaminandilt oma seisukoha esitamist ning selle põhjendamist kahe näite abil. Samas ei eeldanud see, et vastajal peaks olema vaid üks kindel seisukoht koos kahe näitega. Õigeks loeti ka kaks vastandlikku seisukohta juhul, kui mõlema kohta oli olemas adekvaatne põhjendus. Sellist võimalust aga ülesandepüstituses ei pakutud, vastav otsus võeti hindamiskomisjonis vastu kohapeal. Ehk peaks sellise lähenemisnurga võimalus olema samuti mainitud juhendis, vastasel juhul luges hindamiskomisjon õigeks mitmeid valesid vastuseid. Vastustest võis välja lugeda, et oli hulganisti abituriente, kes pelgasid *ühtse hinnastandardi* tekkimist *kõikidele kaupadele*, samas ei jõudvat palgad nii kiiresti Euroopa keskmisele järele. Eesti oma raha kaotamine oli samuti üheks peamiseks kartuseks, mida mõnigi kord ei osatud korrektselt põhjendada, nt. *Eesti saaks siis iga viieteistkümnne krooni eest ühe kuldsele sädeleva euromündi.*
- 1.5. Lootuseid ja kartuseid Euroopa Liiduga liitumisel oskasid eksaminandid päris hästi välja tuua. Samuti vastasid õpilaste toodud põhjendused esitatud lootustele-kartustele. Paradoksaalseks kujunesid vastused, kus ühelt poolt loodeti piiride avanemist ja võimalusi välismaale tööle minna, samas kardeti sedasama piiride avanemist ja võõrtööjõu sissetulemist mujalt Eestisse. Kõige valdavamateks lootusteks olid uued õppimise, eneseteostuse ja töötamisvõimalused, kõige suuremateks hirmudeks eestlaste (!) identiteedi ja rahvuse ning Eesti riigi iseseisvuse kaotamine. Laias laastus võiks nentida, et nii lootused kui kartused jagunesid võrdselt isikliku ja ühiskonnatasandi vahel. Vahetevahel esines vastuseid, mille tagamaad olid selged vaid eksaminandile enesele: **lootus:** *et see, kes ei saanud brigaadis teiste liikmetega läbi valitakse kuhugi kaugemale, et ka teised saaksid elada.* **põhjendus:** *üks või need vähesed, kes midagi teha julgevad ja tahavad ei peaks saama egoistide poolt pidurdatud.* Selliseid ülesandeid peaks ühiskonnaõpetuse riigieksamil veelgi rohkem olema, kus küsitakse eksaminandi arvamust mingisuguse konkreetse asja suhtes ja arvamuse põhjendust.
- 1.6. Euroopa Liidu ja Eesti bloki viimane ülesanne oli igati asjakohane ning hindajana andsin punktid siis, kui eksaminand esitas konkreetse näite ise valitud valdkonna kohta. Enamasti ei olnud näited siiski nii spetsiifilised, kui oli etteantud hindamisjuhendis. Tänapäevase Euroopa all käsitlesid abiturientid tihti vaid Eestit ning ühe peamise valdkonnana oma riigi(piiride) kaitset teiste riikide (enamasti Venemaa) kallaletungi eest. Samas oli palju vastuseid, kus käsitleti julgeolekupooliitikat kui kaitset reostuse eest.

2. Parlamentaarne või presidentaalne vabariik

- 2.1. Antud ülesandes tekkis probleem vastuste hindamisel. Hindajatele pakutud esialgses hindamishendendis seisid õige vastusena 4 institutsiooni: riigikontroll, õiguskantsler, president ja valitsusjuht. Hindamiskomisjoni arutluse käigus selgus, et see nimekiri on tegelikult pikem, sinna lisanduvad Riigikogu ja Riigikohus. Kuna tegemist oli ühepunktise ülesandega ja selle tekstis ei mainitud kordagi vastuses sisalduvate institutsioonide arvu, siis otsustas komisjon anda punkti juhul, kui vastuses leidub vähemalt 3 õiget institutsiooni. Hindajana olen arvamusel, et Siim Kallase teksti põhjal oleks täiesti korrektne vastus seisnenud selles, kui oleks ära nimetatud kõik 6 mainitud institutsiooni (sellisel juhul oleks võimalike punktide arv pidanud ka suurem olema). Enda poolt kontrollitud töodes kohtasin sellist vastust haruharva. Ülesande püstituses puudunud nõutavate institutsioonide arv tekitas segadust, sageli olid õpilased maininud vaid kahte ning sellega kaotanud võimaluse punkti saamiseks. Ettepanek: sellist laadi ülesande esitamisel märkida küsimuses ära vastuses nõutavate ühikute arv või nt. lisada määrsõna “kõik”.
- 2.2. Järgnev ülesanne oli esitatud selgelt ning õpilastel üldiselt õigete vastuste kirjutamine probleeme ei tekitanud. Seda võib seletada asjaoluga, et mõlemad kasutatavad allikad (väljavõtted ajakirjandusest) olid suhteliselt lühikesed ning arusaadavad. Silma jäi päris paljude eksaminandide vastustes tõik, et kuigi ülesandes küsiti vaid institutsioonide nimetamist, vastati tihtilugu tsitaadiga tekstist, kus toodi ära ka nende institutsioonide muutumise kirjeldus. Kas seda võiks seletada õpilaste ebakindlusega?
- 2.3. Sarnaselt eelmise aastaga oli võimalik tähele panna, et õpilastest mitmed ei mõista, mi on argument ning sellest lähtuvalt tekkis probleeme poolt või vastuargumentide leidmise ja paigutamisega. Üks võimalikke lahendusvariante oleks asendada termin *argument* sõnaga *põhjus*. Samas võib olla selline lähenemine õpilast pisut eksiteele viiv, sest põhjendamise all mõistetakse üldiselt oma seisukoha põhjendamist ning täpsustamine (nt. “kuidas põhjendatakse allikas C institutsioonide muutumise vajalikkust”) ülesande tekstis ei pruugi lõpuks anda oodatud efekti.
- Ettepanek: arutleda sõnakasutuse (nt. argument – põhjus) üle eksamiülesannetes.
- 2.4. Ülesande ülesehitus oli hea – õpilasel tuli alla kriipsutada oma seisukoht presidendi rolli suhtes ja kaitsta seda, kasutades allikates esinenud avaldusi. Selline lähenemine nõudis õpilaselt oma seisukohale kindlaks jäämist. Mitmes vastuses olid aga õpilased valitud seisukohta nii kaitsnud kui ka oponeerinud ning sellega ülesannet ebakorrektselt täitnud. Teine probleem, mis antud ülesande hindamisel tekkis, oli vastustes esinevad tsitaadid. Ülesande püstituses oli selgelt ära toodud, et tekstides esinevaid argumente tuleb kas toetada või ümber lükata. Mitmel juhul olid õpilased piirdunud lihtsalt allikates esineva teksti ümberkirjutamisega. Kõigele vaatamata esines selle ülesande puhul siiski peamiselt korrektseid vastuseid ning sellist tüüpi ülesandeid tuleks tulevikuski kasutada.
- 2.5. Siinkirjutaja arvates tekkis probleem ülesande püstitusega. Ülesandes oli viidatud allikale C, mille põhjal oleks vastaja pidanud võimude tasakaalustuse põhimõtet selgitama. Antud allikas aga nimetatud põhimõtet otseselt ei puudutanud. Seetõttu jagunesid vastused kahte rühma. Osa õpilasi selgitas võimude tasakaalustuse põhimõtet selle klassikalisel kujul (seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu lahususe printsiip), teine osa püüdis olla allikakesksem ning kirjeldas presidendi rolli kui *olla tasakaalustaja, valupunktidele osutaja ja vähemtähtsates asjades – näiteks ordenite jagamisel – ka otsustaja*. Hindamiskomisjon otsustas õigeks lugeda mõlemad variandid.

3. Arutelu Euroopa Liidu põhiseaduse projekti ümber

- 3.1. Ülesande lahendamisel oli kasuks Euroopa Liidu ajaloo tundmine, eriti tolliliitu puudutavas punktis. Pisut tekitas segadust tolliliidu ja kaubanduspoliitika teemade kattuvus, tihti käsitleti tollide küsimust ka kaubanduspoliitika all. Vastajaid, kes oleksid ühtse kaubanduspoliitika all käsitletud sanitaar- ja veterinaarkontrolli, oli minimaalselt. Suhteliselt palju valiti kahte ülejäänud punkti, allikas mainitud kalanduspoliitika termin viis enamike vastajate mõtted täiesti õiges-

ti kalavarude kaitsmisele. Esines vastuseid, kus õpilane ei olnud küsitavast aru saanud: *Tolliliit – paljud tahavad hakata rohkem välismaale minna. Nemad oleks selle eest vastutavad.*

- 3.2. Kuna tegemist oli 1-punktilise ülesandega, otsustas hindamiskomisjon hinnata punkti vääriliseks vastust, milles mainiti kaupade piiranguteta tollivaba liikumist liikmesriikide vahel. Hindamisjuhendis oli esialgselt ära toodud ka teised vajalikud komponendid (ühised tollimäärad kolmandatele riikidele, tehniliste ja kvaliteedinõuete standardiseerimisest tulenevalt kaotatud kauplemispiirangud, kaubakoguste piirangute kaotamine), kuid neid otsustati komisjoni poolt vastustes mitte nõuda.
- 3.3 Võib märkida, et õpilased üldiselt ei tea, milliste kokkulepetega on praegu reguleeritud Euroopa Liidu toimimine. Osati küll välja tuua Maastrichti ja Amsterdami lepingud, kuid tihti lisati nendele kahele kas Marshalli plaan või Vastastikuse abistamise leping. Küsimusele õigesti vastamine andis taas vaid 1 punkti, kuigi õige vastus koosnes kolmest komponendist.
- 3.4. Antud ülesandes esines väike viga vormistuses, puudus koht, kus vastaja oleks saanud oma seisukoha selgelt välja öelda. Küsimus oli oma ülesehituselt sarnane 1.4. –ga
- 3.5. Teise osa viimane ülesanne käsitles Eesti kodanikuühiskonda, vastajatel paluti tuua välja hetkeolukorra kirjeldamiseks 2 iseloomulikku joont koos näidetega. Eksitavaks osutus küsimuses interneti mainimine, tundus, et mitmed vastajad said ülesandest valesti aru ja hakkasid kirjeldama internetile omaseid iseloomulikke jooni. Mingil määral on tekitanud õpilastes segadust ka Euroopa liidu rõhutamine küsimuses. Vaatamata sellele esines suhteliselt palju korrektseid vastuseid, kus kodanikuühiskonna iseloomulike joonte väljatoomisel kasutati nii interneti kui Euroopa Liidu näiteid.

KOKKUVÕTE

Riigieksam on raske ja vaimselt pingutav. Ettepanek – vähendada ülesannete arvu, lisades säilitatud ülesannetele punkte. 2003. aasta II osa punktid oleksid võinud olla vastavad:

Ülesande number	Punktide arv 2003	Ettepanek
1.1.	1	2
1.2.	1	2
1.3.	2	2
1.4.	2	2
1.5.	2	2
1.6.	2	3
2.1.	1	2
2.2.	2	2+1
2.3.	4	4
2.4.	2	3
2.5.	1	2
3.1.	2	2
3.2.	1	2
3.3.	1	2
3.4.	2	3
3.5.	4	4
Kokku:	30	40

Sellise punktitablei järgi oleks võinud ülesannete arvu vähendada kuni 5 võrra, mis oleks õpilasele andnud oluliselt rohkem mõtlemisaega.

Huko Laanoja

TÜ Õppekava Arenduskeskus spetsialist, eksami II osa hindaja 2002 ja 2003. õppeaastal

АНАЛИЗ ЭКЗАМЕНАЦИОННЫХ РАБОТ

Хлебова Елена

І часть

Эссе по прежнему остается той частью, где больше всего недочетов.

1. Эссе пишут маленького объема, не хватает материала, чтобы раскрыть тему.
2. Нет четкого представления о чем говорят, дефиниции понятий, расплывчатые рассуждения, которые в разных частях работы по разному объясняют понятия.
3. Личное мнение высказывают очень кратко, не аргументируют, в высказываниях чувствуется настороженность, агрессивность, желание угадать, что понравится проверяющим.
4. Совсем отсутствует критика, вместо нее видна агрессия и настороженность. Чувствуются иждивенческие настроения. Ученики не понимают, что происходит в стране в целом.
5. Затрудняются оценить свои возможности, права.
6. Не умеют повернуть рассуждения в нужном русле.
7. Элементарное незнание русского языка, стилистические и орфографические ошибки.

І Политика США на международной арене — демонстрация силы или защита демократии во всём мире?

Большая часть работ не рассматривает тему с двух сторон, не оценивает современное международное положение, а просто демонстрирует свое негативное отношение к США, часто даже не аргументируют его.

Например:

- «Политика США - это очень жестокая политика»

Но есть примеры не умения выразить свою мысль:

- «А в апартаментах США находится большое количество военной мощи и ядерных ракет»
- «Политика США всегда была немного загадочна»

Преобладают негативные оценки

- «Все семят перед Америкой»
- «США прикрывалась тем, что они наводят порядок, проводят учения для своих бойцов и проверяют технику»
- «США демонстрируют абсолютное подчинение стран агрессии»
- «США - оплот своенравного терроризма агрессоров»
- «США показывает, кто в мире хозяин»

Практически во всех работах видна позиция России и ее СМИ, но нет примеров, показывающих такую реакцию США. Вместо анализа показана негативная позиция к США, преобладают только эмоции.

II СУЩЕСТВУЮЩИЕ В ОБЩЕСТВЕ ПРОТИВОРЕЧИЯ И ВОЗМОЖНОСТИ ИХ ПРЕОДОЛЕНИЯ.

Абитуриенты редко оценивают, что происходит в обществе в целом. Не используют материал диаграмм, у многих главная проблема — это пожилые люди и пенсионеры:

- «Главное - надо запретить пенсионерам работать»
- «Молодежь хочет слушать громко музыку, а пенсионерам это не нравится»

Часто высказываются мнения советского периода.

- «Государство должно строить новые здания и увеличить рабочие места»

Иногда в работах совсем нет анализа социальных проблем и они подменяются другими:

- «Все недовольны налогами»
- «Надо увеличить способность выездов за границу»
- «Противоречия были всегда и везде и мы с государством их преодолеем»

Хотя социальные проблемы были показаны на диаграмме, была дана их оценка эстонцами и не эстонцами, но почти никто из учащихся не воспользовался этим материалом.

III О ВОЗМОЖНОСТЯХ САМОРЕАЛИЗАЦИИ МОЛОДЁЖИ В СОВРЕМЕННОЙ ЭСТОНИИ.

Тема о возможности самореализации молодежи в современной Эстонии была самая популярная.

В ней большинство учащихся раскрыло проблемы молодежи. Главное внимание в работах обращалось на материальные проблемы.

- «Хочу найти высокооплачиваемую работу» «Предприятия не берут на работу» «Главное это материальные проблемы» «Возможность уехать из страны».

В работах была выражена очень не высокая самооценка:

- «Молодежь очень дурная и глупая»
- «После концертов много драк с ранением холодным оружием» «Молодежи трудно учиться»

Во многих работах видны иждивенческие настроения — государство обязано помогать им всем.

- «Чтобы было много курсов и учебных заведений» «Государство больше давало самореализации» «Государство построит государственные учреждения для молодых»

В некоторых работах прослеживалось агрессивное отношение к пожилым людям:

- «Государству нужны старики, а не молодежь».

Чаще всего под самореализацией понимают обиды, не внимание к себе:

- «Даже кино нет»
- «Много недоработок со стороны государства и со стороны родителей»

Учащиеся не поняли смысл понятия «самореализация».

- «В Таллинне есть возможность самореализации, то есть баллотироваться в
- «Самореализация молодежи не в плохом состоянии». «Государство больше давало самореализации»

Практически не упоминались возможности зафиксированные в Конституции Эстонии. Нет активной позиции, не чувствуется ответственность за себя.

Диаграмма «Жизненные планы выпускников» была использована лишь в нескольких работах, есть комичные высказывания: «Молодежь - это будущее, а будущее должно быть украшено в цвет золота».

IV ПЛЮСЫ И МИНУСЫ ПРОЦЕССА УРБАНИЗАЦИИ.

Четвертая тема «Плюсы и минусы процесса урбанизации» была раскрыта лучше, большинство раскрыло понятие урбанизации, перечислялись положительные и отрицательные стороны этого процесса. Были сделаны неожиданные выводы:

- «Города поглотили людей»
- «Благодаря урбанизации будут колонии на других планетах» «Не хочется погибать от избытка человека на нашей планете»

Иногда учащиеся «уходили» от темы:

- «Рост домов и предприятий, а плохо что надо вырубать леса» «В городе ужасный воздух, Можно сказать, что его вообще нет» «Урбанизация это проблема, эта проблема стоит на таком высоком уровне»
- «Большие города привлекают недобрых людей - иждивенцев, которые нарушают закон».
- «Высотные здания закрывают солнце, действуют на психику, а близко стоящие дома развивают близорукость»

Анализ работ свидетельствует о том, что эссе является сложным заданием для учеников. Им легче пересказать учебник, слова учителя, принять устоявшиеся взгляды, а не оценивать, отстаивать свою точку зрения, демонстрировать свои знания, читать диаграммы.

В некоторых работах чувствуется страх не угодить своими взглядами, неуверенность в себе, отсутствие гражданской позиции, влияние мнения компании, незнание своих прав и возможностей. Ученики не верят, что могут что-то добиться сами.

II ЧАСТЬ

В III части заданию вместо анализа таблицы некоторые просто дали определения импорта и экспорта.

В 4-ом задании не совсем точно ответили на вопрос: Что дает переход на евро?

Например:

- «Повысится пенсионный возраст»
- «Всем дадут синий паспорт»
- «Отношения станут дружелюбными»

Многие затруднялись объяснить свою точку зрения или привести примеры. На вопрос: Какие надежды и опасения вы испытываете? Некоторые ответили даже поэтично. Например:

- «Эстония летит в ЕС, как мотылек к свету»

Основные опасения: рост цен, потеря независимости, будем работать на дядю из-за границы, ввяжемся в войну.

Надежды: получение гражданства, рабочие места появятся, займутся

молодежью, поднимется экономика.

Но не все учащиеся подтвердили опасения или надежду обоснованием.

Работа с источниками показала, что текст читают невнимательно, поэтому не могут в них найти ответы на вопросы.

Дискуссия с авторами оказалась самым трудным в этой части. Почти никто не опирался на источник. В аргументах были ошибки:

- «Президент принимает законы не дожидаясь министров»
- «Президент - это законодательная власть» Есть и курьезные ответы:
- «Президенту нужна власть, чтобы почувствовать себя человеком, а куклой»
- «Не надо менять, т.к. плохо пели на Евровидение»
- «Не надо менять, ведь у нас демократия»
- «У них все спланировано»
- «Мы живем при демократии и любой момент может стать последним, президент должен взять власть в руки» «Я считаю надо».

Принцип равновесия властей в основном объяснили правильно, хотя были и смешные ответы:

- « Это просто нет разницы между прямыми и косвенными выборами»
- «Президент указывает всем»
- «Кигко уравнивает, а правительство занимается более серьезными вещами»
- «Хочется быть такими, как все». Обсуждение проекта основного закона ЕС.

Почти все сумели объяснить, зачем нужна Конституция, но принцип свободного перемещения товаров, многие затруднились объяснить.

- «У стран должна быть одинаковая экономика»
- «Больше товаров. Они производятся быстрее»
- «люди запасаются одеждой»
- «Рост экономики внутри ЕС».

Практически не было правильных ответов на вопрос о действующих договорах. Вопрос о гражданском обществе в Эстонии многие не дочитали и стали отвечать о распространении Интернета в Эстонии. Вопрос о гражданском обществе оказался трудным.

III часть

Сравнить данные и проследить тенденцию смогли почти все. Но в качестве отрасли права были названы:

- терроризм
- основные права
- государственная оборона
- полиция
- Ка По
- Правосудие

Понятие области права спутали с органами власти. Оценка ситуации была большинству понятна, видимо подобные задания отработаны, встречались в жизни ребят, но оценка действий директора часто оценивалась по 5-й системе или не аргументированно:

- «Это просто глупость»
- «Ученикам не нравится учиться»
- «У директора нет прав».

Обсуждение пенсионного вопроса оказалось вполне доступным ученикам. Ошибки были редки, но в выборе принципа выхода на пенсию искали аргументы к двум принципам, вместо того, чтобы выбрать один.

- «Работающие пенсионеры это хорошо, ведь они не доживут до пенсии»?!
- «Пенсионеры нужны для помощи молодым»
- «Наблюдается усиленный рост пенсионеров» Таблицы экспорта и импорта вызвала больше затруднений. Особенно поставили в тупик найти соотношение между импортом и экспортом. Понятие открытой и закрытой экономикой оказалось сложным. Примеры:
- «Закрытая, т.к. Эстония из одного союза сразу вошла во второй»
- «Закрытая, т.к у нас развито С/Х»
- «Открытая, т.к. правительство всех информирует».
- «Открытая, т.к. хотим вступить в ЕС». Или просто пишут - закрытая, открытая, без обоснования.

Тему индивид и общество решали практически без ошибок, почти все знают о правах потребителя, о товарных чеках.

Хуже ответили на тему местное самоуправление и выборы. Очень много неправильных и смешных ответов о принципах выборов. Всеобщий - «поднимают на выборах мандат»

- «путем подсчета голосов»
- «попадают те кому надо»
- «голосуют все жители» Тайные - «голосуют за закрытыми дверями»
- «когда избирают членов правительства»
- «никто не распространяется о этих выборах»
- «туда никого не пускают»

Вопрос об уездных управах оказался очень трудным. Ответили единицы. Трудным также оказался вопрос, кто назначает старейшину уезда. Например:

- «народ»
- «местное собрание»
- «город, власти»
- «уездный, земский уезд»

В заданиях по Конституции проблема была не в том, что не знают основные права, а в том, что не знают их точно. На вопрос, кто получает гражданство по рождению тоже было много ошибок.

- «дети, которые прожили 5 лет в Эстонии»
- «если его родители прожили всю жизнь в Эстонии».
- «родиться в Эстонии». В распределении обязанностей органов власти тоже было много ошибок.

В итоге получается, что самые трудные темы — экономика, особенно связанные с расчетами, местное самоуправление, права человека и гражданина. Затруднения вызывает работа с диаграммами, не умеют получать информацию из них, не умеют сравнивать. Ученики затрудняются формулировать свою точку зрения и защищать ее, отсутствуют аргументы. Учащиеся не имеют широкого кругозора, не используют знания по другим предметам. Они часто не толерантны, аполитичны и пассивны. Но здесь скорее проецируются и проявляются проблемы общества, а не преподавание обществоведения.

ÜHISKONNAÕPETUSE RIIGIEKSAM 2003. A/2004. A

EKSAMI SISU

Nüüdisühiskond. Ühiskonna mõiste. Võim majanduses, riigis ja inimsuhetes. Võimu tunnused ja teostamise meetodid. Avalik ja erasektor. Riigi mõiste. Tsiviilühiskond. Majandussfäär. Ühiskonna sotsiaalne struktuur. Huvid. Pluralismi olemus ja tähtsus. Sotsiaalsed probleemid. Heaoluriik. Infoühiskond. Ühiskonna jätkusuutlikkus ja ühiskonnaelu valdkondade seotus.

Ühiskonna valitsemine. Osalus- ja elitaardemokraatia. Sotsiaalsed liikumised ja erakonnad. Poliitilised ideoloogiad. Valimised: funktsioonid, erinevad valimissüsteemid, valimiskäitumine, valimiste tulemused. Kõrgeim seadusandlik võim. Kõrgeim täidesaatev võim. Bürokratia. Korruptsioon. Riigipea. Kohtuvõim. Võimude lahusus. Opositsioon. Kohalik omavalitsus.

Ühiskonna majandamine. Ühiskonna majandusressursid. Riik ja majandus. Majandusarengu planeerimine liberaalses ühiskonnas – majanduspoliitika. Majanduse regulatsioon seaduste, maksu- ja rahapoliitika ning turumehhanismide abil. Makromajanduse põhinäitajad. Välismajanduspoliitika. Euroopa Liidu fiskaalpoliitika ja ühisturg.

Indiviid ühiskonnas. Sotsiaalne staatus ja sotsiaalne mobiilsus. Majanduslik aktiivsus ja heaolu. Ühishüved. Sotsiaalne turvalisus: sotsiaalkindlustus ja sotsiaalabi. Euroopalikud põhimõtted sotsiaalkaitse alal. Sotsiaalsed rollid. Indiviid ja riik. Eesti Vabariigi olulisemad õigusaktid (õpetaja avalikul). Inimõigused. Kodakondsus. Kodanikuõigused ja -kohustused. Riigi- ja kodanikukaitse.

Kaasaja maailma mitmepalgelisus. Maailma rassiline, rahvuslik ja religioosne mitmekesisus. Maailma mitmekultuurilisus. Riikide sotsiaal-majandusliku ja poliitilise arengu erinevused. Globaalprobleemid: rahvastiku-, keskkonna- ja sotsiaalsed probleemid. Maailma ühtsuse ja vastastikuse seotuse suurenemine. Infotehnoloogia mõju maailma arengule.

Rahvusvaheline suhtlemine. Rahvusvahelise suhtlemise põhimõtted ja viisid. Tähtsamad maailma- ja regionaalorganisatsioonid. Euroopa integratsioon. Eesti riigi rahvusvaheline asend.

EKSAMI EESMÄRGID

Selgitada kuivõrd õpilane:

- tunneb kaasaja ühiskonna kujunemise põhijooni, struktuuri ning korralduspõhimõtteid;
- omab ülevaadet kaasaegse majanduse toimemehhanismidest;
- teab olulisi rahvusvahelisi organisatsioone;
- oskab iseloomustada riikidevahelise poliitilise, majandusliku ja kultuurilise suhtlemise põhimõtteid, nüüdisaegseid sotsiaalpoliitilisi süsteeme, kaasaja maailma põhiprobleeme ja arengutendentsi;
- tunneb demokraatia reegleid, inim- ja kodanikuõigusi, Eesti Vabariigi põhiseadust ja «Kodakondsuse seadust» ning teisi olulisemaid õigusakte;
- oskab adekvaatselt määratleda oma kohta ja võimalusi kaasaja maailmas, töötada ja elada turumajanduslikus ühiskonnas, osaleda ühiskonnaelus, kaitsta oma huve ja õigusi;
- oskab koguda massimeediast sotsiaal-poliitilist ja majanduslikku teavet, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada.

EKSAMI VORM

Eksami vorm on kirjalik. Eksami ajal on eksaminandil kasutada Eesti Vabariigi põhiseadus. Kasutada võib ka dokumentide kogumikku "Eesti omariikluse arengust". Tallinn 2002.

Eksamitöö koosneb arutlusest (20 palli) ja ülesannetest (80 palli) teemadel:

- 1. Nüüdisühiskond (5—10 p).**
- 2. Ühiskonna valitsemine (5—10 p).**
- 3. Ühiskonna majandamine (5—10 p).**
- 4. Indiviid ühiskonnas (5—20 p).**
- 5. Kaasaja maailma mitmepalgelisus (5—10 p).**
- 6. Rahvusvaheline suhtlemine (5—10 p).**
- 7. Põhiseaduse tundmine (10 p).**

ÕPPEKIRJANDUS

L. Möldre, A. Toots. Ühiskonnaõpetus XII klass. Tallinn, 1999.

Kasutada võib ka V. Peebu ja P. Kama õpikut Ühiskonnaõpetus. Tallinn, 1997.

TOIMUMISE AEG

Riigieksam ühiskonnaõpetuses toimub 25. mail 2004. aastal.

Lisaeksam 10 juunil.

ARUTLUSE HINDAMISJUHEND 2004. AASTA RIIGIEKSAMIL

Töö struktuur	Teadmised ja näited*	Probleemi väljaarendamine, arutlus, analüüs	Isiklik arvamus, selle põhjendatus	Järeldused	Stiil ja õigekiri
3 p	3 p	5 p	4 p	3 p	2 p
0 p	0 p	0 p	0 p	0 p	0 p
Kirjutamist on alustatud, töö ei vasta arutluse nõuetele;	Teadmised antud valdkonnas puuduvad või on mittetõesed;	Arutlus pole teemakohane;	Puudub teemakohane isiklik seisukoht;	Puuduvad teemakohased järeldused;	Puudub arutlev laad; terminite vale kasutamine; töö on täis kirjavigu;
1 p	1 p	1 p	1 p	1 p	1 p
esitatud on ainult teemaarendus; töö ei ole struktureeritud;	on esitatud mõni juhuslik teemakohane fakt või näide;	kirjeldav laad; probleem on sõnastatud, kuid käsitlemata; esineb vasturääkivusi; väited on tõestamata;	esitatakse käibetõdesid;	on esitatud lihtsamad teemakohased järeldused;	esineb üksikuid eksimusi või ebakorrektsust ainealaste terminite kasutamisel slängi, labast ja lohakat väljenduslaadi; stiil on ülespuhutud; töö on kirjeldav, ei tugine näidetele;
2 p	2 p	2 p	2 p	2 p	2 p
töö on struktureeritud, ülesehituses puudub tervik ja loogika, käsitlus on ühekülgne;	esitatud on näiteid või fakte teema ühekülgselt kirjeldamiseks;	probleem on käsitletud ühekülgselt, teemat lõpuni avamata;	oma arvamuseesitamine ilma näideteta;	järeldused tulenevad arutluse käigust, lähtuvad võrdlustest ja seostest;	töö on arutlev ja üldistav; sõnastus ja kirjaviis on korrektsed.
3 p	3 p	3 p	3 p	3 p	
ülesehitus on arutluse üldnõuetele vastav (sissejuhatus, teemaarendus, kokkuvõte).	näiteid või fakte on teema terviklikuks analüüsiks piisavalt, nende valik on põhjendatud ja toetavad analüüsi käiku.	probleem on käsitletud ja välja on toodud iseloomulikud jooned;	oma arvamuse kinnitamine mõne näitega;	järeldused tulenevad arutluse käigust, on põhjendatud, üldistavad ja argumenteeritud.	
		4 p	4 p		
		probleem on käsitletud ja välja on toodud võrdlused ja seosed;	oma arvamus on näidete abil põhjendatud ja eksaminand oskab teemat analüüsides kaitsta oma seisukohti.		
		5 p			
	*valede faktide esitamise korral punkti ei anta	probleem on välja arendatud, esitatud on üldistused ja põhjendused.			

** valede faktide esitamise korral punkti ei anta*

EKSAMITÖÖ KOOD

--	--	--	--	--	--

ÜHISKONNAÕPETUSE RIIGIEKSAM

I OSA

02. JUUNI 2003

MEELESPEA

1. Arvestage, et teil on töö kirjutamiseks aega 3 tundi (180 minutit).
2. Enne vastamist lahutage eksamitöö kolmeks osaks. Tööjuhendeid lugege tähelepanelikult.
3. Eksamitöö kirjutage sinise või musta tindi või pastaga. Pliiatsiga kirjutatut ei arvestata.
4. Kirjutage vastused loetavalt ja üheselt mõistetavalt. Paranduste tegemisel tõmmake vale vastus maha ja kirjutage kõrvale või järele uus vastus. Vastust üle kirjutada ega korrektorit kasutada ei ole lubatud.
5. Hindamisel ei arvestata alla ühe leheküljelisi arutlusi.
6. Allikate lehele märkuste tegemine on lubatud. Allikate leht ja arutluse mustand jäävad kooli.

I OSA ARUTLEVAD KÜSIMUSED (20 punkti)

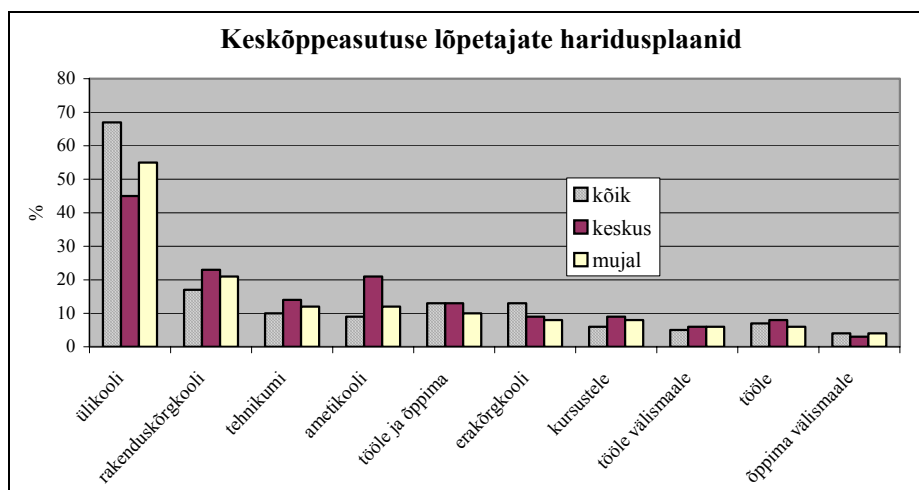
Valige üks teema ja kirjutage selle põhjal arutlus. Arutluse kirjutamiseks leiate abimaterjali neljandalt leheküljelt.

Arutluse pikkus peab olema üks kuni kaks A4 lehekülge (200 – 400 sõna). Hindamisel ei arvestata alla ühe leheküljelisi töid.

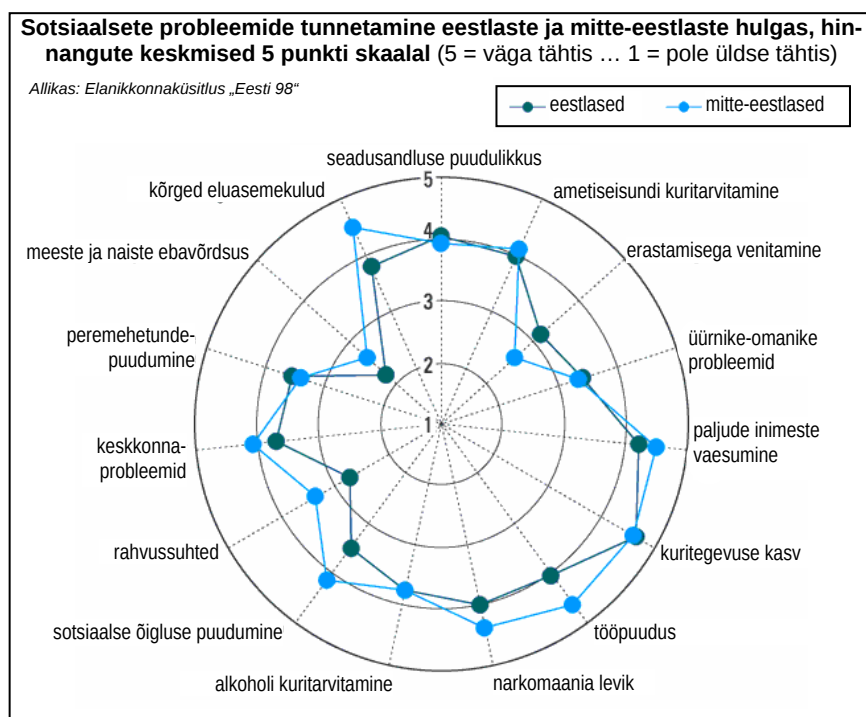
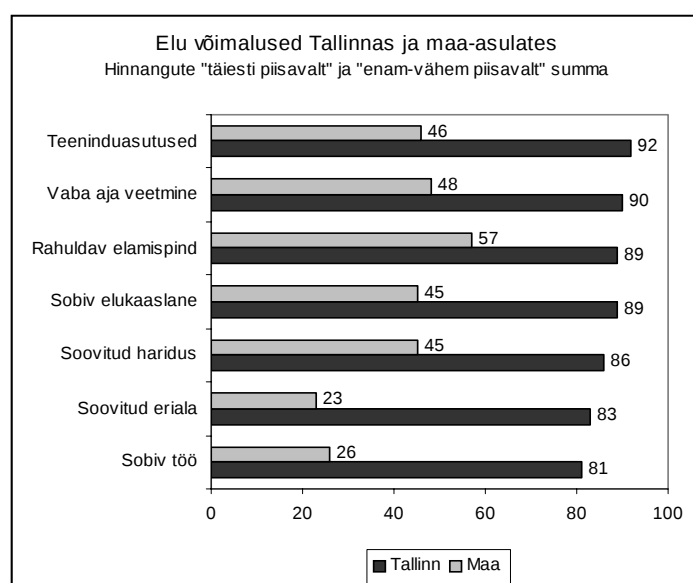
1. USA poliitika rahvusvahelisel areenil — kas jõudemonstratsioon või demokraatia kaitsmine kogu maailmas?
2. Vastuolud ühiskonnas ja nende ületamise võimalusi.
3. Noorte võimalusi eneseteostuseks tänases Eestis.
4. Linnastumise head ja vead.

TEEMA: _____

This image shows a single page of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no text or other markings on the paper.

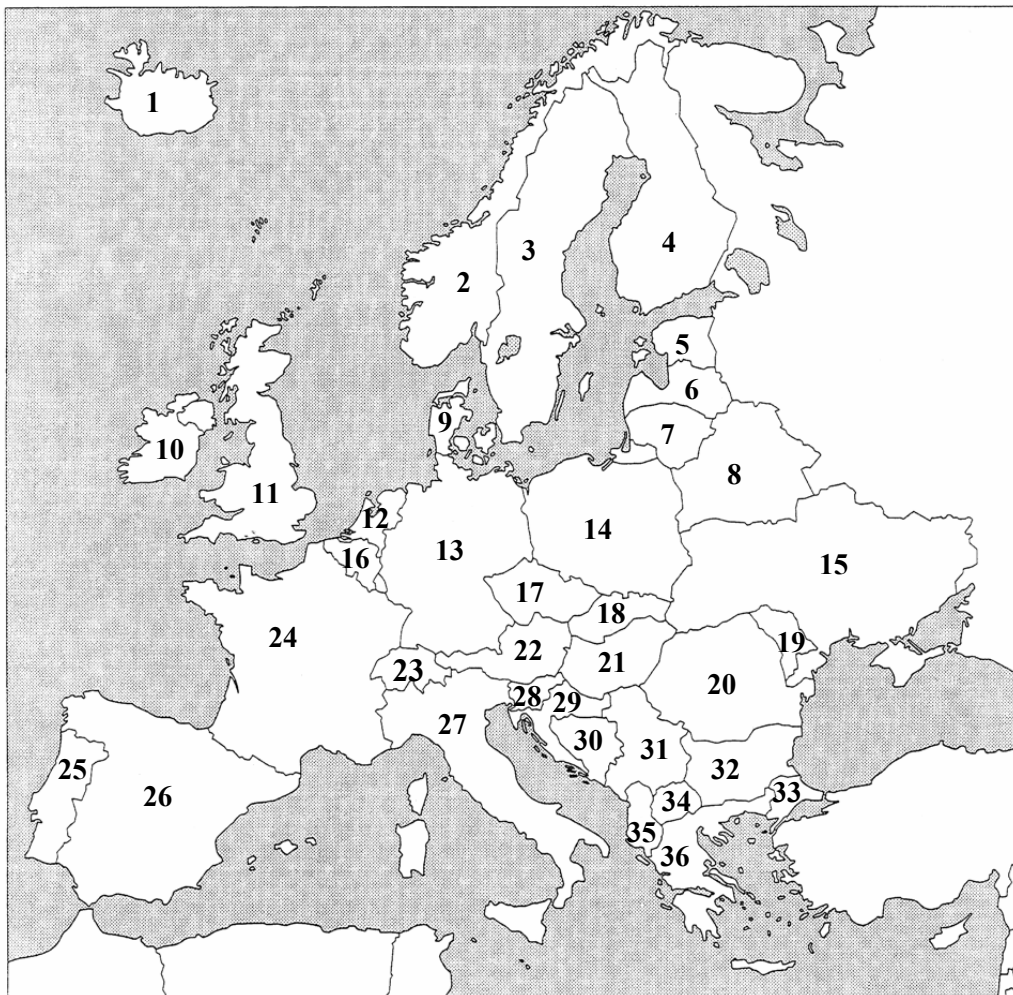

H. Dsiss, P. Kenkmann. Noored ja Haridus. Eesti Noorsooraport. 2000.

1. EUROOPA LIIT JA EESTI (10 p)

Euroopa kontuurkaart

RIIKIDE OSATÄHTSUS EESTI VÄLISKAUBANDUSES 2001

Eksport		Import	
sihtriik	%	päritoluriik	%
1. Soome	33,9	1. Soome	18,1
2. Rootsi	14,0	2. Saksamaa	11,0
3. Läti	6,9	3. Rootsi	9,2
4. Saksamaa	6,9	4. Hiina	8,7
5. Suurbritannia	4,2	5. Venemaa	8,1
6. Taani	3,5	6. Jaapan	4,5
7. Leedu	3,0	7. Itaalia	3,3
8. Norra	2,8	8. Leedu	2,6
9. Holland	2,8	9. Taani	2,5
10. Venemaa	2,8	10. Holland	2,5

Allikas: [Statistikaamet](#)

2. PARLAMENTAARNE VÕI PRESIDENTAALNE KORD (10 P)

ALLIKAS A. VALITSUSJUHI ÜLESANDED PRESIDENDILE

Siim Kallas, peaminister (Reformierakond). Ametnike foorumil peetud kõne.

/---/ Täna on parlamendi kontroll valitsuse üle ebamäärane, see õigupoolest väljendub vaid eelkõige Riigikogu liikmete küsimustes ministritele arupärimiste ja infotunni käigus. Seda on vähe.

Minu ettepanek tulenevalt eelöeldust on: riigikontroll peab minema Riigikogu alluvusse, muutuma parlamendi järelevalveaparaadiks valitsuse tegevuse üle. Ülesanded annab parlament, kes ka kontrollib nende täitmist. Parlamentaarse järelevalvenõukogu ees toimub ka kontrolliaktide arutelu.

Riigikontroll kui iseseisev põhiseaduslik institutsioon kaob, tema tegevus saab selge mõtte parlamentaarse riigikorra, seadusandliku võimu tugevdajana.

Riigi juhtimise seisukohalt on ebaselge ka õiguskantsleri olemus. Põhiseadus ütleb, et õiguskantsler on ametiisik, kes teostab järelevalvet õigustloovate aktide põhiseadusele ja seadustele vastavuse üle.

/- - -/ Minu arvates tuleb õiguskantsler viia üle kohtusüsteemi, allutada Riigikohtule. See annab kohtuvõimule ka ühe täiendava võimaluse tagada kohtuvõimu tõhusus ja töötada läbi küsimusi, milleks kohtuvõimul täna võimalusi pole.

/---/ Põhiseaduse loojad on lugematu arv kordi seletanud, et presidendil pole mingit täitevvõimu, ta on vaid tseremoniaalne kuju, kes võtab teiste riikide saadikutelt vastu volikirjad, kinnitab ametisse valitsuse, millesse tal pole õigust sekkuda, ja ka ordineid, muide, annab ainult teenetemärkide komitee esildise alusel, mitte omapead. See komitee aga on valitsuse tööorgan.

/- - -/ Ja mis saab siis, kui me hakkame valima presidenti otse, valima ametimeest, kes saab otsevalimise kaudu jõulise mandaadi, kes aga tegelikult on vaid tempel? /---/

Selles mudelis kujuneb peaküsimuseks seadusandliku võimu (Riigikogu) ja täitevvõimu (president) suhte korraldamine. Kuigi täitevvõimu juht valitakse otse rahva poolt, peab tema valitsus ikkagi saama parlamendi heakskiidu.

Seega saab valitsus ametisse astuda vaid pärast seda, kui Riigikogu on heaks kiitnud valitsusprogrammi ja valitsuse koosseisu. Ka peab olema võimalus umbusaldada valitsuse liikmeid ja teatud tingimustel tagandada ka presidenti. /---/

Postimees, 04.10.2002

Allikas B. Intellektuaalselt huvitav ettepanek

Enn Soosaar, tõlkija

/---/ Soovitades presidenti peaministriks, tegi ta ettepaneku, et riigikontroll läheks Riigikogu alla ja õiguskantsler muutuks kohtusüsteemi osaks.

Riigikontrollilt ja õiguskantslerilt nende põhiseadusliku sõltumatuse äravõtmine oleks ilmne tagasikäik. Riigikogu on muutumas järjest isemeelsemaks ning talitsematumaks. Kui presidendi praegune piiratud, s.t vetoõiguseteta kohustus teostada põhiseaduslikku järelevalvet Riigikogu otsuste üle (neid kahtluse korral motiveeritult vaidlustades) ja osaleda mitme kõrge riigiametniku nimetamise või kinnitamise protsessis kaob (minnes mõne amorfse organi pädevusse), oleme vihma käest räästa alla sattunud.

Postimees, 05.10.2002

ALLIKAS C. PRESIDENDI OTSEVALIMISE PLUSSID JA MIINUSED

Rein Toomla, politoloog, Tartu Ülikooli õppejõud. Kolumn.

/---/ Praeguse põhiseaduse järgi presidendil võim praktiliselt puudub. Tema roll on olla tasakaalustaja, valupunktidele osutaja ja vähemtähtsates asjades – näiteks ordenite jagamisel – ka otsustaja. Kui nüüd kunagi otsustatakse otsevalimiste kasuks, siis tuleks riigipea ka võimuga varustada – kui vähe või palju, see on juba iseasi.

Kui me talle võimu juurde anda ei taha, siis ei ole mingit põhjust korraldada otsevalimisi. Mõõnan, et põhimõtte “leiba ja vaatemänge” on aeg-ajalt vägagi mõjuv, kuid ma ei näe teravat vajadust seda riigipea peal katsetada. Ma arvan, et presidendi otsevalimised ei anna riigipeale automaatselt võimu juurde. See tuleb ikka seadustega paika panna.

Mulle tundub, et me kipume olema liialt läbematud. Kaudseid presidendivalimisi on meil toimunud alles üks kord. Vaatame ehk veel mõned korrad ja alles siis otsustagem, kas uut või vana moodi edasi minna. Ärgem unustagem, et demokraatia seisukohalt ei ole vahet, kas riigipea valitakse otse või kaude.

Äripäev, 21.09.2001

3. Euroopa Liidu põhiseaduse projekt (10 p)

**Euroopa Liidu Tulevikukonvendis arutatava Euroopa Liidu põhiseaduslepingu artiklite 1–16 eel-
nõu seisuga 6. veebruar 2003.**

Artikkel 11. Ainupädevus*²

1. Liit on ainupädev tagama isikute, kaupade, teenuste ja kapitali vaba liikumise ning kehtestama konkurentsireeglid siseturul ja järgmistes valdkondades:
 - tolliliit,
 - ühine kaubanduspoliitika,
 - rahanduspoliitika nende liikmesriikide jaoks, kes on kasutusele võtnud euro,
 - mere bioloogiliste ressursside kaitse ühise kalanduspoliitika alusel.

<http://www.kontaktgrupp.ee/publications/>

*Ainupädevus - kui põhiseadusega antakse liidule mõnes valdkonnas ainupädevus, võib ainult liit anda seadusi ja võtta vastu õiguslikult siduvaid akte, liikmesriigid ise võivad seda teha ainult siis, kui liit on neile selleks volitused andnud.

2. ARUTELU PENSIONIEA TÕSTMISE ÜMBER (10 P)

Pensioniiiga ähvardab kerkida 65 aastani

Rahvastiku vananemine sunnib Eestit lähikümnendil tõenäoliselt kergitama pensioniea sarnaselt Euroopa Liidu riikidega 65 eluaastani, kinnitavad pensioniekspertid. «See oleks üks võlukepike, mis aitaks suurendada ka riiklikke pensione,» nentis rahandusministeeriumi pensioniekspert Kadi Oorn. /---/

Eestis töötas 2000. aastal 49 protsenti 60 — 64-aastastest meestest ja 26 protsenti naistest, mis on ligi kolmandiku võrra enam kui teistes Balti riikides. Seega läheks ka pensioniea tõstmine Eestis ekspertide hinnangul valutumalt.

«Pensioniea tõstmine vähendab küll pensionäride hulka, kuid teisalt oleks vaja hoida ka maksumaksjate arvu ehk tuleks igati toetada tööea pikenemist,» märkis Pille Liimal (sotsiaalministeeriumi nõunik). /---/

Aivar Reinap. Postimees, 24.09.02

--	--	--	--	--	--

II OSA TÖÖ ALLIKATEGA (30 punkti)**KÜSIMUSTE LEHT****1. EUROOPA LIIT JA EESTI (10 p)**

1. Leidke kontuurkaardilt Euroopa Liidu neli liikmesriiki nendest, mis läksid üle eurole. Tõmmake neid riike tähistavatele numbritele ring ümber. (1 p)

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.
19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	35.	36.

1 p

--

 1

2. Leidke kaardilt neli riiki neist, kellele Euroopa Komisjon on tänaseks esitanud kutse liitumisläbirääkimistele. Tõmmake riike tähistavatele numbritele tabelis ring ümber. (1 p)

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.
19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	35.	36.

1 p

--

 2

3. Milline roll on Euroopa Liidu liikmesriikidel Eesti väliskaubanduses? Selgitage oma seiskohta tabeli andmete alusel. (2 p)

Ekspordis:

2 p

.....

Impordis:

--

 3

4. Kas Eestil oleks otstarbekas eurole üle minna esimesel võimalusel? Joonige sobiv seisukoht alla. Põhjendage seda. (2 p)

Eestil otstarbekas eurole üle minna esimesel võimalusel, kuna:

1)

2 p

.....

.....

2)

--

 4

.....

.....

.....

5. Milline on teie peamine lootus või kartus Euroopa Liiduga liitumisel? Põhjendage oma seisukohta. (2 p)

Lootus või kartus:

1 p

.....

.....

--

 5

Põhjendus.....

1 p

.....

.....

.....

--

 6

6. Millist julgeolekut vajab teie arvates tänane Euroopa?

Julgeolekupoliitikat võib vaadelda kui:

☐	oma riigi(piiride) kaitset teiste riikide kallaletungi eest;
☐	riigi sisemist julgeolekut (võitlus organiseeritud kuritegevusega jne);
☐	heanaaberlikku läbikäimist teiste riikidega, pineva olukorra leevendamist;
☐	kaitset reostuse, inimeste elu ja heaolu ning inimõigusi ohustavate asjaolude eest jne.

Valige loendist üks valdkond, tähistage see ristikesega. Selgitage oma seiskohta kahe näite abil. (2 p)

- 1)
- 2)

2 p

7

2. Parlamentaarne või presidentaalne vabariik (10 p)

1. Milliste institutsioonide ülesannete muutmist eeldab Siim Kallas (allikas A)? Nimetage need. (1 p)

1 p

8

2. Milliste institutsioonide võimu muutmist artiklite autorid ei poolda? Nimetage need. (2 p)

Allikas B

Allikas C

2 p

9

3. Milliseid poolt- ja vastuargumente on artiklites esitatud erinevate institutsioonide rolli muutmise kohta? (4 p)

Pooltargumendid:

- 1)
- 2)

2 p

10

Vastuargumendid:

- 1)
- 2)

2 p

11

4. Sekkuge arutellu ja polemiseerige autoritega. Milline peaks teie arvates olema presidendi roll meie riigis? Joonige sobiv seisukoht alla. Kaitske oma seisukohta; toetades või ümber lükates tekstides esinevaid argumente. (2 p)

võimu tuleks kitsendada võimupiir jääks samaks võimu tuleks laiendada

- 1)
-
-
-
-
- 2)
-
-
-
-

2 p

12

5. Selgitage võimude tasakaalustatuse põhimõtet. (1 p)

-
-
-
-
-

1 p

13

3. Arutelu Euroopa Liidu põhiseaduse projekti ümber (10 p)

1. Millega põhjendada arutlusaluse põhiseaduse projekti autorite soovi sätestada tulevases põhiseaduses EL-i ainupädevust teatud valdkondade reguleerimiseks? Valige põhiseaduse artiklist nr 11 kaks valdkonda ja põhjendage. (2 p)

- 1)
-
-
-
-
- 2)
-
-
-
-

2 p

14

2. Kuivõrd kehtib praegu Eesti Vabariigi kodanike kohta Euroopa Liidu üks põhimõtteid — kaupade vaba liikumine? Tooge oma seiskoha kinnituseks üks näide. (1 p)

Seisukoht:

Näide:.....

.....

.....

1 p

15

3. Milliste kokkulepetega on praegu reguleeritud Euroopa Liidu igapäevane toimimine? Tähistage õiged vastused ristikesega. (1 p)

☐

Maastrichti leping

☐

Marshalli plaan

☐

Amsterdami leping

☐

Agenda 2000

☐

Vastastikkuse Abistamise leping

1 p

16

4. Kas Euroopa Liit vajab üldse põhiseadust? Selgitage oma seiskohta kahe näitega. (2 p)

1)

.....

.....

.....

.....

2)

.....

.....

.....

2 p

17

5. Mis iseloomustab tänase Eesti kodanikuühiskonda? Tooge üks iseloomulik joon koos näitega. (4 p)

1) Iseloomulik joon.....

.....

.....

Näide.....

.....

.....

2) Iseloomulik joon.....

.....

.....

Näide.....

.....

.....

4 p

18

Y E 0 0 3 1

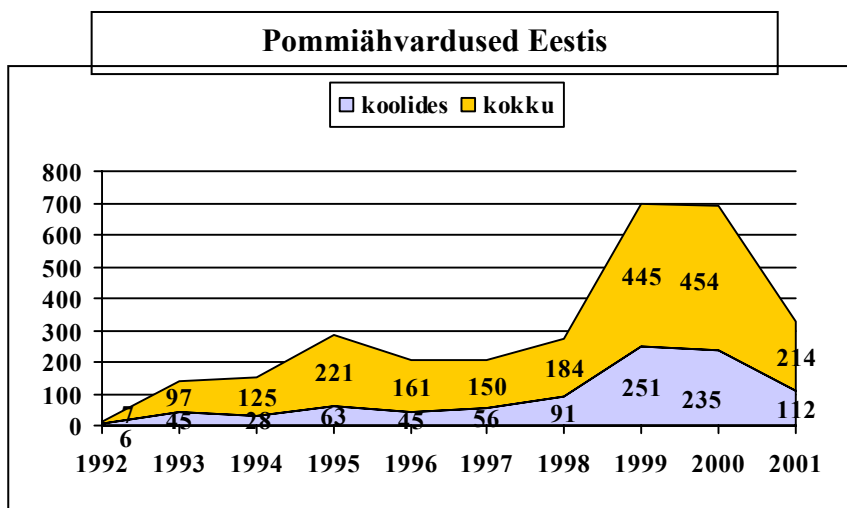
EKSAMITÖÖ KOOD

--	--	--	--	--	--

III OSA KÜSIMUSED

(50 punkti)

1. ÜHISKOND ÕIGUSRUUMIS (5 P)

Allikas: Kaitsepolitsei

1. Võrrelge pommiähvarduste arvu riigis tervikuna ja koolides. Milliseid suundumusi märkate? (2 p)

- 1)
2)

1 p

1

2. Milline õiguse valdkond reguleerib neid õigusrikkumisi? (1 p)

.....
.....

1 p

2

9. klassi õpilasel Juhani (15 a) on kontrolltööks õppimata ja ta meelitab 1. klassi õpilase Toomase (9 a) koolile pommiähvardust tegema. Toomas on klassikursust kordama jäänud. Õppenõukogu otsusega on teda mitu korda halva käitumise eest karistatud. Juhan on heast perekonnast ja seni tal õppimisega muret pole olnud. Toomas helistab Juhani pealekäimisel mobiiliga direktorile ja teatab, et keemia klassis on pomm. Koolitöö seiskus. Õhtuks on politseil teada, kes on juhtunuga seotud.

3. Keda võib kohus süüdi mõista? Põhjendage oma seisukohta. (1 p)

.....
.....
.....
.....

1 p

3

4. Ühes koolis oli elu pidevate pommiähvardustega häiritud. Direktor kaalus otsust, et iga luhtaläinud koolipäev tuleks teha laupäeva või pühapäeva arvelt tasa.

Kuidas hinnata direktori ettepanekut? Põhjendage oma seisukohta.³ (1 p)

..... *1 p*

..... **4**

.....

2. ARUTELU PENSIONIEA TÕSTMISE ÜMBER (10 P)

Arutelu pensioniea tõstmise ümber abimaterjal asub allikate lehe 4. leheküljel

1. Mis aastal oli pensioni ja brutopalga suhe pensionäride jaoks kõige soodsam? (1 p)

1. Mis aastal oli pensioni ja brutopalga suhe pensionäride jaoks kõige soodsam? (1 p)

.....

	1 p
	5

2. Miks pensionide osa keskmisest brutopalgast on viimastel aastatel vähenenud? (1 p)

2. Miks pensionide osa keskmisest brutopalgast on viimastel aastatel vähenenud? (1 p)

.....

1 p

6

3. Eesti rahvaarv oli 2002. a umbes 1,36 miljonit. Kui palju oli 2002. a üle 60 - aastaseid inimesi?
p)

1 p

7

Üle 60-aastaseid inimesi on praegu umbes 22 %, mis teeb nende üldarvuks

4. Milline on tänane pensioniiga Eestis: (1 p)

naistel	<i>1 p</i>
meestel	8

5. Milliste argumentidega põhjendatakse artiklis vajadust pensioniiga tõsta? (2 p)

1) $1p$

..... **9**

2)

.....

6. Millised on töötamise üldised motiivid? (2 p)

1) $1p$

2) 10

7. Kõrgem pensioniiga või rohkem töötavaid pensionäre? Kumb põhimõte arvestab enam ühiskonna vajadusi? (2 p)

1) $1p$

..... **11**

2)

³ Põhikooli ja gümnaasiumi seadus sätestab

§ 24.

(4) Õppeperioodis on vähemalt 175 õppepäeva (35 nädalat). Koolivaheajad määrab haridus- ja teadusminister määrusega.

(5) Ühes õppenädalas on viis õppepäeva. Õpilaste nädalakoormus õppetundides määratakse kooli õppekavaga.

3. TOOTMINE, VÄLISKAUBANDUS (10 p)

EKSPORT JA IMPORT KAUBARÜHMITI 2002 (miljardit krooni)

<i>Kaubajaotus</i>	<i>Eksport</i> (miljardit krooni)	<i>Import</i> (miljardit krooni)	<i>Bilanss 2002.</i> <i>aastal (+,-)</i>
KOKKU	56,9	79,5	-22,6
Põllumajandussaadused ja toidukaubad (A)	4,7	7,7	-3,0
Mineraalsed tooted (B)	1,5	4,9	-3,4
Keemiatööstuse tooraine ja tooted (C)	2,5	5,8	-3,3
Plastid ja plasttooted ning kummi ja kummitooted (D)	1,5	4,0	-2,5
Puit ja puittooted (E)	8,6	1,9	6,7
Tekstiil ja tekstiiltooted (F)	6,9	6,5	0,4
Metall ja metalltooted (G)	4,4	7,1	-2,7
Masinad ja seadmed (I)	14,1	23,6	-9,5
Transpordivahendid (K)	2,3	8,6	-6,3
Muu	10,4	9,4	1,0

Allikas: <http://www.stat.ee/index.aw/section=72074>

1. Milliseks võib ligilähedaselt hinnata puidu ja puidutoodete impordi ja ekspordi omavahelist suhet? Tõmmake õigele vastusele ring ümber. (1 p)

1 : 2 1 : 4 1 : 6 1 : 8

1 p

☐ 12

2. Selgitage, mida tähendab hinnang Eesti väliskaubanduse bilanss on negatiivne. (1 p)

1 p

☐ 13

3. Kas Eesti on avatud või suletud majandusega riik? Põhjendage oma seisukohta. (1 p)

1 p

☐ 14

4. Leidke tabelist neli kaubagrupperi, mida Eesti ettevõtjad riigist kõige enam välja viivad. Kirjutage vastusena vastavad tähed. (1 p)

1 p

☐ 15

5. Kas Eesti Vabariigis on eeldusi asendada mõningate kaupade sissevedu vastava omamaise tootanguga? Põhjendage oma seisukohta vabalt valitud kahe kaubagrupi lõikes. (2 p)

I seisukoht

1 p

☐ 16

II seisukoht

1 p

☐ 17

6. Milliste abinõudega saavad riigid mõjutada väliskaubandust? Tooge kaks näidet. (2 p)

- 1)
-
-
- 2)
-
-

1 p

18

7. Tarbijate käitumise mõjutamiseks korraldatakse Eestis mitmed kampaaniad sh "Aus kaup", "Eelista Eestimaist", "Eesti toode", "Tunnustatud Eesti maitse". Valige loetelust üks. Milline on selle kampaania taotlus? Milliseks hindate kampaania mõju? (2 p)

Kampaania taotleb

1 p

19

Kampaania mõju avaldub minu hinnangul:

1 p

20

4. ÜKSIKISIK JA ÜHISKOND (5 p)

Tarbijakaitse viies põhimõtet:

- tarbijate tervise ja turvalisuse kaitse;
- majanduslike huvide kaitse;
- kahju hüvitamise tagamine;
- õigus saada koolitust ja teavet;
- esindamine või tarbija esindatuse tagamine.

1. Selgitage näidete abil, kuidas neid põhimõtteid Eestis järgitakse. (2 p)

- 1)
-
-
-
- 2)
-
-
-

2 p

21

2. Nimetage ostja ja müüja õigused ning kohustused alljärgnevas olukordades. Milliseid nõudeid peavad mõlemad pooled oma õiguste tagamiseks järgima? (2 p)

Nooruk ostis teksad, kuid neil tuli esimesel kandmiskorral nõõp eest.
Milliseid nõudeid täites saab ostja nõuda müüjalt kauba ümbervahetamist?

1 p

22

Ostsite kodukino aparatuuri. Seda kodus üles pannes ei järginud te aga eriti täpselt kaubaga kaasas olnud eestikeelset juhendit. Seade läks rikki. Kas saate nõuda hüvitust? Põhjendage oma seisukohta.

1 p

23

3. Kas teie hinnangul on Eesti tarbijad mõistnud säästva eluviisi vajalikkust? Põhjendage oma seisukohta. (1 p)

1 p

24

5. KOHALIK VÕIM JA VALIMISED (10 p)

1. Mille poolest erineb valijaskond Riigikogu valimistel ja kohalike omavalitsuste valimistel? (1 p)

1 p

25

2. Selgitage valmiste põhiprintsiipe: (2 p)

valimised on üldised

1 p

26

valimised on salajased

1 p

27

3. Kohalike omavalitsuste valimistel osales Põhja-Euroopa riikides varem tavaliselt u 80% ja enam valijatest. Tänapäevaks on neis riikides valijate arv langenud. Eestis osales 1996. aastal 52,5 %, 1999. aastal 49,8 % ja 2002. aastal 52,5 % valijatest.

Milliseks hindate eestimaalaste valimisaktiivsust kohalikel valimistel? Tehke sobivasse lahtrisse ristike.

Väga madal	Madal	Keskmine	Kõrge	Väga kõrge

Põhjendage oma seisukohta. (1 p)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1 p

28

4. Mis ülesandeid täidavad maakonnavalitsused? (2 p)

1)

.....

2)

.....

2 p

29

5. Kes määrab maavanema ametisse? (1 p)

.....

.....

.....

1 p

30

6. Millised väited antud loetelust on tõesed Eesti Vabariigi omavalitsuste kohta? (2 p)

4 – 6 õiget 1 p; 7 – 8 õiget 2 p.

Omavalitsusi nimetatakse valdadeks ja linnadeks.	
Omavalitsustel on kohalike maksude kehtestamise õigus.	
Omavalitsusel puudub toetuste kehtestamise õigus.	
Omavalitsus saab raha saadakse otse riigieelarvest. Oma eelarve puudub.	
Omavalitsus tegutseb parlamendi otsealluvuses.	
Kohalikul omavalitsusel ei ole täidesaatvat võimuorganit.	
Omavalitsus on lasteasutuste, koolide omanik.	
Omavalitsuse juhi määrab ametisse Vabariigi Valitsus.	

2 p

31

7. Milline roll on kohalikel omavalitsustel noorte elu korraldamisel? Tooge konkreetne näide. (1 p)

.....

.....

.....

.....

1 p

32

6. PÕHISEADUS (10 P)

1. Millised põhiõigused on Eesti Vabariigi põhiseadusega tagatud igauhele; kodanikele?Tõmmake õigele vastusele ring ümber. (2 p)

1. õigus eneseteostusele
2. õigus asuda elama Eesti Vabariiki
3. õigus tasuta gümnaasiumiharidusele
4. õigus tervise kaitsele
5. õigus töökohale kõrgemas riigiaparaadis
6. õigus kandideerida Riigikokku
7. õigus kandideerida presidendiks
8. õigus autorikaitsele
9. õigus tegeleda ettevõtlusega
10. õigus riigi kaitsele välismaal

2 p

33

Leidke ülal toodud loendist õigus/õigused, mis on põhiseadusega tagatud kõigile inimestele, kes elavad seaduslikult Eesti Vabariigis.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----

1 p

34

Leidke ülal toodud loendist õigus/õigused, mis on tagatud ainult kõigile täisealistele ja teovõimelistele sünnijärgsetele Eesti Vabariigi kodanikele.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----

1 p

35

4. Nimetage kaks moodust, kuidas saavad EV kodanikud osaleda riigi valitsemisel? (1 p)

.....

.....

1 p

36

5. Millised poliitilised õigused saab Eesti Vabariigi kodanik: (1 p)

- a) 18-aastaselt
- b) 21-aastaselt

1 p

37

6. Millal võib kedagi käsitada kuriteos süüdi olevana? (1 p)

.....

.....

1 p

38

7. Kas veendumuste pärast võib Eesti Vabariigi kodakondsuse ära võtta? (1 p)

.....

.....

1 p

39

8. Kellel on õigus Eesti kodakondsusele sünni järgi? (1 p)

1 p

40

9. Kaarel on Eesti Vabariigi kodanik. Ta kuulub kodanike rühmitusse, mille liikmed on töötanud hoiduda eemale igasugusest sõjalisest tegevusest, pidades seda kõlbeliselt vastuvõetamatuks. Kaarel sai kutse tulla kaitseväge.

Millised võimalused on Kaarlil põhiseaduse järgi oma töötusest kinni pidada? Tähista õige vastus ristikesega. (1 p)

1 p

41

☐	tal puuduvad selleks võimalused
☐	ta peab ikkagi läbi tegema 30-päevase relvakäsitsemise kursuse, pärast seda on tal võimalus saada reservväelase staatus
☐	ta on kohustatud läbi tegema asendusteenistuse seaduses ettenähtud korras
☐	kaitseväeteenistus on Eesti Vabariigis vabatahtlik ning Kaarlil ei teki mitte mingisuguseid probleeme oma elu korraldamisel.

10. Rühmita Eesti Vabariigi võimuorganite kohustused. Tähista vastav lahter ristikesega. (2 p)

1 p

42

Kõik ainult riigikogu või ainult valitsuse kohustused õiged 1 p; kõik õiged 2 p.

Riigikogu	Ülesanded	Valitsus
☐	koostab riigieelarve	☐
☐	kinnitab riigieelarve täitmise aruande	☐
☐	ratifitseerib välislepingud	☐
☐	on riigikaitse kõrgeim juht	☐
☐	suunab valitsusasutuste tegevust	☐
☐	korraldab seaduste täitmist ja annab selleks määrusi ja korraldusi	☐
☐	menetleb seaduseelnõusid	☐
☐	otsustab rahvahääletuse korraldamise	☐
☐	kontrollib põhiseaduse järgimist	☐
☐	kinnitab ametisse riigikontrolöri	☐
☐	kehtestab makse	☐
☐	esitab seaduseelnõusid	☐
☐	korraldab suhtlemist teiste riikidega	☐
☐	kuulutab seadused välja	☐